

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích**  
**Teologická fakulta**  
**Katedra psychologie a sociologie**

**Diplomová práce**

## **ETICKÉ ASPEKTY OTCOVSTVÍ**

**Vedoucí práce:** PhDr. Ing. Marie Lhotová, Ph.D.

**Autor práce:** Bc. Lenka Čechová

**Studijní obor:** Etika v sociální práci

**Forma studia:** kombinovaná

**Ročník:** II.

**2009**

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

18. dubna 2009

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Ing. Marii Lhotové, Ph.D. za cenné rady,  
připomínky a metodické vedení práce.

**Motto:**

Jeden z nejhroznějších zločinů naší doby páchá muž, který se nestane otcem dítěte, jež zplodil. Tato nespravedlnost je mnohem závažnější než například krádež. Ta je zrušena ve chvíli, kdy máme uloupený předmět, nebo odpovídající nový, opět v rukou. Ztráta otce má ale celoživotní následky na dítě a ovlivní i následující generaci.

Luigi Zoja

## OBSAH

ÚVOD.....	7
<b>1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA OTCE A OTCOVSTVÍ.....</b>	<b>10</b>
1.1 BIOLOGICKÉ A SOCIÁLNÍ OTCOVSTVÍ.....	12
1.2 ZRALÉ OTCOVSTVÍ.....	13
1.3 VÝZNAM OTCE V ŽIVOTĚ A VE VÝCHOVĚ DÍTĚTE.....	15
1.4 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA ÚLOHY OTCE VE VÝCHOVĚ DÍTĚTE.....	17
1.5 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA ROLE OTCE V MINULOSTI (PATRIARCHÁT) .....	18
1.6 STRUČNÁ CHARAKTERISTIKA ROLE OTCE V SOUČASNOSTI (OTCOVSTVÍ NA POČÁTKU 21. STOLETÍ) .....	20
1.6.1 <i>Krize otcovství</i> .....	22
<b>2 TYPOLOGIE OTCŮ.....</b>	<b>26</b>
2.1 STAŘÍ OTCOVÉ.....	28
2.2 NOVÍ OTCOVÉ.....	29
2.2.1 <i>Otcové na rodičovské dovolené</i> .....	30
2.3 OTCOVÉ SAMOŽIVITELÉ.....	32
2.4 HOMOSEXUÁLNÍ OTCOVÉ .....	34
2.5 ROZVEDENÍ OTCOVÉ.....	36
2.5.1 <i>Kult mateřství</i> .....	38
2.6 NEVLASTNÍ OTCOVÉ .....	39
2.7 CHYBĚJÍCÍ OTEC (ABSENCE OTCE VE VÝCHOVĚ, NEPŘÍTOMNÍ OTCOVÉ).....	40
<b>3 ROLE OTCE Z HLEDISKA VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE.....</b>	<b>43</b>
3.1 ROLE OTCE V KOJENECKÉM VĚKU DÍTĚTE.....	44
3.2 ROLE OTCE V BATOLECÍM VĚKU DÍTĚTE .....	46
3.3 ROLE OTCE V PŘEDŠKOLNÍM VĚKU DÍTĚTE .....	47
3.4 ROLE OTCE VE ŠKOLNÍM VĚKU DÍTĚTE .....	48
3.5 ROLE OTCE V PUBESCENCI A ADOLESCENCI DÍTĚTE .....	50
3.6 ROLE RODIČŮ V DOSPĚLOSTI .....	51
3.7 ROLE RODIČŮ VE STÁŘÍ .....	53
<b>4 ROLE OTCE V ZÁVISLOSTI NA POHLAVÍ DÍTĚTE.....</b>	<b>55</b>
4.1 VLIV OTCE NA VÝCHOVU SYNA .....	56
4.2 VLIV OTCE NA VÝCHOVU DCERY .....	58

<b>5</b>	<b>ZÁKLADNÍ ETICKÉ ASPEKTY OTCOVSTVÍ .....</b>	<b>60</b>
5.1	OTCOVSKÁ AUTORITA .....	61
5.2	TRESTÁNÍ DÍTĚTE .....	62
5.3	SVOBODA DÍTĚTE .....	64
5.4	ČAS A SYSTEMATICKÁ PÉČE O DÍTĚ .....	66
5.5	NEZIŠTNOST .....	67
5.6	STATEČNOST A SPRAVEDLNOST .....	68
5.7	PŘÁTELSTVÍ.....	69
5.8	EMOCIONÁLNÍ NEZÁVISLOST .....	71
5.9	CITLIVOST A RESPEKTOVÁNÍ CITOVÝCH PROJEVŮ DÍTĚTE.....	72
<b>6</b>	<b>VLIV OTCE NA MORÁLNÍ VÝVOJ DÍTĚTE.....</b>	<b>75</b>
6.1	MORÁLNÍ HODNOCENÍ CHOVÁNÍ DÍTĚTE.....	76
	<b>ZÁVĚREČNÉ SHRUTÍ .....</b>	<b>78</b>
	<b>ZÁVĚR.....</b>	<b>81</b>
	<b>SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ .....</b>	<b>83</b>
	<b>SEZNAM ZKRATEK.....</b>	<b>87</b>
	<b>SEZNAM PŘÍLOH.....</b>	<b>88</b>
	<b>PŘÍLOHY .....</b>	<b>89</b>
	<b>ABSTRAKT .....</b>	<b>101</b>
	<b>ABSTRACT .....</b>	<b>102</b>

## ÚVOD

Tématem této diplomové práce jsou etické aspekty otcovství. Problematiku otcovství jsem si pro zpracování tohoto elaborátu vybrala ze dvou důvodů – z důvodu nikdy nekončící aktuálnosti tohoto fenoménu a z důvodu ryze osobního.

Nad mým prvním důvodem se může leckdo pozastavit. Otcovství zde bylo a je, stejně tak jako mateřství, od počátku lidstva. K početí dítěte jsou vždy přece nezbytní dva lidé – žena a muž -, ze kterých se po narození dítěte stávají matka a otec. Každý z nás je tak dítětem určité matky a určitého otce. Ovšem zatímco u ženy většinou nebývá důvod o jejím mateřství pochybovat (vždyť i rčení „Mater semper certa est, pater incertus. Matka je vždy jistá, otec nejistý.“ je všeobecně známé a často používané) a pokud se pro něj rozhodne dobrovolně a nebrání jí v něm nějaké objektivní důvody, zpravidla tuto roli také vykonává v míře odpovídající jejím schopnostem a možnostem. Muž – otec se však oproti ženě ocitá v poněkud složitější situaci.

V době patriarchy to byl právě muž, který na základě své celkové nadvlády nad ženou (manželkou) rozhodoval o tom, zda, kdy a kolikrát bude otcem. Muž současnosti se ocitá ve zcela opačném postavení. Moc rozhodovat o okolnostech početí dítěte díky emancipaci a moderní antikoncepci v dnešní době získaly ženy. Ne vždy tak už otcovství závisí na mužově svobodném rozhodnutí, přání či souhlasu a ne vždy si může být muž svým otcovstvím zcela jistý. Nezanedbatelný je také fakt, že na otce 21. století jsou společností kladeny mnohem větší nároky než na otce let minulých. Ideální otec má své děti zajistit nejen po stránce ekonomické, ale také emocionální – měl by se svými dětmi trávit podstatnou část svého volného času, být k nim citlivý, ale zároveň pro ně představovat dostatečnou autoritu, být jim pozitivním příkladem a vzorem. Mnoho mužů si přeje nebo cítí jako svou povinnost na tyto požadavky reagovat. Nemálo z nich na ně však naopak dříve nebo později z různých důvodů (např. z důvodu rozvodu a následného částečného nebo úplného přerušení kontaktu s dětmi) rezignuje. Nelze se tedy divit, že autoři zabývající se současným

otcovstvím hovoří v této souvislosti o obrodě otcovství (např. E. Badinterová) nebo naopak o jeho krizi (např. J. Augustyn). Nejen v této diskrepanci názorů na problematiku současného otcovství, ale i v narůstajícím počtu svobodných matek a rozvedených manželství, které mohou negativně ovlivnit význam a roli otce v životě dítěte, spatřuji aktuálnost zvoleného tématu.

Druhým důvodem pro volbu mého tématu byl, jak už jsem uvedla na začátku, důvod osobní. Vyrůstala jsem bez otce a jediným zástupcem mužského pohlaví v mé rodině byl až do své smrti můj dědeček z matčiny strany. S mým otcem jsme se nikdy nestýkala a nestýkáme se spolu dodnes. Ačkoli se mi dědeček snažil otce nahradit, byl pro mne nejen z generačního důvodu vždy pouze prarodičem, nikoli rodičem. Z těchto důvodů pro mne osobně vždy bude otec pouze pojmem, výrazem pro muže, který vychovává dítě a je pro něj emocionálně významnou osobou. Nikdy jsem se s ním nesetkala v „praxi“, tedy ve svém životě, a proto jsem se s ním chtěla seznámit alespoň v teoretické rovině – při zpracovávání své diplomové práce.

Cílem této práce je přiblížit jejímu čtenáři problematiku otcovství z několika různých pohledů – z pohledu historického, psychologického, sociologického a etického. Stěžejní část tohoto elaborátu spočívá v charakteristice základních etických aspektů otcovství, které jsou v závěrečném shrnutí práce dále rozpracovány v souvislosti s rozbohem dilematu týkajícího se rodičovství homosexuálních otců. Práce se skládá ze šesti kapitol, které obsahují podkapitoly zhruba vyváženého rozsahu.

V první části práce je věnována pozornost základní charakteristice otce a otcovství. Její jednotlivé kapitoly mají čtenáře seznámit se základními termíny, které se týkají otcovství a vymezit úlohu otce ve výchově dítěte v současnosti i v minulosti (konkrétně v patriarchátu). Podkapitola Krize otcovství je zaměřena na přiblížení příčin, které ovlivňují způsob, jakým muži přistupují k plnění své otcovské role.

Další kapitola se zabývá typologií otců a je dále rozpracována na jejich jednotlivé charakteristiky. Typ „nových otců“ je dále rozšířen o vymezení otců na rodičovské dovolené.



Třetí část práce se zaměřuje na přiblížení role otce z ontologického hlediska. Specifická úloha otce je zkoumána v kojeneckém, batolecím, předškolním a školním věku dítěte, dále v jeho pubescenci, v adolescenci, v dospělosti a ve stáří.

Role otce z hlediska jeho rozdílného přístupu k výchově syna a dcery je rozpracována ve čtvrté kapitole této práce.

V páté kapitole je podán přehled jednotlivých aspektů otcovství. Je zde přiblížena problematika citlivosti, emocionality, přátelství, nezištnosti, statečnosti a spravedlnosti otce, která by se měla promítat v péči poskytované jeho dítěti. Pozornost je zde věnována také otcovské autoritě a trestání dítěte. V celé kapitole je kladen důraz na bezpodmínečnou svobodu dítěte, jeho částečnou nezávislost a autonomii.

Šestá kapitola je věnována vlivu otce na morální vývoj dítěte a její podkapitola se týká morálního hodnocení chování dítěte. Tato část je oproti těm předchozím menšího rozsahu, jejich obsah je však dle mého názoru podstatný pro pochopení nezastupitelné role, kterou otec sehrává v celkovém vývoji dítěte.

Celou práci uzavírá závěrečné shrnutí, ve kterém navazuji na kapitolu 2.4 Homosexuální otcové a zamýšlím se v ní nad dilematem rodičovství lidí s homosexuální orientací.

V této práci byla použita literatura týkající se otcovství, jeho historie a etické dimenze. České i zahraniční literatury k tématu je k dispozici dostatek, o problematice otcovství je vydáváno i mnoho článků v časopiseckých zdrojích. Pro zpracování tohoto elaborátu byla stěžejní díla polského jeziuty Józefa Augustyna, který téma otcovství zpracovává z psychologického, pedagogického a etického pohledu.

Tato diplomová práce má čtenáři nejen obecně přiblížit fenomén otcovství, ale také ho upozornit na skutečnost, že význam otce pro dítě a potažmo i pro společnost je mnoha lidmi stále značně podceňován či spíše nedoceňován (viz úvodní citát L. Zoji). Pokud tedy tato práce inspiruje čtenáře k zamyšlení se nad nezastupitelností a významem otce v životě dítěte, pak splnila svůj účel.

## 1 ZÁKLADNÍ CHARAKTERISTIKA OTCE A OTCOVSTVÍ

„(,...“) otcovství je psychologickým a kulturním výtvořem; biologické zplození k zajištění otcovství nestačí. Dnes už nevykonáváme ritus římského práva<sup>1</sup> a otcovství manželského dítěte se rozumí samo sebou, ale to otce nezbavuje úkolu projít stejným procesem. Otcovství se neobjevuje a nevyjadřuje při narození potomka, nýbrž vzniká krok za krokem ve vztahu otce a dítěte.“<sup>2</sup>

„Muž se nestane otcem fyzickým zplozením, ale teprve setkáním s dítětem, po němž následuje adopce<sup>3</sup>, počátek civilizace a společnosti, která je něčím jiným než presociální symbióza dítěte a matky. Otec tedy přejímá zodpovědnost za jinou živou bytost ne instinktivně, ale dobrovolně.“<sup>4</sup>

„Rozdíl mezi biologickým a adoptivním otcem nemá při setkání s dítětem žádný význam. I když muž dítě zplodil, přenechal je pak k donošení matce. To, co později vidí před sebou, je pro něj naprosto novým tvorem. Pro matku je to tatáž bytost, kterou nosila ve svém lůně, pro otce jsou sperma a dítě dvě různé věci.“<sup>5</sup> „Otec vytváří vztah k dítěti postupným objevováním a volným úsilím. Takové jednání není „instinktivní“. Malé dítě („...“) však ještě nepošlo touto deformací přirozené osobnosti. Po narození může zcela samozřejmě pokračovat v symbióze s matkou, ale pro komunikaci se společensky konstruovaným chováním otce není vybaveno. Už jen otcův *záměr* převzít za dítě zodpovědnost brání bezprostřední komunikaci s ním. Otec i dítě se nejprve musí vzájemně zkoumat, aby se poznali.“<sup>6</sup>

---

<sup>1</sup> Moc a integrita starého Říma se odrážejí také v představě otce. Otcovství bylo sociálně a právně přesně definováno. Muž se nestával otcem biologickou cestou, ale formálním aktem. Otcovství neznamenovalo, že dotyčný zplodil se ženou dítě; bylo třeba vyjádření vůle k otcovství. Otec veřejně zvedl svého syna do výše (vztah k dceři se omezil jen na materiální zaopatření), čímž vyjádřil, že za něj přejímá zodpovědnost. Otec byl [...] i učitelem svých dětí. V tom smyslu bylo každé „pravé“ otcovství adopcí a prosté biologické otcovství nemělo váhu.

ZOJA, L. *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: PROSTOR, 2005, s. 145.

<sup>2</sup> Tamtéž, s. 22.

<sup>3</sup> Adopci v tomto případě nelze chápat v dnešním významu slova smyslu jako právní formu osvojení si dítěte, které není biologickým potomkem otce, ale je nutno ji chápat jako dobrovolné a aktivní rozhodnutí muže stát se otcem dítěte – poznámka autorky.

<sup>4</sup> ZOJA, L. *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: PROSTOR, 2005, s. 23.

<sup>5</sup> Tamtéž, s. 23.

<sup>6</sup> Tamtéž, s. 82.

„Otec je umělý konstrukt na rozdíl od matky, která si i v lidském světě udržuje vlastnosti dané přírodou. Otcovství je programem (možná vůbec prvním v dějinách), je záměrem a volbou (možná souvisí s objevem vůle). Otec tedy ustavuje sebe sama.“<sup>7</sup> „Otcovství mu dala historie, historie mu je může zase vyrvat. Protože otcovství nezískal od přírody, musí se mu každý muž v průběhu života teprve učit, a naučené může postupem let také zase zapomenout.“<sup>8</sup>

„Počátky otcovství leží na rozhraní přírody a kultury. Patriarchální monogamní rodina převládající v historických společnostech je produktem kultury; zdá se, že v přírodě se nevyskytuje (například u lidoopů). Na rozdíl od matky, která dítěti dává život zcela zjevně, muž k pochopení svého podílu na plození, a tedy k proměně v otce, potřebuje určitou rozumovou kapacitu. Koneckonců, platí to i obráceně. Nejenže nám kultura dala otce, ale možná právě otcovství nám (vedle jiných novinek, například technologických inovací) přineslo kulturu – definitivní vymanění z prvotního stavu, ze zvířecího světa.“<sup>9</sup>

„Otcovství znamená připravenost darovat se ve službě dětem. Tato služba se uskutečňuje spíše pomocí přátelského a partnerského doprovázení než tím, že otec o děti pečuje a poroučí jim. I když otcovské péče, výchovy a vlivu v průběhu vývoje dítěte postupně ubývá, otcovství stále trvá. Je nezbytnou hodnotou také v životě dospělého člověka, kdy už otcovu výchovu nepotřebuje.“<sup>10</sup>

„Jestliže má být otcovství prožíváno v celé své hloubce, nemůže být vedeno pouze pudově, ale měl by je charakterizovat duchovní rozměr. Pokud se muž nesnaží proniknout do tajemství lidského bytí, stává se, že jeho otcovství končí jen náhodným fyzickým úkonem, za který pak nechce nést plnou odpovědnost.“<sup>11</sup>

„Muž, který dává dítěti život, prodlužuje svůj vlastní život, a proto také v určitém smyslu rodí sám sebe. A tak nejen syn objevuje sebe v otci, ale také otec objevuje

---

<sup>7</sup> ZOJA, L. *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: PROSTOR, 2005, s. 20-21.

<sup>8</sup> Tamtéž, s. 21.

<sup>9</sup> Tamtéž, s. 20.

<sup>10</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 48.

<sup>11</sup> Tamtéž, s. 13.

sebe v synovi. Skrze své dítě začíná otec hlouběji chápat podstatný rozdíl a smysl svého života.“<sup>12</sup>

### 1.1 *Biologické a sociální otcovství*

„Odedávna vedle sebe stojí biologická a sociální dimenze otcovství a jejich vzájemný vztah je řešen i v současném odborném diskursu týkajícím se této problematiky.“<sup>13</sup> „Má svou biologickou dimenzi, která nachází své vyjádření v určení biologického rodiče (rozlišujeme tedy biologickou matku a biologického otce). Má však podstatnou dimenzi sociální. Zde je důležité, kdo skutečně roli rodiče plní, kdo s dítětem žije a vychovává ho, nikoli to, kdo dítě zplodil.“<sup>14</sup>

„Hlavní rozdíl mezi mateřstvím a otcovstvím tradičně spočíval ve faktu, že mateřství bylo jisté, zatímco otcovství bylo nevyhnutelně nejisté. Díky novým medicínským technikám již ale otcovství nemusí nutně být nejisté a otec může být bez rizika omylu definován jako biologický zploditel. Proto, aby se muž stal otcem, ovšem nestačí být otcem biologickým.“<sup>15</sup>

Přestože soudobé západní společnosti stále favorizují definici filiace<sup>16</sup> prostřednictvím pokrevních vazeb, sociální charakter otcovství stále vystupuje na povrch. Dudová v této souvislosti uvádí definici tří složek otcovské filiace definované francouzskou socioložkou a právničkou Irène Théry: „jedna část je dána biologicky, druhá část je dána domácností („domácí“ otec je ten, který s dětmi sdílí bydliště a každodenní výchovu) a třetí část je genealogická

---

<sup>12</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 12.

<sup>13</sup> DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Feminismus v praxi*, 2006, ročník 7, č. 2, s. 8.

<sup>14</sup> MAŘÍKOVÁ, H. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In VALDROVÁ, J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 49.

<sup>15</sup> DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Feminismus v praxi*, 2006, ročník 7, č. 2, s. 8.

<sup>16</sup>Wikipedie, otevřená encyklopedie charakterizuje filiaci jako jeden ze základů příbuzenství:

**Filiace** – základem jsou skutečné biologické vztahy mezi jedinci. Jedna osoba pochází z druhé. Do stejné kategorie ale patří z hlediska práva i příbuzenství, které vzniká sociálním a kulturním vývojem, např. adopce.

WIKIPEDIE – OTEVŘENÁ ENCYKLOPEDIE. Příbuzenství [online]. Poslední aktualizace 2.4.2009 [cit. 12.4.2009]. Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Filiace>>.

(nebo také institucionální: genealogický otec je ten, kterého jako otce uznává zákon a který začlení dítě do své rodové linie). „Domácí“ a „genealogická“ složka společně tvoří sociální dimenzi otcovství<sup>17</sup>. „Zatímco v „ideálním“ případě je biologický a sociální rodič jedna a táž osoba, mohou nastat a nastávají případy, kdy tomu tak být nemusí. Pokud se biologický rodič „nekryje“ s rodičem sociálním, hovoříme v tomto případě o „náhradním“ rodiči.“<sup>18</sup>

„V neposlední řadě je pak nutné uvažovat i v legislativní rovině a rozlišovat, kdo je rodičem v právním slova smyslu. Je jím ten, komu přináleží rodičovská práva, zodpovědnost a povinnosti. Tato dimenze nabývá důležitosti v případě osvojení dítěte, ale i v případě („...“), jenž se týká „sporu o biologické otcovství“.“<sup>19</sup>

## 1.2 Zralé otcovství

„Otcovství je pro muže základní zkušeností: díky němu má totiž šanci dosáhnout plné zralosti lidského života v oblasti citové a duchovní. Skrze otcovství se tak dospělý muž odpoutává od svých rodičů a zároveň od svého dětství. Otcovství vyzývá muže, zvláště není-li ještě vyžralý, aby podstoupil úsilí a obět' ku prospěchu vlastního lidského a duchovního růstu. Tak jako se dítě vyvíjí jen díky tomu, že překonává překážky, jež před ně rodiče a vychovatelé staví, podobně jeho otec vospívá plněním úkolů, které před něho staví sám život. Vyžaduje to však od něho přemáhat všechny projevy vlastní nezralosti.“<sup>20</sup>  
„Uzavře-li nezralý muž manželství, nevytvoří se ženou a dětmi hlubší citový vztah; bude se koncentrovat jen na sebe a na vlastní subjektivní prožitky. Přijdou-li těžkosti, stáhne se do svého chlapeckého světa, jeho koníčky pro něj

---

<sup>17</sup> Srov. DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Feminismus v praxi*, 2006, ročník 7, č. 2, s. 8.

<sup>18</sup> MAŘÍKOVÁ, H. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In VALDROVÁ, J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 49.

<sup>19</sup> Tamtéž, s. 49.

<sup>20</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 53-54.

budou důležitější než povinnosti manžela a otce. Jako manžel a otec bude nezodpovědný.“<sup>21</sup>

„Zralé otcovství vyžívá vzájemným působením dítěte a otce na sebe. Tím, jak otec dítě v jeho vývoji doprovází, rozvíjí i vlastní osobnost. Jeho potomci mu nejen pomáhají stát se lepším tatínkem, ale i odpovědnějším člověkem. Otec, který vychovává své děti, bývá jimi sám vychováván: díky svým přirozeným reakcím, spontánnosti a čistému pohledu na všechno, co kolem sebe vidí, se mohou stát pro rodiče velkým pedagogem. Ukazuje se, že citlivé a odpovědné otcovství a mateřství je školou života. Nejen otec je průvodcem vlastního dítěte, ale i ono („...“) se může stát průvodcem jemu.“<sup>22</sup>

„Důležitým prvkem přípravy na zralé otcovství je získání vnitřní svobody neboli získání zdravého odstupu od vlastních prožitků a potřeb, jako jsou citová náklonnost, panovačnost, mužské ambice, realizace, tendence k omrzlosti a smutku, sklon k depresím, hněvu a agresi, ke smyslnosti. Vnitřní svoboda dává muži pocit vlastní hodnoty, důstojnosti a správně chápané síly.“<sup>23</sup>  
„Autentické prožívání otcovství je možné pouze v pocitu naprosté svobody. Sebedarování v lásce, jak to otcovství vyžaduje, nemůže být v žádném případě vynucené. Mužova vnitřní svoboda je zárukou jeho svobodného chování k ženě a dětem.“<sup>24</sup>

„V citové a duchovní oblasti se zralé mužství, o němž má otec („...“) vydat svědectví, vyznačuje především schopností rozhodovat o vlastním životě, překonáváním žádosivosti, odpovědností za sebe i své bližní, schopností obětovat se a rozdávat, tvůrčí prací, schopností navazovat vztahy. Nezralé otcovství je vždycky spojeno s klamným, nepravdivým prožíváním vlastního mužství.“<sup>25</sup>

---

<sup>21</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, s. 42.

<sup>22</sup> Tamtéž, s. 53.

<sup>23</sup> Tamtéž, s. 180-181.

<sup>24</sup> Tamtéž, s. 181.

<sup>25</sup> Tamtéž, s. 49.

### 1.3 Význam otce v životě a ve výchově dítěte

„Dnes víme, že když to okolnosti vyžadují, umějí se muži starat o dítě zrovna tak dobře jako ženy. Když v sobě otec zmobilizuje ženskost, umí být stejně citlivý, vřelý a kompetentní jako matka. Je jen potřeba, aby se matka zproštěná mystického instinktu uvolila sdílet svůj úděl s otcem a aby on se přestal bát své mateřské ženskosti.“<sup>26</sup> „Je-li v prvním období života dítěte zřejmější potřeba matky, v průběhu dalšího vývoje se o to víc potvrzuje potřeba otce. V prvních měsících hledá dítě nejprve matku a existenci otce si jakoby neuvědomuje.“<sup>27</sup>

„Matka slouží dítěti tím, že je krmí, pečuje o ně, mazlí se s ním, bezpodmínečně je přijímá. Slouží mu tím, že je miluje a učí milovat. Matka je učitelka srdce. Ona učí dítě řídit se citem a jako první je uvádí do světa lidské lásky – díky ní dítě zakouší bezpodmínečné přijetí a také se mu učí.“<sup>28</sup>

„Otec naopak slouží dítěti tím, že mu předává životní moudrost, učí je pracovat, vyžaduje od něho úsilí, námahu a oběti. Otec učí dítě řídit se nejen srdcem, ale také rozumem. Učí dítě moudře žít. Schopnost milovat a moudře prožívat vlastní život činí ze syna zralého muže a z dcery zralou ženu.“<sup>29</sup> „Hluboký citový vztah k otci během dětství a dospívání se stává pro děti – jak pro chlapce, tak i pro děvčata – základem citové stability, pocitu bezpečí a otevřenosti vůči světu po celý příští život.“<sup>30</sup>

„Otcové by si měli uvědomit, že dítě potřebuje fyzický kontakt nejen s matkou, ale také s otcem: mazlení, otcovské objetí, políbení, sezení na klíně nebo na otcových ramenou.“<sup>31</sup> „A i když nejsou fyzické projevy pro vyjádření otcovské lásky rozhodně tím nejdůležitějším, přece jen – pokud chybějí – signalizují dítěti zřejmý nepřímý důkaz otcova malého skutečného zájmu, přijetí

---

<sup>26</sup> BADINTEROVÁ, E. X. Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 69-70.

<sup>27</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 20.

<sup>28</sup> Tamtéž, s. 28.

<sup>29</sup> Tamtéž, s. 29.

<sup>30</sup> Tamtéž, s. 22.

<sup>31</sup> Tamtéž, s. 44.

a lásky.<sup>32</sup> „Otcův dotek, jeho mazlení s dítětem, přitulení či přivinutí dítěte musí být, pokud má splnit svoji úlohu, přirozené a spontánní. Otevřenost vůči dítěti, vycítění jeho potřeb a tužeb, empatie, osobní citlivost a citová průzračnost – to vše otci napoví, kdy a jakým fyzickým gestem má dát dítěti najevo svou lásku, přijetí, otevřenost a podporu.“<sup>33</sup> „Otec by měl projevit dítěti zvláštní blízkost a porozumění zvláště v okamžicích, které jsou pro ně velmi těžké – ve chvílích nemoci, školních proher, odmítnutí vrstevníky, ve stavech znechucení a smutku, při ztrátě blízké osoby atd.“<sup>34</sup>

„Otec je alternativním modelem dospělé osoby, v interakci s ním se dítě učí a může zde získávat jiné zkušenosti než v interakci s matkou. Otec se od matky může lišit nejenom svou rolí, ale bývá i jinou osobností, s jiným stylem chování a řešení problémů.“<sup>35</sup>

„Otec se dnes cítí stejně tak jako matka zodpovědný za dítě. Otec cítí, že musí dítěti poskytovat péči, že mu má dávat lásku a přinášet oběti. A že na to, aby byl dobrým otcem, už nestačí, aby se jen občas objevil v dětském pokoji, něco malému človíčkovi vyprávěl, šel s ním na procházku a ukázal mu zajímavé věci.“<sup>36</sup> „Psycho-somatická struktura muže ho předurčuje k tomu, aby vytvářel domov. Je totiž zaměřena na aktivitu: jeho charakteristickou vlastností je účelnost v jednání, podnikavost a připravenost k boji. („...“) Má také silnou potřebu bránit slabší a být oporou těm, kdo na něho spoléhají. Díky přítomnosti a aktivitě může se celá rodina může cítit v bezpečí.“<sup>37</sup>

---

<sup>32</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 156.

<sup>33</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 45.

<sup>34</sup> Tamtéž, s. 46.

<sup>35</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 173.

<sup>36</sup> BADINTER, E. *Materská láska. Od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 272.

<sup>37</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 103.



#### 1.4 Obecná charakteristika úlohy otce ve výchově dítěte

„Stejně jako je možné považovat mateřství za sociální konstrukt, který je více než z biologických předpokladů ženy odvozen ze sociálních tlaků a stereotypních očekávání kladených na matku, můžeme i otcovství považovat za podobně společensky konstruované. Biologické otcovství (fatherhood) přitom nemusí být předpokladem ke skutečnému plnění otcovské role (fathering), „otcování“.“<sup>38</sup>

„Otcovská výchova je uměním. Musí se pojit s něžnou láskou, shovívavostí, jemností a zároveň s rozhodností, emocionální průzračností a silou. Tyto dva postoje stojí proti sobě jen na první pohled. Umění výchovy záleží v rozlišování, kdy použít jemnost, citlivost, nebo dokonce povolnost, a kdy neoblomnost a rozhodnost.“<sup>39</sup>

„Úlohou otce je navozovat v životě rodiny a ve výchově dětí atmosféru disciplíny. Dobře chápaná atmosféra disciplíny musí však být spojena s ovzduším vzájemné důvěry, upřímnosti a přátelství. Nejlepší motivací k disciplíně je pro dítě právě disciplína, kterou žije jeho otec.“<sup>40</sup>

„Otec se pro dítě stává zosobněním řádu, pocitovosti a stability. Na základě otcovy autority si dítě může vytvořit jistý stálý životní rytmus. Otec sice nezastupuje dítě v jeho práci a úsilí, ale pomáhá mu v překonávání jeho citové nestálosti, zhýčkanosti, nedůslednosti v jednání, rychlého znechucení nebo tendencí přenášet obtíže života na jiné. Je to nutné pro vybudování stálého životního rytmu.“<sup>41</sup>

„Otec plní úlohu učitelem tím, že na jedné straně osobnost dítěte zdokonaluje a na druhé straně je učí umění života ve světě. V prvním případě činí svědomí dítěte citlivým, učí je poctivosti, odpovědnosti, vnitřnímu rozlišování, spravedlivému a pravdivému jednání s lidmi. Ve druhém případě zase vyvádí dítě

---

<sup>38</sup> KUBÍČKOVÁ, K. Matkové: Mateřství otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 3-4, s. 1.

<sup>39</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 68.

<sup>40</sup> Tamtéž, s. 73.

<sup>41</sup> Tamtéž, s. 50.

z domova, otevírá před ním svět, učí ho umění rozlišování a orientace ve světě, čímž ho také učí, jak se v něm pohybovat.“<sup>42</sup>

„Zvláštním úkolem otce je naučit děti nacházet krásu života, vážit si ho a angažovat se v jeho rozvoji. Chybějící chuť do života u dnešních mladých lidí je někdy odrazem atmosféry v jejich vlastních domovech, kde vyrůstaly uprostřed nedostatku životní radosti. Otcova nechuť k vlastnímu životu, nebo dokonce jeho vyložené proklínání, způsobuje, že také jeho děti nejsou schopni ocenit důstojnost, hodnotu a krásu svého života. Neumí se radovat ze života, protože se z něj neradují jeho rodiče.“<sup>43</sup>

„Někteří současní autoři roli otce při výchově dětí relativizují; dělají to však především pro ospravedlnění častých rozvodů a následného opuštění vlastních potomků. Společnost se přičinila o rozbití manželství a rodiny, a proto se teď snaží vytvořit teorii, která by existující skutečnost ospravedlnila. Tyto teorie mají přesvědčit mladou generaci bez otců, že vliv na děti má především „společnost“, nikoli „jen“ otec a matka. Tvůrci teorií relativizujících roli otce při výchově však nejsou vůči dětem příliš poctiví, protože ty nemohou své právo na plnou rodinu bránit. Potřeba otce je hluboko vepsána do lidské psychiky, emocionality a duchovnosti.“<sup>44</sup>

### ***1.5 Stručná charakteristika role otce v minulosti (patriarchát)***

„Model otcovství byl v minulosti nepochybně spojen s odlišným přístupem společnosti k ženě a k mužovi. Společenská preference muže mu poskytovala převahu nad ženou bez jakékoli zásluhy z jeho strany. Samo společenské uspořádání vyžadovalo, aby žena byla muži podřízena. Tato nerovnost se projevovala téměř ve všech oblastech života společnosti. Ženy neměly přístup ke vzdělání, nemohly se uplatňovat ve společnosti a v politice, neúčastnily

---

<sup>42</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 29.

<sup>43</sup> Tamtéž, s. 14.

<sup>44</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 56.

se voleb. V zaměstnání byly většinou diskriminovány. I když vykonávaly tutéž práci jako muži, byly méně placeny.<sup>45</sup>

„Od chvíle, kdy vznikl patriarchát<sup>46</sup>, se muž vždy definoval jako privilegovaná lidská bytost mající něco *navíc*, co žena nemá. Pokládal se za *silnějšího, inteligentnějšího, odvážnějšího, odpovědnějšího, tvořivějšího a racionálnějšího*. A toto *navíc* ospravedlňovalo jeho nadřazený vztah k ženám, přinejmenším k ženě vlastní.“<sup>47</sup> „Patriarchát ztělesňoval zákon, autoritu, odstup, málo pozornosti se však věnovalo skutečnosti, že pro patriarchát byl příznačný i nezájem otce o děti. Bylo samozřejmé, že malé dítě patří výlučně matce. Začátek života se tedy odvíjel téměř bez zkušenosti s otcem.“<sup>48</sup>

„Jedním z hlavních způsobů propagujících odstup otce od dětí byl obraz otce jako jediného živitele rodiny. („...“) Zatímco dříve definice dobrého otce mohla obsahovat podporu rodiny, dobrými otci byli i muži chudí jako sv. Josef. Ale ke konci 19. století, kdy byla rousseauovská ideologie „oddělených sfér“ obou pohlaví přitvrzena i ekonomickým systémem, obstarávání obživy nebylo chápáno pouze jako otcova hlavní činnost, ale také jako jeho základní činnost.“<sup>49</sup> „Slovo odcizení se objevilo až se snahou pojmenovat odtržení dělníka od světa jeho rodiny, který dříve býval také jeho světem pracovním. Započal se proces, v jehož průběhu se od domova postupně oddělil nejen pracovní život mužů, ale také jejich život emocionální.“<sup>50</sup>

„Muži byli nabádáni, aby si od svých dětí udržovali emocionální i fyzický odstup, což způsobilo, že zůstali odříznuti od svých nejněžnějších citů, a odcizili se tak sami sobě. Díky tomu mohli být dovedeni ke slepé poslušnosti a vykonávání vyčerpávající a degradující fyzické práce. Díky tomu také žili

---

<sup>45</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 23.

<sup>46</sup> **Patriarchát** – společenské uspořádání, společenský systém, v němž muži dominují nad ženami, ženy jsou ve všech sférách sociálního a společenského života mužům podřízeny.

MARÍKOVÁ, H. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In VALDROVÁ, J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 50.

<sup>47</sup> BADINTEROVÁ, E. *X Y. O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 16.

<sup>48</sup> Tamtéž, s. 160.

<sup>49</sup> BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, s. 20.

<sup>50</sup> Tamtéž, s. 61.

i v mírových dobách v neustálé připravenosti k boji a v dobách války dokázali zabíjet a nechat se zabít.“<sup>51</sup>

„Ironií je, že ve druhé polovině 19. století, kdy povinnosti živitele rodiny od svých rodin odtrhávaly stále více otců, rodina začala být chápána jako základ psychologického vývoje a individuálního štěstí.“<sup>52</sup> „Od druhé poloviny 19. století jsou („...“) otcové kritizováni za svůj odstup, nejen těmi, kdo takové chování doporučovali, ale i svými vlastními dětmi.“<sup>53</sup>

## **1.6 Stručná charakteristika role otce v současnosti**

### ***(Otcovství na počátku 21. století)***

„Je zřejmé, že ve druhé polovině 20. století byla narušena většina principů, na kterých spočívala patriarchální organizace rodiny. Mizí právní nadřazenost muže, ženy se afirmují (tzn. potvrzují, ubezpečují – poznámka autorky) jako individua. Se vstupem na pracovní trh se stávají v jisté míře na muži ekonomicky nezávislé, díky ženské antikoncepci a svobodné interrupci volně disponují svým tělem, mateřství se tak pro ně stává formou seberealizace a ne již biologickou nutností.“<sup>54</sup>

„Nová situace sice odebrala muži privilegia vzhledem k ženě a odhalila mnohé z jeho slabostí, ale na druhé straně ho zmobilizovala k hledání hlubších pramenů jeho mužské a otcovské identity. A protože otcovství už dnes není tak silně podporováno společenskými a náboženskými strukturami jako v minulosti, žádá si celý proces od muže větší osobní angažovanost a vnitřní úsilí.“<sup>55</sup>

„Patriarchát nejenom utlačoval ženy, ale také z velké části vzdálil muže od nich samotných, protože jim nabídl prototyp nesmlouvavého hrdiny, který nedává najevo, co cítí. A udělal to tak dokonale, že mnohé ženy věří tomu,

---

<sup>51</sup> BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, s. 20.

<sup>52</sup> Tamtéž, s. 22.

<sup>53</sup> Tamtéž, s. 59-60.

<sup>54</sup> RADIMSKÁ, R. Nová moc matek a stará moc otců. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neuveden, č. 1, s. 3.

<sup>55</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 51-52.

že muži nejsou schopni žádných citů a nejsou ani v nejmenším oprávněni řídit rodinný život a vychovávat děti.<sup>56</sup> „Muži coby otcové se v dnešní době sami snaží být lepší. Velká většina otců považuje své vlastní otce za negativní vzor a prohlašují, že by sami chtěli být úplně jiní. Obyčejně tvrdí, že by svým dětem chtěli být mnohem blíže, a to jak emocionálně, tak fyzicky.“<sup>57</sup>

„Příchod dítěte na svět chápe dnes hodně mužů jako velkou osobní výzvu. Dnes muž sotva počítá s tím, že svým dětem odkáže velký majetek, a proto lépe chápe, že je schopen věnovat jim větší dar – sám sebe: svůj čas, něhu, starostlivost, oporu, obětavost – jedním slovem otcovskou lásku. V posledních letech se setkáváme s tendencí propagovat opravdového muže jako člověka s opatrovnickými sklony. Někteří otcové a muži, většinou mladí, si přejí tyto vlastnosti ve svém životě rozvíjet.“<sup>58</sup>

„V současné době se sociologové a socioložky zabývající se problematikou otcovství shodují na základním faktu: otcovství, a výchova v rodině obecně, změnilo svou tvář. **Dnes se hovoří o „vztahovém“ otcovství, které nahrazuje otcovství institucionální, v němž otec představoval autoritu a zákon.** Dnes se otec snaží být pro své dítě spíše trenérem či průvodcem a pomáhá mu rozvinout svou osobnost a nalézt nejlepší způsob sebeuskutečnění.“<sup>59</sup>

„Současné otcovství může být v jistém smyslu autentičtější než otcovství v minulosti: staví totiž především na osobních hodnotách získaných uvědomělou prací na sobě a na vztahu k ženě a dětem. Větší vnitřní sebejistota, spontánnost a svobodné projevování citu – to všechno přispívá k mužově větší vnímavosti a stálosti v rodinných vztazích. Přebujelá autoritativnost, používání trestů ve výchově, citový odstup od rodiny, od dětství – tyto i jiné postoje otců z minulosti jsou dnes hodnoceny negativně.“<sup>60</sup>

---

<sup>56</sup> CORNEAU, G. *Anatomie lásky. Vztahy otec-dcera, matka-syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy.* Praha: Portál, 2000, s. 22.

<sup>57</sup> BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem.* Brno: Jota, s. 152.

<sup>58</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 52.

<sup>59</sup> RADIMSKÁ, R. *Mateřství, otcovství a moc. Gender, rovné příležitosti, výzkum, 2002, ročník neuveden, č. 4, s. 2.*

<sup>60</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 52.

„Otcovství není jen osobní hodnotou muže, ale je i rodinnou, společenskou, národní a náboženskou. Muž dnešní doby, ovlivňovaný celou sítí různých závislostí a omezení, není s to své otcovství zformovat sám. Jeho otcovská role v rodině závisí na mnoha činitelích. Přestože se musí o utváření svého otcovství zajímat a angažovat se v něm především on sám, je třeba všestranně mu pomáhat. Odpovědné rodičovství a mateřství dnes vyžaduje příslušnou pomoc pedagogickou, psychologickou, duchovní a někdy i terapeutickou.“<sup>61</sup>

### 1.6.1 KRIZE OTCOVSTVÍ

„Dnes („...“) prožívá otcovství hlubokou krizi. Ta vyplývá nejen z postojů a chování mužů samotných, ale i z krize manželství a rodiny, protože ty jsou základem zralého a odpovědného otcovství.“<sup>62</sup> „Hledat příčiny krize otcovství pouze v emocionální nebo morální nezralosti mužů by znamenalo nejen problém zjednodušovat, ale také nespravedlivě hodnotit chování mnoha z nich. („...“) Na krizi otcovství se dnes nepochybně podílí i celý propletenec procesů a civilizačních změn společenských, politických, ekonomických, kulturních a náboženských, na než nemá jedinec vliv. Tyto změny zásadním způsobem ovlivňují postoj mužů k ženám, způsob, jak plní svou otcovskou roli, a stejně tak chování žen v manželství i model manželství a rodiny.“<sup>63</sup>

#### **Příčiny krize otcovství:**

##### **1. Civilizační změny**

„Dnes žijeme v době gigantických kulturních přeměn v míře po celé lidské dějiny nevídané. Prudkost ekonomických a technických změn má za následek, že se mnoho lidí nedokáže v této nové situaci orientovat.“<sup>64</sup>

„Zdá se, že tento vývoj zvláště zaskočil právě muže. Nebyl připraven ani

<sup>61</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 234.

<sup>62</sup> Tamtéž, s. 11.

<sup>63</sup> Tamtéž, s. 30.

<sup>64</sup> Tamtéž, s. 30.

psychicky ani duchovně, aby našel svoje místo v měnícím se světě. Jeho působnost se najednou přenesla z rodinného prostředí, ve kterém jako hlava rodiny zaujímal přední místo, na jeho pracoviště: do továrny, do úřadu nebo do prostředí firmy, kde získal většinou podřízené místo. Pouta s rodinou, zvláště s dětmi, se často uvolnila a omezila na minimum.<sup>65</sup>

## **2. Kult úspěchu a rivalita**

„Závažnou příčinou krize otcovství je nepochybně kult pracovního úspěchu, který zároveň s technickým rozvojem nastolila evropsko-americká civilizace. Pracovní úspěch a s ním spojená rivalita zcela absorbují život a činnost mnoha mužů.“<sup>66</sup> „V honbě za úspěchem ustupuje role citových vztahů v životě muže, manžela a otce do pozadí. Citové vazby, i ty nejdůležitější – manželské, rodičovské, přátelské – jsou podřízeny úspěchu. Pro nejednoho muže je cenou za něj ochabnutí vztahu k ženě a zanedbávání vztahu k vlastním dětem.“<sup>67</sup>

## **3. Mezigenerační nedůvěra**

Nedostatek kontaktu s otcem vede především u syna k nabourání vztahu se staršími muži a k podezíravosti vůči nim. Právě tyto skutečnosti jsou často příčinou konfliktů mezi otcem a synem v době jeho dospívání. Mezigenerační nedůvěru nenajdeme u kmenových kultur, kde je tradičně pouto mezi otcem a synem velice silné. Tato nedůvěra je naopak produktem západní civilizace a souvisí s hlubokou krizí manželství a rodiny. K překonání mezigenerační nedůvěry spojené s rivalitou, podezíravostí a závistí mladších vůči starším je nutné, aby otec opět našel důvěru a víru ve svého syna.<sup>68</sup>

---

<sup>65</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 31.

<sup>66</sup> Tamtéž, s. 31.

<sup>67</sup> Tamtéž, s. 32.

<sup>68</sup> Srov. tamtéž, s. 32-33.

#### 4. *Vliv totalitního režimu*

„Přes své humanitní a mírové proklamace byl komunismus vybudován na krvavé revoluci – na tvrdém, agresivním chování mužů. Se svými protivníky se tento režim vypořádával brutálně. Důsledně ničil jakoukoli politickou a společenskou iniciativu. Od každého občana, zvláště ale od mužů, vyžadoval naprostou poslušnost a všechny udržoval v neustálém pocitu ohrožení. Často znásilňoval jejich svědomí tím, že je nutil, aby se zřekli vlastních politických, společenských a náboženských názorů.“<sup>69</sup>

„Pod vlivem „temných sil“ se mnozí muži utápěli v alkoholu, v pasivitě a apatii, v sebelítosti, v nespokojenosti se životem nebo i v agresi. Otcova morálně a psychicky zlomená páteř znamenala hluboké zranění pro jeho děti, zvláště pro syny.“<sup>70</sup>

#### 5. *Náboženské příčiny krize otcovství*

Další příčinou krize otcovství je relativizace víry a základních morálních jistot v podobě globálního zpochybnění náboženské a duchovní zkušenosti lidstva datované od doby osvícenství. Odmítnutí víry v Boha zasáhlo člověka především v oblasti manželské, mateřské, otcovské a obecně v oblasti rodinné.<sup>71</sup> V této souvislosti cituje Augustyn slova kardinála Danneelse: „Všecko, čeho se lidé proti Bohu a jeho zákonům vepsaným do člověka dopouštějí, obrací se proti nim – a to i tehdy, když v tom hledají větší osobní štěstí. Člověk totiž není schopen vytvářet nové zásady a zákony manželské a rodičovské lásky. Může jen odhalovat, přijímat a aplikovat v životě ty, jež do něho Bůh při jeho stvoření vložil. Musíme proto znovu nalézt Boha jakožto Otce, podstoupit s Kristem zkušenost synovství. Jen to vnese do naší civilizace hlubokou uzdravující sílu.“<sup>72</sup>

---

<sup>69</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 34.

<sup>70</sup> Tamtéž, s. 35.

<sup>71</sup> Srov. tamtéž, s. 35-36.

<sup>72</sup> Srov. tamtéž, s. 37.



„Krise otcovství se tak jako každá krize, kterou chápeme jako výzvu, stane pro obě pohlaví zvláštní příležitostí, jak k otcovství dozrát.“<sup>73</sup> „Aby bylo možno krizi otcovství překonat, musí muž nejprve zvládnout krizi vlastní mužské identity. Zralé otcovství lze totiž vybudovat jen na zralém mužství. Jen tehdy, bude-li si otec vědom své mužské identity, naučí se od něho syn, jak se stát mužem.“<sup>74</sup>

---

<sup>73</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 37.

<sup>74</sup> Tamtéž, s. 37.

## 2 TYPOLOGIE OTCŮ

„Potřeba otcovské lásky je hluboko vepsána do každého člověka, i do dospělého. Zvláště ji však potřebují děti a mladiství v době dospívání. Dítě hledá nejen teplou a něžnou lásku mateřskou, ale i otevřenou, přátelskou a ochraňující lásku otcovskou. Není-li mezi dítětem a otcem přátelský a srdečný vztah, hladoví po něm. A přestože je otcovská láska jiná než láska mateřská, je pro dítě stejně velkým zdrojem radosti a štěstí.“<sup>75</sup>

„Zralé, plné mateřství neexistuje bez otcovství, stejně jako zralé otcovství není možné bez mateřství. Zralé mateřství se projevuje mimo jiné snahou o správný vývoj vztahu mezi dítětem a otcem, podobně jako zralé otcovství vede k těsnějšímu poutu dítěte s matkou.“<sup>76</sup> „Ženství a mateřství lze dokonale pochopit jen v souvislosti s mužstvím a otcovstvím a mužství a otcovství pouze v souvislosti s ženstvím a mateřstvím.“<sup>77</sup> „Stavění obou pohlaví do protikladu a vzájemný boj mezi nimi o přední místo ve společenském životě znamená jedno z největších ohrožení manželského a rodinného života a následně mateřství a otcovství.“<sup>78</sup>

„Otec by měl být („...“) oporou rodinného života, měl by být tím, kdo je pevně zakotvený v životě a kdo dává rodině i citovou stabilitu a tuto svou jistotu přenáší do vzájemného vztahu mezi ním a partnerkou.“<sup>79</sup>

„Otcovství se dnes jeví spíše jako služba dětem. Musíme proto mluvit ani ne tak o funkci nebo roli otce, která přechází z pokolení na pokolení, jako spíše o poslání a povolání, protože vyžadují – tak jako nikdy dosud – osobní angažovanost, vůli k sebezáporu, mužskou tvořivost a návrat k duchovním hodnotám a k náboženství.“<sup>80</sup>

---

<sup>75</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 11.

<sup>76</sup> Tamtéž, s. 21.

<sup>77</sup> Tamtéž, s. 26.

<sup>78</sup> Tamtéž, s. 26.

<sup>79</sup> ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě. Vývoj a výchova od početí do tří let*. Praha: Grada, 2003, s. 54.

<sup>80</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 11.

„Jana Doválelová ve svém článku zabývajícím se především fenoménem otců na mateřské dovolené uvádí typologii (ideálních) otců dle Blankenhorna:“<sup>81</sup>

1. „Starý otec (The Old Father) – orientovaný na práci, autorita nad dětmi.
2. Nový otec (The New Father) – je v podstatě matkou, pouze s jiným biologickým vybavením. Přebírá mateřskou formu péče beze zbytku.
3. Chybějící otec (The Deadbeat Dad) – nežije v rodině s dětmi, nepřispívá na ně a ani se o ně nezajímá.
4. Navštěvující otec (Visiting Father) – nežije s dětmi v rodině, ale přispívá na ně, zajímá se o jejich život a ony jsou naopak součástí jeho života.
5. Biologický otec – „dárce“ (Sperm Father).
6. Nevlastní otec (Stepfather).
7. Chlapík od vedle (Nearby Guy).
8. Rodinný muž (The Good Family Man) – na tento typ se Blankenhorn zaměřuje nejvíce. Podle něj by měl být současnou kulturní normou „ideálního, správného otce“. Rodinný muž chápe sám sebe jako chlebodárcce, ale zároveň je aktivním otcem, je morální autoritou svých dětí a milujícím partnerem jejich matky, tráví čas s rodinou, dělí se s partnerkou o domácí práce. Důležité je, že rodinný muž (na rozdíl od nového otce) se nemění za hranice své mužské role.“<sup>82</sup>  
Obraz „ideálního“, otce dle Snareye předkládá E. Bakalář ve své knize Průvodce otcovství aneb bez otce se nedá (dobře) žít (viz příloha I. – Otcovské generativní aktivity).

„Radka Dudová ve svém článku Rozporuplné diskursy otcovství uveřejněném v časopise Gender, rovné příležitosti, výzkum cituje Johna Plecka, podle kterého „prošlo otcovství na západě čtyřmi etapami: nejprve byl otec autoritářským učitelem morálky a náboženství, posléze se stal vzdáleným otcem-živitelem,

---

<sup>81</sup> DOVÁLELOVÁ, J. Maminka + tatínek = mamínek. Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neuveden, č. 4, s. 13.

<sup>82</sup> Tamtéž, s. 13.

poté představoval zejména mužský rolový model a nakonec se stal „novým“ otcem, pečujícím a aktivním ve výchově dětí od jejich nejnižšího věku“.<sup>83</sup>

## 2.1 *Starí otcové*

„V minulosti byl otec výrazným představitelem toho, kdo má velký vliv na děti i na celou rodinu, silně ovlivněn tehdejší kulturní, náboženskou a ekonomickou situací. Společenské a náboženské struktury (a stejně tak i rodinné tradice) muže v plnění jeho otcovské funkce podporovaly. Jeho nezpochybnované prvenství ve společenském životě znamenalo, že mohl plnit funkci hlavy rodiny, i když byl psychicky slabší než žena. Důležitým úkolem ženy bylo v tom případě manžela v plnění této funkce podporovat.“<sup>84</sup>

„Ještě v 19. století je moc otce v rodině poměrně značná a otec je považován za pater familias. Muž-otec zastupoval manželku i své děti před právem (ti byli v tomto smyslu nesvéprávní), měl v rukou moc nad výchovou svých dětí. Byl však na druhé straně za tuto výchovu zodpovědný, stejně tak jako za budoucnost dětí (jejich povolání či sňatek). Muž-otec byl živitelem rodiny a výhradně on sám rozhodoval o tom, kdo se stane jeho dědicem. Celý sociální systém spočíval na systému reprodukce zaměřené na produkci a reprodukci ekonomických statků. Základní jednotkou v tomto systému byla rodina a jejím představitelem (reprezentantem) navenek byl otec. Otec ztělesňoval nejen moc a autoritu, ale hlavně „jistotu“ – byl nositelem původu, předpokladem a garantem existence rodiny. Na rozdíl ode dneška, kdy je zástupným článkem v rodině otec, byla kdysi tímto zástupným článkem matka.“<sup>85</sup>

„Žádný muž však dnes nemůže přehlížet zvykové a civilizační změny, k nimž došlo. Kdyby totiž chtěl – s odkazem na minulost – přebírat roli pána rodiny, jehož mínění nepodléhá diskusi, jednal by anachronicky (tzn. zastarale, způsobem

---

<sup>83</sup> DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Feminismus v praxi*, 2006, ročník 7, č. 2, s. 6.

<sup>84</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 38.

<sup>85</sup> MAŘÍKOVÁ, H. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In VALDROVÁ J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 42-43.

nehodícím se do dnešní doby – poznámka autorky). Návrat k minulosti je nejen nežádoucí, ale i nemožný. Pokus přenést model otce z minulosti do současné rodiny by vedl k tomu, že by se tato rodina izolovala od života společnosti. Mnohé z toho, jak se choval otec v minulosti, by se dnes považovalo za paternalistické a zároveň autoritativní a budilo by odpor nejen u vlastních dětí, ale i u okolí.<sup>86</sup> Obraz „starého otce“ předkládá ve svém Dopise otci spisovatel Franz Kafka (viz příloha III – Franz Kafka: Dopis otci).

„Muž je v průběhu 20. století odsouván v rodině do pozadí („...“) v ideologické rovině, ale i v každodenní realitě. Jeho role se v běžném životě stává stále více nejasnou, takže se dokonce hovoří o „zlabilnění“ role muže. Jedni z rodin mizí v důsledku rozvodů („...“), druzí jsou v rodinách často fakticky nepřítomni v důsledku svého vysokého pracovního vytížení („...“), i když formálně v rodině figurují. V těchto souvislostech se hovoří o dezerci otců, o krizi otcovské autority apod.“<sup>87</sup> I přes rozdílnost osobností se matka a otec ve svých rolích v naší společnosti doplňují. Zatímco matka zastává v rodině citovou roli (má zabezpečovat citové potřeby rodiny, být jemná a milující), otec plní roli instrumentální (zajišťuje rodině obživu a ochranu) a symbolickou (je nositelem původu a autority).<sup>88</sup>

## 2.2 *Noví otcové*

„Jsou to [...] otcové, jejich otcovství [...] získává nový rozměr, hranice se posunuje od fatherhood směrem k fathering, od prostého „být otcem“ k aktivnímu otcovství, k naplnění formy obsahem. Tito muži jsou „mateřští“, zhošťují se mateřských povinností stejně dobře jako matky. V tomto ohledu by bylo zřejmě genderově korektní využívat spíše anglického výrazu nurturing či paternit, tedy pečovatelsví (po stránce citové i materiální) a rodičovství,

---

<sup>86</sup> AUGUSTYN, J. Být otcem. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 37.

<sup>87</sup> MAŘÍKOVÁ, H. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In VALDROVÁ, J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 45.

<sup>88</sup> Srov. tamtéž, s. 45.

neboť tyto termíny jsou genderově neutrální, nejsou vázané na pohlaví toho kterého rodiče. Matka i otec mohou být stejnou měrou citliví a dokáží se vcítit do potřeb svého dítěte, mateřskost může být i mužskou vlastností.<sup>89</sup>

„Nový otec pod tlakem žen opatruje dítě stejně jako matka a jejím způsobem. Vstupuje jako druhá matka mezi matku a dítě, které prožívá s otcem takřka stejně důvěrný vztah jako s matkou. Přesvědčí nás o tom pohled na stále větší množství fotografií v časopisech, na kterých otcové, do pasu nazí, tisknou v náručí svoje novorozené dítě. Na jejich tvářích se zračí čistá mateřská něha, která nikoho nešokuje. Ano, po staletích otcovské autority a nepřítomnosti otce se zdá, že se utváří nový pojem „otcovská láska“, která se jako vejce vejci podobá lásce matky.“<sup>90</sup>

„Je to muž vzešlý ze střední či vyšší třídy, s vyšším vzděláním a nadprůměrnými příjmy. Mívá svobodné povolání umožňující mu nakládat volněji s časem („...“) a pociťuje odpor k tradiční mužské kultuře. Většina z nich o sobě říká, že jim nevyhovuje model z jejich dětství a za žádnou cenu nechtějí opakovat chování vlastního otce, hodnocené slovy „chladný a odměřený“. Jejich přáním je „napravit“ vlastní dětství.“<sup>91</sup>

### 2.2.1 OTCOVÉ NA RODIČOVSKÉ DOVOLENÉ

„V České republice byla zavedena možnost pečovat o („...“) dítě pro muže k 1. 7. 1987, kdy došlo ke změnám v zákoně č. 51/1987 o nemocenském pojištění a v dalším roce ke změnám v nemocenském zabezpečení (Zákon č. 103/1988 Sb.). Tyto změny se však týkaly svobodných, ovdovělých, rozvedených či z jiných vážných důvodů osamělých mužů, kteří nežili se svou partnerkou, pokud pečovali o dítě na základě rozhodnutí příslušného orgánu nebo pečovali o dítě, jehož matka

---

<sup>89</sup> KUBÍČKOVÁ, K. Matkové: Mateřští otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 3-4, s. 2.

<sup>90</sup> BADINTER, E. *Materská láska. Od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt, 1998, s. 272-273.

<sup>91</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 161.

zemřela.“<sup>92</sup> „S novelizací Zákoníku práce, která vstoupila v platnost 1. 1. 2001, byla rozšířena možnost čerpat rodičovskou dovolenou na „všechny pracující muže“ bez ohledu na jejich rodinný stav. Muž v zaměstnaneckém poměru musí být zaměstnavatelem uvolněn, pokud se rozhodne pečovat o narozené či osvojené dítě. („...“) Tímto aktem byli zrovnoprávněni jak muži mezi sebou (osamělí otcové s těmi, kteří žijí s partnerkami), tak muži se ženami. Rodičovskou dovolenou tedy může čerpat nejen žena, ale i muž, ba dokonce oba současně.“<sup>93</sup>

„(,...“) muži na rodičovské dovolené zatím nepředstavují v České republice početnou skupinu. Trend je však rostoucí. Podle výběrového šetření pracovních sil (VŠPS, šlo ovšem o výzkum s velkou výběrovou chybou) se počet mužů na rodičovské dovolené v průběhu let 1993-2002 pohyboval kolem 1-2 tisíce osob. Podle dat ze sčítání obyvatel v roce 2001 („...“) byli mezi osobami pobírajícími v České republice rodičovský příspěvek v letech 1998-2000 muži v následujících počtech (vždy za 1. čtvrtletí): 1688, 1758 a 2051 muž (resp. 0,55%, 0,60 a 0,72% mužů).“<sup>94</sup> Počet otců na rodičovské dovolené v letech 1993 až 2006 dle výzkumu Českého statistického úřadu je uveden v příloze II – Počty otců na rodičovské dovolené v letech 1993 - 2006.

„Důvody, proč na rodičovskou dovolenou nastupuje tak málo otců, jsou jednoduché. Nedosahuje-li totiž finanční příspěvek výše celého platu, rodina by přišla o peníze, neboť otcové obvykle vydělávají více. Zaměstnavatelé většinou nepřijímají na místa otců, kteří nastupují na krátkodobou rodičovskou dovolenou, náhradu, takže se na pracovišti hromadí nevyřízené záležitosti, a navíc se otcové obávají negativního dopadu rodičovské dovolené na svou kariéru. Doma je navíc tak málo otců, že si otcové na rodičovské dovolené mohou připadat nepatřičně a většinu času tráví doma o samotě se svými dětmi.“<sup>95</sup>

---

<sup>92</sup> MAŘÍKOVÁ, H. Rodičovská dovolená a muži. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 1-2, s. 6.

<sup>93</sup> Tamtéž, s. 7.

<sup>94</sup> ŠMÍDOVÁ, I. Muži na rodičovské dovolené. In VALDROVÁ, J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminizmu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 60.

Srov. též MAŘÍKOVÁ, H. Kdo jsou otcové na rodičovské dovolené? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neuveden, č. 1, s. 8-9.

<sup>95</sup> BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, s. 166.

„Rodiny, které se rozhodnou, že rodičovskou dovolenou využije také otec, jsou dnes v České republice stále výjimečné. Přesto využívání instituce rodičovské dovolené otci přináší celospolečensky významné změny především ve sféře soukromé, ale do jisté míry i ve sféře veřejné. Tím, že se o takových rodinách mluví a jejich počet pozvolna přibývá, stává se i okolí tolerantnější k této nové možnosti organizace pracovního a soukromého života.“<sup>96</sup>

„Můžeme předpokládat, že počet mužů, kteří se identifikují s pečovatelskou rolí, bude přibývat. Soukromá a veřejná sféra jsou neoddělitelně propojeny, a jestliže dnes chápeme jako naprosto normální participaci žen ve veřejné sféře, měla by se soukromá sféra otevřít mužům. **Stejně jako jde v případě žen budujících kariéru o emancipaci, která jim bez jediné pochyby náleží, jde i u mužů, jež chtějí pečovat o své děti, o jejich výsadní právo.**“<sup>97</sup>

### 2.3 Otcové samoživitelé

„To, co si mladí lidé před svatbou vzájemně slibovali a k čemu se zavazovali, se ne vždycky splní: život často usvědčí ze lži slova vyřčená příliš snadno. I když se jedna strana snaží, často se nepodaří dosáhnout mezi rodiči jednoty a harmonie. Důvody bývají různé. Časem se např. ukáže, že ten druhý nebere své závazky odpovědně. Práce spojená s péčí o děti a s jejich výchovou je pak rozdělena nerovnoměrně. Častěji se stává, že se z rodičovských povinností vyvlékají muži a celou tíži výchovy nechávají na ženě. Existují i případy opačné, kdy se matka projeví jako nezralá, citově chladná nebo emociálně nestálá a pak je na otci, aby převzal větší odpovědnost.“<sup>98</sup>

„Osamělý rodič je nejčastěji rodičem rozvedeným. **Osamělý rodič musí zastávat univerzálnější roli, do níž je třeba zahrnout typické otcovské i mateřské chování.** Vzhledem k tomu ztrácí specifické rysy dané mužskou

---

<sup>96</sup> NEŠPOROVÁ, O. Životní styl rodin s otci na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Gender a životní styl*, 2006, ročník 7, č. 1, s. 35.

<sup>97</sup> KUBÍČKOVÁ, K. Matkové: Mateřští otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 3-4, s. 3.

<sup>98</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 127.



či ženskou rolí.<sup>99</sup> Musí se vyrovnat s několika problémy specifickými pro monopohlavní rodičovství. Jde především o emoční náročnost takového stavu a přetížení povinnostmi ve všech oblastech života rodiny osamělého rodiče, což je spojeno s vyšší mírou jeho zodpovědnosti. Tyto skutečnosti mohou působit jako výrazný stresující faktor, popř. mohou vést až k frustraci osamělého rodiče. Nezanedbatelný je také fakt, že osamělý rodič bývá častěji sociálně izolovaný a mívá zpravidla finanční problémy.<sup>100</sup> „Osamělý rodič může být **mocensky oslaben**, není pro dítě takovou autoritou, jako když měl podporu druhého rodiče. To platí zejména pro matky. Otcové si dokázali udržet respekt dětí, i když s nimi žili sami.“<sup>101</sup>

„Ve většině západních společností vzrůstá počet otců, kteří vychovávají děti sami. Ve Francii žilo v roce 1990 s otcem asi 223 500 dětí. Ve Spojených státech stoupl jejich počet od roku 1971 do 1981 o 100% a podle odborníků to takto bude pokračovat, ačkoli procento dětí svěřovaných do péče matce a otci zůstává stejné.“<sup>102</sup>

„Ve většině domácností otcové nikdy nepředpokládali, že na nich bude spočívat každodenní starost o děti. Pokud byli ženatí, užívali si čas strávený s dětmi, pomáhali jim a podporovali je v jejich činnostech, ale současně nacházeli uspokojení také v práci a nezbytném zabezpečení rodiny. Jakmile se však dobrý tatínek na částečný úvazek stane pečovatelem na celý úvazek, situace se zcela změní.“<sup>103</sup>

„Výzkumy věnované těmto otcům ukazují, že častěji mají v péči syny než dcery, předpubertální děti než kojence, a že se potýkají se stejnými problémy jako osamělé matky: čas, peníze, hlídání dětí apod. S dospívajícími dcerami zažívají stejné potíže jako matky se syny téhož stáří. V úhrnu to osamělí otcové zvládají dobře, zvláště pokud v sobě dokážou zmobilizovat ženství a umějí být otcem i matkou zároveň.“<sup>104</sup>

---

<sup>99</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 367.

<sup>100</sup> Srov. tamtéž, s. 367.

<sup>101</sup> Tamtéž, s. 367.

<sup>102</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 162.

<sup>103</sup> SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 122.

<sup>104</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 162.

## 2.4 Homosexuální otcové

„Mnozí se zeptají: jak může být homosexuál otcem? Tito muži se většinou v dobré víře oženili, protože o svém homosexuálním sklonu nevěděli. Mít manželku a děti bylo v jejich očích osvědčením normality. Většina z nich svou homosexualitu zjistila, když už byli ženatí a stali se otci.“<sup>105</sup>

„Západní společnosti soustavně snižují mužskou schopnost výchovy dítěte a v případě homosexuálů se tento předsudek ještě násobí.“<sup>106</sup> „Žádný výzkum dosud spolehlivě neprokázal negativní dopad výchovy v homosexuálních párech na děti samotné, nicméně argument morální ochrany výchovy dítěte slouží jako jeden z nejčastějších při zdůvodňování nerovných příležitostí homosexuálů v otázce rodičovství.“<sup>107</sup>

„Výzkumy zabývající se trvalými vlivy na děti vychovávané homosexuálními rodiči se zaměřují na tři základní oblasti: sexuální identitu, psychologické přizpůsobení a sociální vývoj. Pokud jde o sexuální identitu, žádné testy neprokázaly, že by děti vychovávané homosexuálními rodiči měly problémy s gender identitou nebo že by tato výchova ovlivňovala jejich sexuální orientaci. Stejně tak nebyl prokázán vyšší výskyt psychických poruch, depresí či poruch chování.“<sup>108</sup> „Rozšířené jsou například mýty o promiskuitě a nestálosti vztahů mezi gay muži, a tudíž vnímání gay partnerů jako neschopných vytvořit odpovídající rodinné zázemí. Stejně jako v případě lesbických matek společnost gayům odepírá možnost vychovávat dítě z obavy, že delší čas strávený v homosexuálním prostředí ovlivní sexuální identitu dítěte. S tím souvisí obava, zda mohou homosexuální rodiče svým dětem předat přiměřené vzory mužských a ženských rolí, tradičně považované za jediné zdravé rozložení rolí v rodině. Ani v této oblasti však výzkumy dosud nenaznačují žádný významný rozdíl mezi dětmi homo- a heterosexuálních rodičů. Mezi další ponižující mýty lze zařadit

---

<sup>105</sup> BADINTEROVÁ, E. *X Y. O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 163.

<sup>106</sup> UHDEOVÁ, Z. Sociologie rodiny – sociologie genderu – oblastí výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 1-2, s. 17.

<sup>107</sup> Tamtéž, s. 17.

<sup>108</sup> Tamtéž, s. 17.

představu, že gayové mají větší sklon k sexuálnímu zneužívání svěřených dětí. Přes evidentní opak prostupují tyto stereotypní představy o chování homosexuálních lidí napříč celou společností. Výzkumy navíc ukazují, že děti, zejména dívky, jsou ve větší míře ohrožovány heterosexuálními než homosexuálními muži.<sup>109</sup>

„Dalším s přetrvávajících mýtů je, že děti vychovávané homosexuálními rodiči pociťují sociální izolaci a setkávají se s odmítavými postoji vrstevníků. K udržování těchto předsudků přispívá také míra pozornosti věnovaná dítěti, jež vyrůstá v monopohlavní rodině.“<sup>110</sup> „Průzkumy však dokazují, že otcové jsou k tomuto handicapu citliví a dělají všechno pro to, aby před ním své dítě uchránili.“<sup>111</sup>

„Proti společenským předsudkům ohledně života v homosexuální rodině stojí naopak pozitivní aspekty takové výchovy. Děti projevují větší respekt vůči odlišnostem, uznání rozmanitosti a schopnosti empatie. Projevují obvykle také větší asertivitu v konfrontaci s tradičními pohlavními rolemi, někteří odborníci uvádějí vyšší schopnost prosazení nestereotypních rolí v partnerství a vytvoření fungujícího rodinného zázemí. Přestože dosavadní poznatky svědčí o tom, že pro rozvoj dítěte je významný vztah rodič – dítě, nikoli sexuální orientace rodiče, mnoho gayů a lesbických žen stále musí bojovat za svá práva.“<sup>112</sup>

„Otcové gayové jsou oběti zavržení jak homosexuálů, tak heterosexuálů, kteří jim vyčítají, že se oženili, aby se zamaskovali, dostávají se do izolace, je jim odpírána péče o děti. Nehorší přitom je, že jim musí odhalit svou pohlavní orientaci a riskovat, že je tím traumatizují a ztratí jejich lásku a úctu.“<sup>113</sup>

„Z provedených výzkumů („...“) vysvítá, že homosexualitu otce přijímají snáze dívky než chlapci, že se však u některých dětí vyskytují poruchy chování

---

<sup>109</sup> UHDEOVÁ, Z. Sociologie rodiny – sociologie genderu – oblasti výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 1-2, s. 17.

<sup>110</sup> Tamtéž, s. 17.

<sup>111</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 164.

<sup>112</sup> UHDEOVÁ, Z. Sociologie rodiny – sociologie genderu – oblasti výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 1-2, s. 17.

<sup>113</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 164.

či je narušena identita. Celkem vzato ne o mnoho více než u dětí rozvedených heterosexuálních rodičů.“<sup>114</sup>

„Na rozdíl od rozšířeného výmyslu není homosexuální otec nezodpovědným zvrhlíkem. Miluje své děti jako kterýkoli jiný otec. Jednotlivé dostupné výzkumy ho popisují jako člověka lačného vřelých a pevných vztahů s jeho dětmi, který je mnohdy víc mateřský, ale také přísnější při plnění povinností než otec tradiční.“<sup>115</sup>

## 2.5 Rozvedení otcové

„Jestliže většina otců („...“) bydlí s matkou a dětmi pod jednou střechou, je stále více těch, kteří žijí jinde, jsou rozvedeni nebo odloučení, a přitom mají povinnosti k potomstvu.“<sup>116</sup>

„Přes formální rovnost soudy stále preferují svěřování dětí po rozchodu manželů do výhradní péče matkám. Pramení to z faktu, že v úplných rodinách jsou to většinou právě matky, které zastávají každodenní úkony spojené s péčí o děti, jsou dětem spíše k dispozici a reprezentují před nimi rodičovský pár jako celek. Soudci předpokládají, že po rozchodu mohou proto právě matky zajistit dětem kontinuitu. Tato nerovnost již však dnes není zakódována v samotných zákonech, ve kterých se o pohlaví rodiče většinou vůbec nehovoří. Rozvod ale znamená v drtivé většině případů narušení či oslabení kontaktů mezi otcem a jeho dětmi.“<sup>117</sup>

„Výzkum vztahů dětí a odloučených rodičů z roku 1985, který prováděli H. Leridon a C. Villeneuve-Gokalpová, ukázal zřetelný rozdíl v chování otců a matek. „Přes polovinu dětí ztrácí kontakt s tím z rodičů, matkou stejně jako s otcem, který je nemá v péči, nebo se s tím stýkají jen zřídka (méně než jednou za měsíc). Protože v osmi případech z deseti žijí děti s matkou, nejčastěji ochabují

---

<sup>114</sup> BADINTEROVÁ, E. *X Y. O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 166.

<sup>115</sup> Tamtéž, s. 164.

<sup>116</sup> Tamtéž, s. 160.

<sup>117</sup> DUDOVÁ, R. Genderové aspekty rozchodu manželství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neuveden, č. 4, s. 9.

vztahy s otcem.“ Sejde z očí, sejde z myslí! Nic nedokazuje, že by statistiky nevyzněly opačně, kdyby byly děti ve větším počtu svěřovány do péče otcům. Jedno číslo nicméně zaráží: 27% odloučených otců už své dítě *nikdy* nevidí a přibližně stejné procento nikdy nezplatí halěř výživného. Ať je příčinou lhostejnost, pocit viny či zloba na matku, statistiky dokazují, že láska k dítěti úzce souvisí s četností a intenzitou styků.“<sup>118</sup>

„Otec – host není součástí běžného života dítěte. Je jen sváteční návštěvník, který do rodiny nepatří, a proto s ním není možné prožívat všechno, co by bylo pro zkušenost dítěte užitečné. Není tam, když by dítě jeho pomoc potřebovalo. Vztah s tímto rodičem se nutně ochuzuje.“<sup>119</sup>

„Velice často dochází k proměně jeho role, která v této souvislosti získává jiný obsah. Dítěti se vzdaluje, už není tak jednoznačnou součástí jeho identity. Sdílené zážitky jsou minulostí a nových je málo, resp. jsou jiné.“<sup>120</sup>

„Většina dětí nechce přerušit vztah k otci. Děti chtějí tátovu podporu a sympatie, jeho lásku a péči – řečeno jinými slovy chtějí pro něj být výjimečné. Neznamena to jen vídat se s ním. Děti chtějí mít rodiče, který dává najevo zájem a povzbuzuje je. Nepotřebují, aby je ukázněval – toto je role, která již ztratila význam. Děti potřebují vědět, kdy otce uvidí příště. Pro starší děti je důležité, aby otec uznal potřebu pružného uspořádání schůzek a smířil se s tím, že pro zdravý vývoj dítěte je nutné, aby se část jeho života odehrávala mimo dosah obou rodičů. Důležitější než místo bydliště otce je způsob, jak se chová k dětem.“<sup>121</sup>

„I když odloučení a rozvod dopadá zároveň jak na mateřství, tak na otcovství, přece jen otcovství bývá zraněno hlouběji. Po rozchodu rodičů zůstávají děti obvykle s matkou. Soudní rozhodnutí svěřující děti otci patří k výjimkám. Otcové se v této situaci cítí ukřivdění a snaží se o svoje právo na své potomky bojovat. Taková cesta k rodičovství je ale zřejmě dost pochybná. Odebrat dítěti matku je často stejná, a možná i větší křivda. Lépe by bylo bojovat

---

<sup>118</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 163.

<sup>119</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 176.

<sup>120</sup> Tamtéž, s. 176.

<sup>121</sup> SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 109.

o nerozlučitelnost manželství a rodiny, aby mohly děti využívat dobrodiní přítomnosti obou rodičů.“<sup>122</sup>

### 2.5.1 KULT MATEŘSTVÍ

„Zatímco po dlouhé období historického vývoje evropské rodiny byl důležitější postavou v rodině otec, ve 20. století se jí stává matka. Postupně se ustanovuje kult mateřství, vytváří se tzv. „mateřský mýtus“. Mateřství je často chápáno jako ryze biologický jev, hovoří se o mateřském instinktu či o mateřské lásce, které jsou vnímány jako přirozené a bývají nekriticky přeceňované. Mateřské roli je přisouzen zásadní význam ve zdravém vývoji dítěte. Je to matka, která je činěna zodpovědnou za správnou výchovu dětí (daleko více a častěji než otec). Nejen v „ideologické“ rovině, ale i fakticky vzrůstala důležitost a moc matky v evropské rodině 20. století. Zatímco mateřský mýtus glorifikoval (tzn. oslavoval, velebil – poznámka autorky) mateřskou roli ženy, otcovská role ve výchově dítěte začala být marginalizována (odsunuta do pozadí).“<sup>123</sup>

„Kult mateřství je přesvědčení, že k péči o děti a k jejich výchově jsou vhodné pouze matky, nikoli otcové. Během posledního čtvrtstoletí ženské hnutí významně pokročilo v odstraňování společenských „svěracích kazajek“, rigidně předepisujících, co se v rámci které sexuální role smí a co se nesmí. Ženské hnutí tak rozšířilo rozsah toho, co se považuje za „přiměřené chování“ pro ženy a muže. Avšak tento pokrok se nerozšířil do oblasti rodičovství a zejména ne do rodičovství po rozvodu. Tato jediná oblast tvrdošijně vzdoruje změnám, dokonce mezi mnohými příslušníky feministického hnutí.“<sup>124</sup>

„Kult mateřství se v naší kultuře tak zakořenil, že většina soudů svěří dítě do péče otců jen v případě, kdy matka péči o dítě hrubě zanedbává nebo je týrá. Zájem o svěřování dětí po rozvodu do péče otce se sice obecně zvýšil, ale podíl

---

<sup>122</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 28.

<sup>123</sup> MAŘÍKOVÁ, H. Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství. In VALDROVÁ J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 44.

<sup>124</sup> WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 12.

děti žijících s otci se za posledních dvacet let podstatně nezměnil. Zůstává na hodnotě asi jedna ku deseti.“<sup>125</sup>

„Kult mateřství je hluboce zakořeněn v naší mentalitě a není snadné se ho vzdát. („...“) Tento mýtus již dlouho poznamenává životy rozvedených rodin. Zanechal zde miliony dětí smutně toužících po hlubším vztahu s jejich otcem, miliony přetížených matek, jimž leží na bedrech péče o výchovu dětí, a miliony otců odcizených svým potomkům.“<sup>126</sup>

## 2.6 Nevlastní otcové

„Donedávna byly manželství a rodina hodnotami velice pečlivě chráněnými náboženskými, národními a místními tradicemi. Ty vypracovali zákony nutné k zajištění stability a trvalosti těchto institucí. Rozvod, a tím spíše nové manželství, byly považovány za společenský skandál a byly obecně odmítány. Dnes je naopak soudem potvrzený rozvod a uzavření nového manželství častým společenským jevem.“<sup>127</sup>

„(,...“) s přibývajícím počtem rozvodů přibývá i nových manželství a nových nevlastních rodin. Jen v malém procentu se manželé rozvádějí proto, že se oba chtějí osvobodit a nadále zůstat sami. Velkou většinou alespoň jeden z nich chce někde jinde s někým jiným začít znovu – ba mnohdy už fakticky začal před rozvodem a rozvod sám je toho pouhým důsledkem.“<sup>128</sup>

„Obecně lze říci, že být nevlastní matkou je obtížnější. Ženy si ne vždy uvědomují, jak důležitý je jejich postupný příchod do rodiny, a nevědí ani, jak děti prožívají jejich příchod na scénu. Obvykle je to žena, kdo staví pravidla a stará se o chod domácnosti, přestože je často zaměstnána na plný úvazek. Nevlastní matka častěji než nevlastní otec stanoví hranice, rozhoduje o různých věcech a v obecné rovině se stará o dobrou funkci rodiny.“<sup>129</sup>

---

<sup>125</sup> WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 17.

<sup>126</sup> Tamtéž, s. 12.

<sup>127</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 26.

<sup>128</sup> MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 66-67.

<sup>129</sup> SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 125.

„Nevlastní otcové obvykle mají s dětmi méně společného a nebývají tak obratní při chápání jejich pocitů, i když samozřejmě existuje mnoho výjimek. Také jim mohou děti připravit nejednu horkou chvíli, ale obvykle to pro ně nebývá tak stresující. Je to proto, že otcové většinou nejsou tolik zapojení do citové stránky péče o děti a obvykle jim více vyhovuje, když mohou svůj zájem dát najevo nějakou činností a nemusí hovořit o svých citech. („...“)

Pro děti je často snadnější přijmout nevlastního otce než nevlastní matku. Pokud nevlastní otec zajišťuje rodině láskyplnou základnu, pokud ho děti vnímají jako silnou a podporující osobu a pokud se nesnaží být příliš autoritářský a dělat jim „tatínka“, dokud na to nejsou připraveny, má velkou šanci na navázání úspěšného vztahu s dětmi.“<sup>130</sup>

## 2.7 *Chybějící otec (absence otce ve výchově, nepřítomní otcové)*

„Dvacáté století bylo dějištěm revolučních změn v oblasti postavení a práv mužů a žen a v oblasti rodiny a soukromého života. Jedním z důsledků těchto změn je diskuse, která v západních zemích existuje již od 70. let a v poslední době se objevuje i v ČR: **diskuse o absenci otců a o nástupu matriarchátu.**“<sup>131</sup>

„Diskuse o nepřítomnosti otců v rodině se („...“)

netýká jen rozvedených manželství: o nepřítomných otcích lze hovořit již od doby, kdy se výkon většiny práce přesunul z prostředí domácnosti do továren a úřadů a kdy došlo k takovému nastavení organizace práce vyžadujícímu dlouhodobou přítomnost pracujícího mimo domov. **Od okamžiku tohoto přísného oddělení sféry veřejné a soukromé se otcova disponibilita pro děti zásadně snížila.**“<sup>132</sup>

---

<sup>130</sup> SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 126.

<sup>131</sup> RADIMSKÁ, R. Nová moc matek a stará moc otců. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neúveden, č. 4, s. 3.

<sup>132</sup> RADIMSKÁ, R. Mateřství, otcovství a moc. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2002, ročník neúveden, č. 4, s. 2.



„Jestliže úkolem matky je „nakrmit“ dítě láskou, uspokojit jeho hlad po teple a přijetí, otcových úkolem je vyvést dítě z domova a naučit ho žít ve světě.“<sup>133</sup>

„Důsledkem toho, že v rodině otec chybí nebo má s dítětem slabý citový vztah, je, že řada mladých lidí neumí v tomto komplikovaném světě žít, protože je to neměl kdo naučit. Mnoho obav dnešních mladých lidí vyrůstá právě z pocitu neschopnosti žít v čím dál složitějších strukturách moderní společnosti.“<sup>134</sup>

„Jestliže děti žijí po rozvodu jen s matkou, **chybí v rodině model mužské role**. To je nevýhodné zejména pro chlapce (viz kapitola 4.1 Vliv otce na výchovu syna). Avšak i dívky, které vyrůstají pouze v péči matky, se mohou rozvíjet jinak.“<sup>135</sup> V této souvislosti cituje Vágnerová Warshaka, který upozorňuje na skutečnosti, že dívky vychovávané převážně matkou bývají sice po vzoru matky ve svém chování asertivní a dominantní, avšak při kontaktu s muži nemusí být jejich jednání vždy adekvátní situaci, ale je spíše zaměřené na sebeprosazení.<sup>136</sup>

„Pro dívky znamená vzdálený otec, že děvčata nemají vztah s rodičem opačného pohlaví, který jim dovolí diferencovat se z blízkého vztahu s jejich matkou. Kdyby byli otcové více zapojeni do rodinného života, dcery by nemusely vyjadřovat negativní pocity jako způsob, jak sdělovat své potřeby pro odstup od matek.“<sup>137</sup>

„Už desítky let vzniká bezpočet studií zaměřených na vyhodnocení následků nepřítomnosti otce. Jejich závěry jsou rozporné. I když se zdá, že chlapci vychovávaní bez otců se podle statistiky potýkají s většími obtížemi než jiní (zvládání agresivity, školní výsledky, problémy identity rodu...), vadou tohoto tvrzení je spousta výjimek.“<sup>138</sup>

„Badatelé v oblasti sociálních věd spojují nepřítomnost otce ve výchově se širokým spektrem společenských problémů a vývojových nedostatků u dětí.

---

<sup>133</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 32.

<sup>134</sup> Tamtéž, s. 32.

<sup>135</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 176.

<sup>136</sup> Srov. tamtéž, s. 176.

<sup>137</sup> BRODY, L. *Gender, Emotion and the Family*. Cambridge: Harvard University Press, 1999, s. 153.

<sup>138</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 166.

Mezi tyto problémy patří – podle výsledků četných studií – problém vzrůstu trestné činnosti u mladistvých, závislost na alkoholu a na drogách, těhotenství u nezletilých, promiskuita, vzdor proti pravidlům a normám, zákonům a v neposlední řadě i vandalismus. Byla zjištěna úzká souvislost mezi nepřítomností otce a pravděpodobností, že dítě nedokončí školu, že se bude pokoušet o sebevraždu, že se stane obětí sexuálního zneužití, nebo že bude později nezaměstnané.<sup>139</sup>

„Ne všechny děti vyrůstající bez otce nutně trpí těmito problémy a ty, které s ním žijí pod jednou střechou, nemají ještě zaručený normální vývoj. Dodnes nikdo s jistotou nezná příčiny úspěchu či nezdaru. Sama přítomnost či nepřítomnost otce k vysvětlení nestačí.“<sup>140</sup>

„Víme toho jen málo o dětech, které nikdy nepoznaly otce, ale pokud nežijí v chudobě a nenávisti a jsou obklopeny láskyplnými vztahy, je velmi pravděpodobné, že se budou vyvíjet dobře. Podle výsledků jedné studie však děti narozené osamělým matkám a nadále s nimi žijící prospívají v průměru lépe než děti, které později žily s oběma rodiči nebo s nevlastním rodičem.“<sup>141</sup>

---

<sup>139</sup> BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 141.

<sup>140</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 166.

<sup>141</sup> SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004, s. 115.

### 3 ROLE OTCE Z HLEDISKA VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE

„Otcové jsou pro své děti přínosem v mnoha ohledech – coby pečovatelé, kamarádi, živitelé, ochránci, pedagogové a životní vzory – a také se k nim dokážou až neskutečně emocionálně připoutat. To znamená, že je bezvýhradně milují a zůstanou jim věrní až do konce života. Děti a biologičtí rodiče se poměřují jedinečnými způsoby, a ačkoli náhradní otcové mohou plnit mnohé z otcovských funkcí, muž, který zplodil dítě a pak se láskyplně podílel na jeho výchově, ho do života vybavuje jedinečným prubířským kamenem.“<sup>142</sup>  
„Přínos pozitivní a dostatečné angažovanosti otce ve výchově dítěte lze mnoha různými způsoby měřit po celou dobu vývoje včetně dospívání: v míře sebeovládání, sebeúcty, životních dovedností a sociální obratnosti.“<sup>143</sup>

„Čím hlubší je vztah otce s dětmi ve věku jedenáct až šestnáct let, tím vyšší je jejich touha po lepším vzdělání a zaměstnání; a čím víc se zajímá o děti sedmi až jedenáctileté, tím menší je pravděpodobnost, že se z nich stanou delikventi. Dokonce ani chlapci, jejichž otcové mají kriminální minulost, nemusí mít v budoucnu podobné potíže, pokud se jim otcové dostatečně věnují.“<sup>144</sup>  
„Dospívající, kteří mají dobré vztahy se svými otci, berou vážně své povinnosti, s větší pravděpodobností udělají to, oč jsou rodiči požádáni, a jsou méně omezeni tradičně vymezenými rodovými rolemi. Chlapci mají méně problémů s chováním ve škole a dívky jsou samostatnější, veselejší a šťastnější a mají chuť stále zkoušet něco nového. U dospělých mužů a žen je jejich empatické chování k ostatním ukazatelem vysoké míry péče otce v jejich dětství. Podíl otce na výchově také velmi významně ovlivňuje to, zda děti v dospělosti dosáhnou vyššího vzdělání a sociálního postavení než jejich rodiče.“<sup>145</sup>

„Hlavním poselstvím je („...“) myšlenka, že otcovství samo o sobě nemá žádný tajemný význam a otcové nemají žádnou výhradní roli pouze proto, že jsou otcové, nebo proto, že jsou muži. Důležité je pouze to, co je každý otec schopen dítěti poskytnout sám ze sebe, zda se pro ně stane nepostradatelným.

<sup>142</sup> BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, s. 181.

<sup>143</sup> Tamtéž, s. 180.

<sup>144</sup> Tamtéž, s. 178.

<sup>145</sup> Tamtéž, s. 180.

V širším slova smyslu záleží na tom, zda jsou muži schopni dát dětem láskyplnou, důvěrnou a pozornou péči, což jim zpětně umožní sehrát ve vývoji svých dětí klíčovou roli.<sup>146</sup>

### 3.1 Role otce v kojeneckém věku dítěte

„Kojenecký věk trvá od jednoho měsíce do jednoho roku. V tomto období dochází k rychlému rozvoji mnoha kompetencí, které jsou **předpokladem k postupnému osamostatňování**, k němuž dochází v další vývojové fázi, tj. v batolecím věku.“<sup>147</sup>

„Otec prožívá kojenecké období svého dítěte („...“) jako jedno z nejkrásnějších, protože vnímá všechny velké vývojové změny, kterými jeho dítě prochází.“<sup>148</sup> „Prožívání tohoto období závisí u otce i na tom, jak je on sám schopen nebo připraven se podílet na celkovém vývoji dítěte. Záleží samozřejmě i na tom, jak mu matka umožní angažovat se v nové rodinné situaci.“<sup>149</sup>

„Psychologické výzkumy dětí v kojeneckém věku říkají, že tzv. specifický citový vztah k matce se vytváří nejčastěji v 7. měsíci života. Současně však je možné prokázat, že přibližně v polovině případů se tento specifický citový vztah tvoří i k dalším osobám v rodině a mezi nimi je to především osoba otce.“<sup>150</sup>

„Kojenec ve druhé polovině prvního roku života rozlišuje („...“) mezi známými lidmi. Pamatuje si, jak vypadají a co dělají, především pokud se jej jejich aktivita nějak dotýká. V posledním trimestru je zřejmé, že k blízkým lidem má různá sociální očekávání a rozdílně na ně reaguje.“<sup>151</sup> „Bezpečný vztah s blízkým člověkem je předpokladem rozvoje dalších mezilidských vztahů a schopnosti empatie, tj. vcítění se do jiných lidí. Vztah s matkou, resp. s jinými

---

<sup>146</sup> BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, s. 187.

<sup>147</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 71.

<sup>148</sup> ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě. Vývoj a výchova od početí do tří let*. Praha: Grada, 2003, s. 53.

<sup>149</sup> Tamtéž, s. 53.

<sup>150</sup> MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 51.

<sup>151</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 115.

členy rodiny, ovlivní způsob, jakým bude dítě interpretovat různé projevy lidského chování, co pro ně osobně budou znamenat, resp. jaká k nim bude mít očekávání.“<sup>152</sup>

„Pokud se otec dítětem zabývá, stává se **osobně významnou bytostí** i on. Otcové se k dětem obvykle chovají jinak než matky, a proto mohou děti jejich prostřednictvím získat novou zkušenost. Méně často jim poskytují základní péči, jako je krmení, koupání apod., ale více si s nimi hrají. Jejich hra s dětmi bývá jiná než s matkou, bývají ráznější, aktivnější, preferují pohybové hry. Objevuje se zde první genderově rozlišující chování, otcové nereagují na dcery a syny stejně; matky se obvykle chovají univerzálněji. I otec dovede synchronizovat svou aktivitu s dítětem a posloužit mu jako zrcadlo, ale může reagovat na jiné projevy a jeho chování bude tudíž posilovat **rozvoj jiných dovedností**. Pro rozvoj vztahu otce a dítěte je důležité, že otec nepředstavuje základní zkušenost, ale **navazuje na matku**. Mnohdy jej matka přímo instruuje a kontroluje, co s dítětem dělá jak se k němu chová. V tomto věku mívá otec méně možností chovat se dle vlastní volby. Může být ovlivněn pocitem nejistoty a nezkušeností v zacházení s tak malým dítětem.“<sup>153</sup> „Kojenecké období je také časem, kdy matka více opouští rodinu a o dítě se stará otec. Matka není již vázána plným kojením dítěte, a tak se může na určitý čas vzdálit. Tyto chvíle mohou být pro otce nenahraditelným a neopakovatelným zážitkem, kdy spolu s dítětem objevuje jeho pokroky, jeho smích, učí se s ním nově hrát a rozvíjí tak vzájemnou vazbu.“<sup>154</sup>

---

<sup>152</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 114.

<sup>153</sup> Tamtéž, s. 115.

<sup>154</sup> ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě. Vývoj a výchova od početí do tří let*. Praha: Grada, 2003, s. 53-54.

### 3.2 *Role otce v batolecím věku dítěte*

„Batolecí věk trvá od jednoho roku zhruba do 3 let. Je obdobím, kdy dochází k výraznému rozvoji mnoha kompetencí i dětské osobnosti. Dítě se stává samostatnějším, aktivnějším subjektem, vědomým si své vlastní existence a svých možností.“<sup>155</sup>

„Ve druhém a třetím roce dítě „vrůstá“ do své rodiny a vytváří si vědomí rodinné příslušnosti. Získává tzv. rodinnou identitu, což znamená „já sem patřím, mám určitý význam a určitou hodnotu a tohle jsou moji lidé“. („...“) vědomí identity, vlastního „já“ se dříve a lépe utváří tehdy, jestliže dítě žije ve vztahu trojstranném (já-ty-on) než jen ve vztahu pouze dvojstranném (já-ty). Je-li jenom s matkou (já-ty), jde vlastně o jeden vztah se dvěma póly. Je-li tu však i otec, zažívá dítě jeden takovýto dvoupólový vztah k matce, druhý k otci a navíc je svědkem třetího vztahu mezi matkou a otcem. Z tohoto trojúhelníku mu teprve vyplyne vědomí vlastní svébytné osoby.“<sup>156</sup>

„Sociální norma určuje, aby se dítětem v raném věku více zabývala matka než otec. Otcovská role nemá ve vztahu k malému dítěti přesněji vymezenou náplň, která by byla dána biologicky či společensky. **Styl rodičovského chování otců a matek** se proto do určité míry liší. Matky i otcové se dovedou ke svým dětem chovat stejně kompetentně, ale otcové tak mnohem méně často činí. Obecně tráví s dětmi **méně času než matky**, ale v této době se jim mohou věnovat **intenzivněji**, resp. jsou zaměřeni na jiné aktivity, než je základní péče o dítě (krmení, mytí, oblékání apod.).“<sup>157</sup> „Pokud se otec dítětem zabývá a věnuje mu dostatek času, vytváří se mezi nimi **obdobná vazba** jako v případě matky, protože děti jsou schopné citového připoutání k oběma rodičům. Vztah s otcem se na

---

<sup>155</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 118.

<sup>156</sup> MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 51.

<sup>157</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 149.

počátku batolecího věku projevuje vzájemným emočním připoutáním, potřebou kontaktu.<sup>158</sup>

V batolecím věku přispívá otec více než matka k rozvoji **genderové identity dítěte** a svým dětem, především synům, poskytuje **model mužského chování**. Otec má k dítěti rozdílný vztah než matka, preferuje v jeho výchově jiné podněty a rozvíjí jiné kompetence. Spíše než na péči o základní potřeby dítěte se soustřeďuje na rozvoj jeho samostatnosti, osvojení si určitého řádu, překonávání překážek a učení se novým věcem formou hry a s pomocí hraček převážně technického typu (v souladu se svou mužskou identitou). Připravuje dítě na jeho osamostatnění se od matky a na život ve společnosti a poskytuje mu základy pro jeho pozdější navázání vztahu s vrstevníky.<sup>159</sup> „(,„...“) vztah otce a dítěte je mnohem více podmíněn okolím, dalšími vztahy. Vazba matky a dítěte má zvláště na začátku výlučný charakter a uzavírá se světu. Dvojice otec-dítě se naopak od počátku zapojuje do skupiny přinejmenším tříčlenné a tvoří součást společnosti. Od otce se přímo žádá, aby své dítě učil žít ve společnosti, tak jako matka dítě naučila žít v těle.“<sup>160</sup>

### 3.3 *Role otce v předškolním věku dítěte*

„Předškolní období trvá od 3 do 6-7 let. Konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale především sociálně, nástupem do školy. Ten s věkem dítěte sice souvisí, ale může oscilovat v rozmezí jednoho, eventuálně i více let.“<sup>161</sup>

„Rodiče dítěti slouží jako model různých rolí, jako vzor, s nímž se identifikuje. Vázanost na rodinu a na dospělého se postupně uvolňuje, předškolní věk lze charakterizovat jako období přípravy na život ve společnosti.“<sup>162</sup>

---

<sup>158</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 150.

<sup>159</sup> Srov. tamtéž, s. 149-150.

<sup>160</sup> ZOJA, L. *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: PROSTOR, 2005, s. 14.

<sup>161</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 173.

<sup>162</sup> Tamtéž, s. 235-236.

„Kolem tří let a pak v celém předškolním věku se zpravidla i chování dětí vůči rodičům výrazně diferencuje. Dítě hledá u matky ochranu a prožívá více intimity – u otce očekává více aktivity a zpravidla i více zábavy a legrace. S každým si povídá o něčem jiném. Jedna psychologická studie shrnuje své nálezy v moudré poznání, že „matka vede své dítě k člověku a otec k lidem“. Otcové jinak než matky na dítě mluví, jiné věci nosí do bytu, na jiné programy se dívají v televizi, jinak berou dítě za ruku a do náručí, něco jiného mu ukazují a jiným jeho projevům se smějí.“<sup>163</sup>

„V předškolním věku dochází k další diferenciaci v chování otců k dětem, především s ohledem na pohlaví dítěte. **Vztah s otcem bývá variabilnější** než vztah s matkou. Ukázalo se, že chování otce k dítěti ve značné míře ovlivňuje kvalita partnerského vztahu, má na jeho rodičovské chování větší vliv, než jak je tomu v případě matky. To je dáno skutečností, že otcovská role není tak jasně vymezena jako role matky, a způsob jeho chování k dítěti i míra angažovanosti na výchově závisí víc na sociálních, osobních či aktuálních faktorech, jako jsou společenské zvyklosti, pozitivní rodinné klima, zájem otce o potomka či požadavek matky, do jaké míry by se měl otec dítěti věnovat. Někdy se otec nedokáže prosadit, i když má k potomkovi silný citový vztah, a jeho kontakt s dítětem je minimální. V takových případech představuje emoční zálohu, která se může uplatnit v krizových situacích.“<sup>164</sup>

### **3.4 Role otce ve školním věku dítěte**

„**Školní věk**, tj. období základní školy, lze rozdělit na tři dílčí fáze:

1. **Raný školní věk** trvá od nástupu do školy, tj. přibližně od 6-7 let, až do 8-9 let. Je pro něj charakteristická změna sociálního postavení i různé vývojové proměny, které se projevují především ve vztahu ke škole.

---

<sup>163</sup> MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 51-52.

<sup>164</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 207-208.



2. **Střední školní věk** trvá od 8-9 let do 11-12 let, tj. do doby, kdy dítě přechází na 2. stupeň základní školy a začíná dospívat. V průběhu této fáze také dochází k různým změnám, které lze považovat za přípravu na dobu dospívání.
3. **Starší školní věk**, resp. období 2. stupně základní školy, trvá do ukončení povinné školní docházky, to znamená přibližně do 15 let. Z biologického hlediska jde o období pubescence, tj. první fáze dospívání.<sup>165</sup>

„Otec je pro děti **zdrojem poznatků**, které jsou ve školním věku důležité. Je pro ně partnerem v různých činnostech, společně se účastní různého dění a tím se obohacuje jejich zkušenost. Funguje jako opora dětské samostatnosti, nezávislosti, sebejistoty a sebedůvěry, podporuje děti, aby se nebály zkusit něco nového či obtížného. Učí je respektovat pravidla, přijmout prohru, ovládat svoje emoce, spolupracovat a prosadit se v různých skupinách mimo rodinu, protože si s dětmi hraje podobným způsobem a přímo je instruuje, jak je vhodné se v takových situacích chovat.“<sup>166</sup> „Děti, kterým se otcové věnovali, měly větší pocit jistoty a víry ve své schopnosti. Měly větší sebedůvěru a byly schopné přijmout zodpovědnost za své chování, což bylo důsledkem skutečnosti, že si více věřily.“<sup>167</sup>

„Otec představuje **jinou autoritu než matka**. Děti školního věku často respektují spíše otce než matku. To je dáno jednak užším soužitím matky s dětmi a její větší účastí na každodenním běžném životě dětí. Zde se neustále něco řeší a zásahy matky se tak stávají poněkud stereotypními a méně účinnými. Otcové bývají **sváteční autoritou**, která nezasahuje v případech běžných problémů. Otcům je větší autorita a moc přisuzována i sociokulturní tradicí.“<sup>168</sup>

---

<sup>165</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 237.

<sup>166</sup> Tamtéž, s. 274.

<sup>167</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 173.

<sup>168</sup> Tamtéž, s. 173.

### 3.5 *Role otce v pubescenci a adolescenci dítěte*

„Období dospívání je přechodnou dobou mezi dětstvím a dospělostí. Začíná přibližně v 11 letech a končí dosažením dospělosti ve 20. letech. První fáze dospívání je časově lokalizována přibližně mezi 11. a 15. rok, s určitou individuální variabilitou, danou v tomto případě především geneticky. Toto období je označováno jako **pubescence**. Dochází v něm ke komplexní proměně všech složek osobnosti dospívajícího. Nejnápadnější je tělesné dospívání, spojené s pohlavním dozráváním. V souvislosti s ním se mění zevnějšek dospívajícího a stává se podnětem ke korekci sebepojetí.“<sup>169</sup>

„Období adolescence je druhou fází relativně dlouhého časového úseku dospívání. Trvá přibližně od 15 do 20 let s určitou individuální variabilitou (zejména v oblasti psychické a sociální, vzácněji i somatické).“<sup>170</sup>

„V tomto období dochází ke **komplexní proměně osobnosti** ve všech oblastech: somatické, psychické a sociální. Mnohé změny jsou primárně podmíněny **biologicky**, ale vždy je významně ovlivňují **psychické a sociální faktory**, s nimiž jsou ve vzájemné interakci. Průběh dospívání je závislý na konkrétních kulturních a společenských podmínkách, z nichž vyplývají požadavky a očekávání společnosti ve vztahu k dospívajícím. Dospívání představuje specifickou životní etapu, která má svoje typické znaky v rámci životního cyklu a svůj objektivní i subjektivní význam. Je to období hledání a přehodnocování, v němž má jedinec zvládnout vlastní proměnu, dosáhnout přijatelného sociálního postavení a vytvořit si subjektivně uspokojivou, zralejší formu vlastní identity.“<sup>171</sup>

„Adolescentní **proces emancipace**, spojený se změnou vztahů k dospělým, se projeví především v rodině. Vztahy s rodičovskou autoritou nejsou upraveny institucionálně danými pravidly, jsou intimnější a emočně významnější,

---

<sup>169</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 209.

<sup>170</sup> Tamtéž, s. 253.

<sup>171</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 321.

a proto bývají citlivější na různě vývojově podmíněné změny jednotlivých členů rodinného společenství. Dospívající odmítají, aby s nimi rodiče manipulovali a bez ohledu na jejich přání určovali, co mají dělat. Chtějí se tak omezující vazby zbavit a rozhodovat o sobě sami. Odpoutání od rodiny umožňuje navázat a rozvinout jiné vztahy, které se nakonec stanou základem jejich nového zázemí.<sup>172</sup> „Výkyvy vztahu mohou vyplývat z odmítání autoritářských projevů otce, jindy z potřeby otce jakýmkoliv způsobem upoutat, vyprovokovat jej, aby vůbec nějak zareagoval atd. Vztah s otcem se vyvíjí od raného dětství a v době dospívání se v něm obvykle projeví nakumulovaná zkušenost, k zásadní změně může dojít jen zcela výjimečně, spíš jde o vývojově podmíněné dočasné kolísání.“<sup>173</sup>

„**Matky a otcové** se k dospívajícím dětem chovají rozdílným způsobem, matky častěji žádají, prosí nebo vymáhají, otcové si obvykle udržují větší odstup, jednají méně emotivně než matky, ale mají větší tendence k mocenským výchovným zásahům. Na druhé straně mnohdy snáze než matky akceptují dospívající jako partnery.“<sup>174</sup>

### **3.6 Role rodičů v dospělosti**

„Počátek dospělosti není v naší společnosti jednoznačně vymezen nějakým specifickým mezníkem či rituálem, který by tuto zásadní změnu potvrzoval. Jediným, alespoň přibližně takto definovatelným faktorem je dosažení právní dospělosti, zralosti. Ta však není společností akceptována jako zásadní signál pro změnu statutu mladého člověka.“<sup>175</sup> „Za nejvýznamnější psychické znaky dospělosti lze považovat samostatnost, relativní svobodu vlastního rozhodování

---

<sup>172</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 350.

<sup>173</sup> Tamtéž, s. 355.

<sup>174</sup> Tamtéž, s. 353.

<sup>175</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 301.

a chování, spojenou se zodpovědností ve vztahu k druhým lidem, se zodpovědností za svá rozhodnutí i činy.“<sup>176</sup>

„V době dospělosti prochází určitou proměnou i vztah k vlastním rodičům. Na konci mladé dospělosti (dle Vágnerové trvá mladá dospělost od 20 do 40 let – poznámka autorky) se obvykle zafixuje představa o vzájemné rovnocennosti. Na druhé straně může přetrvávat určitá, většinou nespecifická idealizace rodičů, vzniklá v dětství. Je dána iluzí, že rodič nakonec vždycky všechno vyřeší a pomůže (resp. bude umět pomoci). Rodiče fungují jako symbolická podpora i v době dospělosti. V určitém věku se však mohou natolik změnit, že je nutné přehodnotit situaci i vlastní postoj. **Člověk středního věku** (střední dospělost trvá přibližně od 40 do 50 let – poznámka autorky) **si začíná uvědomovat, že jeho rodiče stárnou, a musí se s touto skutečností vyrovnat.**“<sup>177</sup> „Role dospělých dětí a starých rodičů přestávají být rovnocenné a jejich relace (tzn. vztah či poměr – poznámka autorky) ztrácí symetrii. Poprvé v životě získává dospělý člověk ve vztahu ke svým rodičům dominantní postavení. **Staří rodiče se stávají závislími na svých dětech** (resp. na svém okolí obecně). Za těchto okolností se postoj lidí středního věku k rodičovské generaci mění. Důsledkem je další odpoutání od symbolické rodičovské autority, uvolnění z vázanosti na rodičovské představy a ideály.“<sup>178</sup>

„Věk 50 let je považován za jakýsi mezník, který s definitivní platností potvrzuje počátek stárnutí. Zhoršení některých funkcí a první viditelné změny tuto skutečnost potvrzují. Vedou ke zvýšení nejistoty a obav ze selhání, narušují sebehodnocení a nějakým způsobem mění postoj k sobě samému.“<sup>179</sup>

„V době starší dospělosti (starší dospělost trvá od 50 do 60 let – poznámka autorky) dochází k důležitému posunu v mezigeneračních vztazích. Dospělé děti se osamostatňují a rodina přechází do **fáze prázdného hnízda**. Stárnoucí rodiče tuto fázi obvykle prožívají ambivalentně. Jsou sice svobodnější, nemají tolik povinností, ale mohou se cítit osamělí. Po odchodu dětí mohou přechodně

---

<sup>176</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 301.

<sup>177</sup> Tamtéž, s. 391-392.

<sup>178</sup> Tamtéž, s. 392.

<sup>179</sup> Tamtéž, s. 401.

pociťovat prázdnotu, někdy dokonce i ztrátu životního smyslu.“<sup>180</sup> „Dost často jsou to spíše **rodice**, kteří mají **větší potřebu vzájemného kontaktu**. Pro matky mají děti stabilní a neměnný význam po celou dobu jejich života. U otců potřeba kontaktu s dospělými dětmi mnohdy narůstá, otcovství má pro stárnoucí muže větší význam než mělo dřív. Změna postoje souvisí s proměnnou jejich osobnosti a větší koncentrací na vztahy s lidmi a s tendencí k poskytování péče.“<sup>181</sup>

### 3.7 *Role rodičů ve stáří*

„Stáří je poslední etapou života, fází, která bývá označována jako **postvývojová**, protože již byly realizovány latentní schopnosti rozvoje. Přináší nadhled a moudrost, pocit naplnění, ale také úbytek energie a nezbytnou proměnu osobnosti směřující k jejímu konci. Je obdobím relativní svobody, ale i dobou kumulace nevyhnutelných ztrát ve všech oblastech.“<sup>182</sup>

„Rané stáří (rané stáří trvá od 60 do 75 let, období po 75. roce života je označována jako čtvrtý věk, tzv. pravé stáří – poznámka autorky), resp. třetí věk, je obdobím života, v němž sice dochází k evidentním změnám daným stárnutím, které ale nemusí být ještě tak velké, aby staršímu člověku znemožnily aktivní a nezávislý život.“<sup>183</sup> „**Vztahy seniorů s dospělými potomky** procházejí v tomto období další vývojovou fází. Na jejím počátku bývají obvykle **vyrovnané a stabilizované**, v průběhu stárnutí rodičů ubývá ambivalence a disharmonie a narůstá četnost pozitivních vazeb s minimem konfliktů. Vztahy rodičů a dětí mohou být i v této době velmi rozmanité, s ohledem na prožité dětství, aktuální styl života mladší generace, ale i zdravotní stav seniorů, vzdělání a pohlaví příslušníků obou generací.“<sup>184</sup>

„Jejich vzájemný vztah je založen na **emoční vazbě**, která se vytvářela a udržovala v průběhu celého života. S ní souvisí i aktuální **četnost kontaktů**

---

<sup>180</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 274-275.

<sup>181</sup> Tamtéž, s. 275.

<sup>182</sup> Tamtéž, s. 299.

<sup>183</sup> Tamtéž, s. 299.

<sup>184</sup> Tamtéž, s. 384.

a leckdy i volba blízkosti bydliště. Důležitým ukazatelem je **míra kognitivní shody**: v názorech, hodnotách a postojích, ale i v uznávaných normách a z toho vyplývajících očekávání, která mohou být u příslušníků různých věkových kategorií rozdílná. Mezigenerační interakce mívají („...“) v této fázi ambivalentní charakter, rodiče a děti spolu ve všem nesouhlasí, mají jiné emoční prožitky a rozdílné názory, i když nemusí jít o otevřeně vyjádřený nesouhlas, ale jen o pocit napětí, který tento rozpor vyvolává.<sup>185</sup>

„Emocionální oporu potřebují senioři dostávat i poskytovat, ale jde o to, do jaké míry se tato tendence shoduje s potřebami jejich dospělých dětí. Staří rodiče někdy zvyšují tlak na svoje dospělé potomky a snaží se je k sobě více připoutat ze strachu z opuštěnosti a samoty. Emoční blízkost bývá spojena s větším rizikem vzniku neshod. Nejsilnější vazba spojuje matku a dceru, v případě jiných alternativ nebývají vzájemné vztahy tak hluboké a ani četnost kontaktů nebývá tak velká. Rodiny dospělých synů jsou více vázány na rodiče ze strany partnerky. Vztahy otců – seniorů a jejich potomků nebývají tak intimní, ale jsou na druhé straně většinou klidnější.“<sup>186</sup>

---

<sup>185</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007, s. 384-385.

<sup>186</sup> Tamtéž, s. 386.

#### 4 ROLE OTCE V ZÁVISLOSTI NA POHLAVÍ DÍTĚTE

„Lidský svět je ženský a mužský. Ať chceme nebo nechceme, otec se od chvíle, kdy dítě začne vnímat svět kolem sebe, stává pro svého potomka zástupcem či modelem jedné poloviny lidstva.“<sup>187</sup>

„Je („...“) možné, že otcové jsou více než matky nakloněni u svých dětí ke stereotypu, pokud budeme předpokládat, že otcové vládnou větší mocí než matky. Výzkum naznačil, že silnější jedinci jsou více nakloněni ke stereotypu, než méně schopní jedinci a naopak.“<sup>188</sup> „Otcové se ke svým dětem chovají selektivněji v závislosti na pohlaví a tak podporují **rozvoj genderové identity** pravděpodobně více než matky. Chápu genderovou roli rigidněji, mají vyhraněnější genderové stereotypy a vytvářejí větší tlak na přijetí této složky sebepojetí i u svých potomků. Bývají s vlastní mužskou rolí silněji identifikováni a více ji uplatňují při výchově. Matky méně rozlišují, ke všem malým dětem se obvykle chovají stejným způsobem. Otcové vyžadují plnění požadavků odpovídající genderové roli, zejména u synů, s nimiž mají tendenci trávit více času než s dcerami.“<sup>189</sup>

„Na rozdíl od matky, která jedná s chlapečkem i holčičkou stejně, otec věnuje u samčího miminka větší pozornost virilitě (tzn. mužnosti či mužství – poznámka autorky). Nejenže má tendenci déle si s ním hrát, ale povzbuzuje chlapecké projevy, jako je tělesná aktivita, samostatnost, zkoumavost, zatímco s holčičkou jedná jemněji a stimuluje její ženské vlastnosti: něžnost, pasivitu, mírnost...“<sup>190</sup>

„Na mužskost a ženskost se dnes díváme jako na určitý životní vklad či potenciál, který má být po svém a společnosti k užitku rozvíjen, kultivován a prožíván. Ztráta muže v rodině znamená, že se dítěti ztrácí základní příležitost k rozvíjení a kultivaci tohoto potenciálu daného jeho pohlavím. Ale abychom se nemýlili, tohle neplatí jen pro chlapce. Také dívky potřebují mužské vzory

---

<sup>187</sup> MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 50.

<sup>188</sup> BRODY, L. *Gender, Emotion and the Family*. Cambridge: Harvard University Press, 1999, s. 233.

<sup>189</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 149-150.

<sup>190</sup> BADINTEROVÁ, E. X Y. *O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005, s. 168.

ve svém nejbližším životním prostředí, aby v interakci s nimi kultivovaly a osvědčovaly svou ženskost.“<sup>191</sup>

„Když je otec víc zapojen do péče o dítě, dcery vyjadřují relativně méně emocionální zranitelnosti a stávají se více konkurenceschopnými a agresivnějšími ve srovnání s jinými dcerami. Synové vyjadřují relativně větší zranitelnost a stávají se relativně méně konkurenceschopnými a agresivními ve srovnání s jinými syny.“<sup>192</sup>

#### **4.1 Vliv otce na výchovu syna**

„Otec je významným **modelem mužské role**. V tomto smyslu je nezbytný hlavně pro syny (ale i dcerám poskytuje důležitou zkušenost, slouží jako model role, která je k jejich vlastní ženské roli komplementární). Otec poskytuje synovi jeden z možných vzorů mužské role, která má různé složky: profesní zaměření, záliby, sporty, obecné způsoby jednání a řešení situací atd. **Chlapec se učí na úrovni nápodoby, resp. pomocí identifikace s otcem, ale i v interakci s ním**, kdy si určité způsoby chování procvičuje a potvrzuje jejich správnost.“<sup>193</sup>

„Otcové slouží svým synům jako **model mužského chování**. Chlapci se s otcem ztotožňují, přejímají jeho názory, způsoby chování i sebeomezení, které se stávají součástí jejich sebepojetí. Na druhé straně se i otec určitým způsobem ztotožňuje se svým synem. Rád by, aby se mu syn co nejvíce podobal a aby splnil jeho ambice. Snaží se mu vtisknout své představy o mužské roli. Vyhraněný postoj bývá nejvýraznější ve vztahu k prvorozenému synovi, ve vztahu k dalším je obvykle mnohem liberálnější.“<sup>194</sup>

---

<sup>191</sup> MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994, s. 51.

<sup>192</sup> BRODY, L. *Gender, Emotion and the Family*. Cambridge: Harvard University Press, 1999, s. 197.

<sup>193</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 174.

<sup>194</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 150.



„Jestliže otec v rodině žije, má syn dostatečnou příležitost jej pozorovat a napodobovat jeho chování. Ví, že k otci patří, a to mu dodá sebejistotu. Prostřednictvím identifikace se chlapec podílí na jeho významnosti, a tímto způsobem si potvrzuje přijatelnost své vlastní identity. V rámci postupného zvládnání mužské role získává syn pocit vlastní hodnoty. V tomto směru jsou důležité i reakce ostatních lidí, zejména pokud dítěti potvrzují správnost jeho směřování. Otec synovi předává také specifický mužský postoj k životu a k jeho hodnotám, který může spoluurčovat další chlapcovo směřování.“<sup>195</sup>

„Syn potřebuje, aby jej otec podpořil v rozvoji mužské role. Měl by mu poskytnout takovou zpětnou vazbu, která by podpořila jeho sebevědomí a zároveň fungovala korektivně. To znamená, že by ho informovala o míře přijatelnosti jeho chování.“<sup>196</sup> „Když syn nemá v dospívání dobrý vztah ke svému otci a nedostává se mu od něj morální podpory, pak často není schopen poradit si s vlastními špatnými vlastnostmi a negativním působením kamarádů.“<sup>197</sup>

„Citové pouto s otcem je pro syna zárukou jeho plné totožnosti jako muže – chlapec v tomto citovém vztahu zjišťuje, kým by jako muž měl být, jak by měl prožívat své mužství, jak by s ním měl zacházet a „co“ by si měl o sobě myslet. Čím hlouběji se chlapec ztotožňuje se svým otcem, tím plněji následuje jeho postoje, chování a také celý způsob reagování. Přebírá rovněž jeho pocity důstojnosti, ale i způsob, jakým se dívá na rodinu, na ženy, na manželství, na lidskou sexualitu, na hodnoty duchovní a náboženské.“<sup>198</sup>

„Nikdo se nemůže dotknout synovy duše tak hluboce jako jeho otec. Nikdo se nemůže dotknout synových citů, utvářet jeho obraz sebe sama nebo pohnout jeho duchem tak jako otec. Přes tuto vrozenou blízkost citové spojení mezi otcem a synem nevzniká automaticky. Musí ho vytvořit otec.“<sup>199</sup>

---

<sup>195</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 174.

<sup>196</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 356.

<sup>197</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 66.

<sup>198</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 22-23.

<sup>199</sup> HENSLIN, E. R. *Otec a syn: tajemství silného pouta mezi otcem a synem*. Praha: Návrat domů, 2003, s. 18.

„Dobré citové pouto mezi otcem a synem je pro výchovu („...“) rozhodující. Ve vlídném a přátelském vztahu se syn nejlépe učí, jak má vypadat mužské jednání, a čím dál jasněji chápe, co to znamená být pro své děti opravdu dobrým otcem.“<sup>200</sup>

#### 4.2 Vliv otce na výchovu dcery

„Otec slouží dcerám jako model role, která je k jejich vlastní, ženské roli komplementární. Je důležitý pro získání zkušenosti, jak se chovat v interakci s jedinci opačného pohlaví („...“).“<sup>201</sup> „Otec ve vztahu k dceři funguje jako **model mužské role**, komplementární k její rozvíjející se ženské roli. Dívky mohou se svou ženskou identitou experimentovat a ve vztahu s otcem si potvrzovat její hodnotu, zkoušejí, jaké reakce jejich chování vyvolá. Přítomnost otce, zejména pokud byl jejich vztah po celou dobu dětství citově vřelý a vrovnaný, pomůže dospívající dívce rozvinout její ženskou individualitu.“<sup>202</sup>

„Právě otec je tím, kdo svou dceru učí akceptovat její ženskou roli, učí ji průzračnosti ve vztahu k mužům a pozitivnímu přístupu k sexualitě. Právě prostřednictvím otce se dívka učí chránit si své ženství a rozumět chlapcům, jejich postojům, chování a očekáváním. Dcery, které měly – vedle dobrého vztahu s matkou – průzračný citový vztah se svým otcem, jsou ve vztahu k chlapcům víc přirozené, upřímné a jisté si svými ženskými hodnotami. Umí se odvážně postavit mužské necitlivosti nebo i násilí. Pro tato děvčata bude v budoucnu také snazší vyvarovat se majetnictví ve vztahu k vlastním synům.“<sup>203</sup>

„Pro otce je obtížnější zacházet s dcerou než se synem, její dospívání je může uvést do rozpaků, nevědí, jak by s ní měli nyní jednat, když už není dítě.

---

<sup>200</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 71.

<sup>201</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 311.

<sup>202</sup> Tamtéž, s. 356.

<sup>203</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 23.

Mohou se bránit pocitu, že jim dcera připadá atraktivní, takový pocit je pro ně vnitřně nepřijatelný a proto se bližšímu kontaktu raději vyhýbají. Zachování odstupu lze chápat jako projev sociálně dané tabuizace incestní erotické přitažlivosti. Chování otců k dospívajícím dcerám může být velmi různorodé, od naprostého odmítání a ignorování jejich ženských projevů až po jejich akcentaci, která se promítne do žárlivosti na vrstevnické ctitele. Dospívající dívky často mívají pocit, že je otcové nijak neovlivňují, pravděpodobně proto, že jim nevěnují tolik času a pozornosti jako synům.<sup>204</sup>

„Chování otců k dcerám zahrnuje, přinejmenším částečně a v nějaké transformované podobě, jejich vztah k partnerce, tj. matce dítěte. Mnohdy do dcery matku projikují a nalézají u ní vlastnosti, které přičítají i matce (ať už jsou pozitivní nebo negativní).“<sup>205</sup>

„Otcové nechávají nesmazatelnou stopu v životě svých dcer. Ovlivňují své dcery tak zásadně, že mnohé ženy žijí podle těchto nepsaných zákonů a ani je nenapadne je zpochybňovat. Tyto zákony jsou do nich natolik vtisknuty, že si mnoho žen ani neuvědomuje, že („...“) nikdy nepřestanou být tatínkovými dcerkami.“<sup>206</sup>

---

<sup>204</sup> VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005, s. 356.

<sup>205</sup> Tamtéž, s. 150.

<sup>206</sup> LEMAN, K. *Na otci záleží*. Praha: Návrat domů, 2008, s. 7.

## 5 ZÁKLADNÍ ETICKÉ ASPEKTY OTCOVSTVÍ

„Má-li muž dozrávat k otcovství, musí hledat svůj životní cíl – zabydlet se v nejhlubších etických a duchovních hodnotách. Otec je schopen pomáhat svým dětem jen tehdy, cítí-li se sám vnitřně pevný, je-li vnitřně přesvědčen, že jeho život má smysl. Pro dítě je typická jakási neobyčejná otevřenost pro nejhlubší lidské a duchovní hodnoty. Touží nejen po vzájemné shodě rodičů, po pocitu bezpečí, po láskyplnosti, teple, tělesné blízkosti a uspokojení základních materiálních potřeb, ale také po pravdivosti, poctivosti a morální průzračnosti. Děti mají vždycky pocit velkého zranění, jestliže odhalí neupřímnost, lež nebo nepocitovost v jednání rodičů.“<sup>207</sup>

„Jestliže otec nepostřehne a nedocení boj dítěte o jeho lásku, přijetí, pozornost a čas, může si být jistý, že ono si později nevšimne jeho boje a snahy získat jeho náklonnost, přátelství a pomoc v letech stáří. Vyplatí se, aby příliš zaměstnaní otcové na toto pravidlo pamatovali, když k nim jejich děti přicházejí a prosí o trochu vnímavosti, zájmu a času. Bude-li dnes pro otce důležitější jeho kariéra než jeho vlastní dítě, zítra se může ukázat, že jsou pro ně přednější jeho vlastní záležitosti než otcův život. „Domovy důchodců jsou jen odplatou dětí za jesle.“ I když je tento tvrdý výrok možná příliš zobecňující, bývá přesto v mnoha případech symbolem a znamením času, které vystihuje nejprve chování rodičů k dětem a později dětí k rodičům.“<sup>208</sup>

---

<sup>207</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 145.

<sup>208</sup> Tamtéž, s. 153.

## 5.1 Otcovská autorita

„Vzhledem k tomu, s jakým nezájmem se otcovství na počátku 21. století potýká, je zarážející, jak velká role je podle studií otců a otcovství prisuzována představě autoritářského otce v mnoha západních zemích. Spíše než mateřský instinkt byla donedávna považována za přirozenou otcovská autorita a velké činy se očekávaly od otců, nikoli od matek. V 18. století byl otec tak dominantní rodičovskou osobností, že slova rodič a otec se používala jako synonyma.“<sup>209</sup>

„V posledních desetiletích nastala veliká změna v chápání otcovské autority v rodině. Dříve se autorita otce spojovala především s tvrdou mocí, se závislostí a také s přísnými tresty. Zvláště synové byli poddáni otcovské moci. V dnešní době je autorita otce vnímána spíše v kategoriích morálních a duchovních hodnot.“<sup>210</sup>

„Matka slouží svému dítěti od okamžiku jeho narození: pečuje o ně, krmí je, utěšuje je a hraje si s ním. Není to jednoduchá služba a trvá několik let. Ale také otec slouží svému dítěti: finanční zajištění rodiny, starost o dům a každodenní zájem o děti je také službou. Matka a otec získávají u dětí autoritu tehdy, když si děti této jejich služby všímají. Dítě se snadno podřizuje rodičovské moci, když ví, že mu „slouží“.“<sup>211</sup>

„Muž, který zakládá rodinu, by si měl být vědom potřeby vlastní autority a měl by vynaložit úsilí na její vybudování, protože bez uznání v rodině nemůže mít reálný vliv na výchovu dětí. Otec však může budovat svou autoritu jen v úzké spolupráci se ženou, matkou dětí. Podobně je to i s autoritou matky. Oba rodiče tak mohou budovat svou autoritu vůči dětem společně.“<sup>212</sup>

„Dítě otcovu autoritu potřebuje a má na ni právo. Pokud otec nemá v očích dětí patřičný respekt, není jim schopen dát pocit bezpečí a opory a nemůže je učit životní moudrosti. Dítě potom jeho radám a poučením nedůvěřuje.

---

<sup>209</sup> BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, 2004, s. 8.

<sup>210</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 36.

<sup>211</sup> Tamtéž, s. 80.

<sup>212</sup> Tamtéž, s. 37.

Otec bez autority nemůže předat synovi ani dar mužské totožnosti. Když v jeho očích nemá autoritu, syn se za něho stydí a bezděčně hledá vzor mužské totožnosti jinde.<sup>213</sup>

„Otcovská autorita je dnes více plodem osobní práce a úsilí než společenského postavení. Už ji nechrání tradice, normy nebo společenská pravidla. Některé zvyky nebo módní civilizační trendy ji naopak spíše snižují. Dnes si otec svou autoritu v rodině musí vybudovat a chránit sám. Ve vztahu k dětem pak získává autoritu spíše postojem obětavé služby než uplatňováním moci nebo ukládáním testů.“<sup>214</sup>

## 5.2 *Trestání dítěte*

„Jedním z aspektů otcovské autority, který na sebe poutá největší pozornost, jsou tělesné tresty. Obecně se mělo zato, že donedávna většina otců („...“) pravidelně své děti fyzicky napadala a že toto chování („...“) rozhodně nezmizelo. Ani jednu z těchto domněnek však nelze považovat za oprávněnou. Ve skutečnosti již od 17. století probíhá vzrušená debata mezi těmi, kdo doporučují násilím zlomit vůli dítěte, a mezi těmi, jejichž přístup je i podle dnešních standardů velice liberální.“<sup>215</sup>

„Dříve vzbuzovaly otcovské tresty v dětech nejen respekt, ale mnohdy i strach. To, že trestal hlavně otec, vyplývalo z jeho mocenského postavení v rodině. Na jeho rozhodnutí záleželo velice mnoho, někdy i budoucnost dětí. Nepodřídil-li se syn otci nebo se s ním dostal do otevřeného konfliktu, mohlo to znamenat i jeho vydědění a on pak zůstal bez prostředků k životu. Výchova dětí byla tedy často poznamenána velkým strachem před otcovými tresty. Tento styl otcovské výchovy měl silnou oporu také v existujících společenských a náboženských podmínkách.“<sup>216</sup>

---

<sup>213</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 37.

<sup>214</sup> Tamtéž, s. 36.

<sup>215</sup> BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, 2004, s. 56.

<sup>216</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 226.

„Trest nemá dítě polepšit, učiní to jediné láska, s jakou bude udělen. Proto ve skutečnosti opravňuje rodiče k potrestání jen láska. Její nedostatek jakoby zbavuje otce práva trestat, neboť trest bez lásky jen prohloubí pocit křivdy a obnoví dříve způsobenou bolest. Pouze dobrý emocionální vztah k potomkovi, vcítění se do jeho potřeb, tužeb a zálib může otci pomoci vyjít děcku vstříc v jeho dezorientaci a bezradnosti, které se projevují nesprávným chováním. Trest musí být samozřejmě přiměřený věku dítěte a stupni jeho citového a duchovního vývoje. Nesmí je pokořovat a zranit jeho důstojnost. Měl by je naproti tomu učit větší odpovědnosti za sebe a za svůj život.“<sup>217</sup>

„Při výchově dětí by rodiče neměli užívat svých citů jako tresty nebo odměny. Jedním z největších výchovných omylů je trestat dítě za špatné chování emocionálním odmítnutím. Láska k potomkům má být nezištná, a nemůže být proto závislá na jejich chování.“<sup>218</sup> Stejně tak nevhodné je i používání tělesných trestů, které děti chápou ze strany rodičů spíše jako projev násilí vůči své osobě, popř. jako pokoření, narušení své důstojnosti, popř. jako ztrátu své hodnoty, což u nich může vést až ke komplexu méněcennosti.<sup>219</sup>

„Máme-li se ke špatnému chování dítěte správně zachovat, je nutno důkladně rozpoznat motivy, které ho k tomu vedly. Bez jejich znalosti neplní trest svou funkci; na jedné straně může být příliš přísný a nepřiměřený provinění, na druhé příliš mírný, čímž by byla podstata špatného jednání setřena. V obou případech to dítěti ublíží, i když pokaždé jinak.“<sup>220</sup>

„Používání trestu se nemůže stát při výchově dítěte nejdůležitější metodou; lze jej zvolit jen jako nutné zlo. Sám o sobě má („...“) negativní charakter a není pro dítě pozitivní motivací. Může mu být leda výstrahou a pomocí uvědomit si hranice jeho morální odpovědnosti a nepříjemné následky při jejich překročení. Výchovu nelze začínat tresty. Má-li trest pomáhat, může být jen jedním ze způsobů, jak otec dítě usměrňuje, a to tím posledním.“<sup>221</sup>

---

<sup>217</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 229-230.

<sup>218</sup> Tamtéž, s. 231.

<sup>219</sup> Srov. tamtéž, s. 231.

<sup>220</sup> Tamtéž, s. 230.

<sup>221</sup> Tamtéž, s. 226.

### 5.3 Svoboda dítěte

„Svoboda člověka se projevuje jak ve vztahu k sobě samému, svým vnitřním zážitkům (vnitřní svoboda), tak ve vztahu k lidem a věcem (svoboda vnější). Vnější svoboda předpokládá dosažení svobody vnitřní: k vlastním citům, reakcím, potřebám a touhám. Její nedostatek ve vztahu k lidem a věcem pramení obvykle z nedostatku svobody vnitřní.“<sup>222</sup> „Svoboda není nějaký prázdný prostor – prázdnota: je to základní prvek vztahu lásky. Otec se má k dětem chovat v duchu svobody a ke svobodě je vést, protože je miluje. Riziko, že ji zneužijí, otce v žádném případě neopravňuje k tomu, aby jejich svobodu nespravedlivě omezoval.“<sup>223</sup>

„Svoboda oddělená od lásky bývá většinou svobodou jen podle jména, je ve skutečnosti jejím zneužitím. Je to negativní využívání svobody, které vede ke svévoli a anarchii. Pokud muž zneužívá své svobody, poškozuje tím své manželství a otcovství. To vždycky znamená velkou křivdu spáchanou na ženě a dětech.“<sup>224</sup>

„Otec není pánem svého dítěte. Dítě není majetkem svého otce, protože i tehdy, když je na něm ještě úplně závislé, je autonomní bytostí, vůči níž rodiče plní pouze služebnou roli.“<sup>225</sup> „Protože dítě není vlastnictvím svého otce, nemůže otec stát v cestě jeho svobodě. Rodičovskou moc může vykonávat jen s odvoláním na svobodu dítěte. Nedostatek ohledu na své touhy, potřeby a pocity dítě vnímá jako zneužití rodičovské autority.“<sup>226</sup> „Děti nejnáze přijímají postoj poslušnosti a poddajnosti právě tehdy, když se otec odvolává na jejich dobrou vůli. Naproti tomu velmi reagují vnitřní vzpourou, porušuje-li otec jejich svobodu a používá-li i sebemenší formy násilí. Užití síly vůči dítěti nelze ospravedlňovat

---

<sup>222</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 180.

<sup>223</sup> Tamtéž, s. 180.

<sup>224</sup> Tamtéž, s. 181.

<sup>225</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 16.

<sup>226</sup> Tamtéž, s. 16-17.



ani těmi nejlepšími úmysly. Jestliže rodiče touží vychovat z dítěte zralého člověka, musí dítěti dát prostor nezávislosti, přiměřený jeho vývoji a věku.<sup>227</sup>

„Pravdivé, skutečné setkání otce s dítětem se může realizovat jen v prostředí úplné svobody. Dítě se v atmosféře důvěry a svobody spontánně ztotožňuje s hodnotami, které reprezentuje otec, a přijímá je za své. Svoboda a důvěra mezi otcem a dítětem způsobuje, že jejich vzájemné vztahy se vyznačují přátelstvím a partnerstvím.“<sup>228</sup> „Všechno, co rodiče dítěte darují, by mělo být poznamenáno rozměrem svobody. Děti, které jsou vychovávány v atmosféře zákazů a příkazů, tento nedostatek důvěry později oplácejí. Když vyrostou, spojují svobodu především s neposlušností a překračováním hranic, které stanovuje autorita – ať už otce, státu, školy nebo náboženství.“<sup>229</sup> „Dítěti není možné prokázat lásku, schází-li úcta ke svobodě. Pokud v otcových projevech lásky chybí svoboda, jsou vnímány jako výraz nadvlády, vnučování se, strachu o sebe samého nebo také jako podbízení se dítěti.“<sup>230</sup>

„Dnes se stále častěji stává, že rodiče ponechávají dětem takovou míru svobody, kterou nedokáží unést. Není to ani tak výraz úcty k dítěti, jako spíše pokus přenést na ně břemeno výchovy, které otec a matka nedovedou a často ani nést nechtějí.“<sup>231</sup> „Svoboda, kterou může dítě disponovat, má samozřejmě své hranice, tak jako je má důvěra otce k dítěti. Toto omezení však neplyne ze strachu, nýbrž z faktu, že dítě není plně schopno nést odpovědnost a tíhu života. Otcova osobní zkušenost svobody mu umožňuje vymezit dítěti takovou míru svobody a důvěry, z níž může dítě těžit podle momentálního stupně emocionálního a duchovního vývoje.“<sup>232</sup>

---

<sup>227</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 19.

<sup>228</sup> Tamtéž, s. 16.

<sup>229</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 19.

<sup>230</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 18.

<sup>231</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 184.

<sup>232</sup> Tamtéž, s. 182.

## 5.4 Čas a systematická péče o dítě

„Chce-li otec vytvořit opravdový domov, musí se učit spojovat starost o materiální prostředky a o kariéru v zaměstnání se snahou zajistit rodině pocit bezpečí a péči o ni, což je nutně spojeno s jeho častou přítomností doma.“<sup>233</sup>

„Otcovství vyžaduje stálou přítomnost, stálý vztah k dítěti, stálou péči. Dítě se s otcem potřebuje dělit o svou každodennost a otec zase každý den přináší vklad do „banky vzpomínek“ svých synů a dcer, kteří pak budou z tohoto vkladu čerpat celý další život.“<sup>234</sup>

„Stálý vztah k dítěti vyžaduje ale čas. Ten je také největším dědictvím-darem, který může otec darovat svým dětem: věnovat jim každý den trochu času. Otcovství vyžaduje čas už od chvíle, kdy potomek přichází na svět. Čas věnovaný dítěti se nedá ničím zastoupit ani vynahradit.“<sup>235</sup> „Dítě, kterému otec nevěnuje dostatek času, ztrácí často zájem o vnější svět, uzavírá se do sebe a utíká do světa dětských snů. Nadměrné snění pak působí, že se dítě odcizuje prostředí svých vrstevníků, stává se uzavřené a tajemné. Dialog s ním je čím dál tím těžší. Má strach vyjít světu vstříc, protože mu připadá plný ohrožení, nepřátelský a nebezpečný.“<sup>236</sup>

„Chce-li otec vychovat z dítěte dobrého člověka, musí mu věnovat nikoli hodně peněz, ale hodně času. Nejsou to peníze a hmotné dárky, („...“) i když i ty jsou nutné, je to především čas, který mu otec věnuje a který mu dá zakusit otcovu blízkost, zájem, pocit bezpečí a životní moudrost. Čas věnovaný dítěti se nedá nahradit žádným jiným darem.“<sup>237</sup>

---

<sup>233</sup> AUGUSTYN, J. Být otcem. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 104.

<sup>234</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 26.

<sup>235</sup> Tamtéž, s. 26.

<sup>236</sup> Tamtéž, s. 52-53.

<sup>237</sup> AUGUSTYN, J. Být otcem. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 139-140.

## 5.5 Nezištnost

„Důležitým znakem emocionální vyspělosti a nezávislosti je nezištnost: je speciální známkou pravé rodičovské – otcovské a mateřské lásky. Jestliže otcové milují své děti pro jejich schopnosti, úspěchy ve škole nebo pro nějaké jiné určité vlastnosti, pak má jejich láska zřejmě hranice. Mají je milovat proto, že jim dali život. Rodiče dávají svým dětem život nikoli proto, aby za to náhražkou „něco“ získali, ale aby v jejich dětech dále přetrvávala láska a život.“<sup>238</sup>

„Nezralý otec vyžaduje od svých potomků za své oběti různé projevy vděčnosti: úsluhy, bezpodmínečnou poslušnost, naprostou podřízenost a oddanost, uspokojování jeho rodičovské pýchy. Tento nezralý postoj vede k tomu, že jak odrůstají, čím dál víc se od něho citově vzdalují, on se cítí stále osamělejší a opuštěnější a viní je pak z nevděku. Vytváří se bludný kruh, pocit subjektivního neštěstí a konflikty s dětmi se stupňují. Otcovství muže, který nedokáže být nezištný, děti vždycky neblaze poznamená.“<sup>239</sup>

„Zkušenost otcovství je silně závislá na uvědomělé snaze o nesobecký přístup od chvíle, kdy dítě přijde na svět. Matka je vedena silným mateřským instinktem,<sup>240</sup> a proto je pro ni snazší vžít se do postoje obětavého sebedarování. Muž, který není na otcovství připraven a jehož otcovský instinkt se probouzí poněkud pomaleji, v sobě vztah nezištné lásky vzbudí obtížněji. Otcovská nezištnost je především důsledkem rozhodnutí srdce a úsilím vůle, nikoli hnutím rodičovského instinktu.“<sup>241</sup>

„Je-li muž egocentricky zaměřen na sebe, na svou práci, své úspěchy nebo na své smyslové zážitky, bývá jeho otcovský instinkt značně oslaben. Mívá pak dojem, že potomek pořád jen něco „vyžaduje“, a nic za to nedává. Dítě vyžaduje

---

<sup>238</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 72-73.

<sup>239</sup> Tamtéž, s. 74.

<sup>240</sup> Kdyby mateřské chování mělo ryze instinktivní základ (byl to jakýsi automatismus), toužily by všechny ženy dítě mít, „věděly“ by dokonce, kdy je „vhodné“ ho z „biologického hlediska“ mít („slyšely“ by tikot svých „biologických hodin“), jak dítě porodit i jak se k němu mají coby matky chovat. (Totéž lze pravděpodobně vztáhnout i na instinkt otcovský – poznámka autorky.)  
MAŘÍKOVÁ, H. *Rodina: proměny mateřství, otcovství a rodičovství*. In VALDROVÁ, J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004, s. 41.

<sup>241</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 73.

hodně: pozornost, energii, prostor, čas, hmotné prostředky, trpělivost. Abychom tyto „požadavky“ splnili, je zapotřebí vypěstovat v sobě nezištnost.“<sup>242</sup>

## 5.6 Statečnost a spravedlnost

„Zralost otcovství se měří postojem statečnosti v životních zkouškách. Mužný postoj v těžkých životních situacích je pro děti školou existenciální odvahy. Obtížné okamžiky nám odhalují pravdu o tom, že život je osobním dramatem.“<sup>243</sup> „Právě skrze tyto bolestivé situace, kdy se člověk staví čelem k obtížím života, ukazuje otec dětem, že poslední, nejhlubší pramen síly a životní odvahy leží mimo člověka.“<sup>244</sup>

„Zkušenost otcovství vyžaduje statečnost, a ta se získává přijetím zkušeností a zkoušek, kterým nás život vystavuje. („...“) Aby touto obtížnou situací nebyly zatěžovány vlastní děti, je zapotřebí statečnost, kterou muž získává postupně – právě tím, že se staví k životu čelem.“<sup>245</sup>

„I když bývá život muže poznamenaného nějakým zraněním mnohdy náročnější, bývá jeho otcovství, formované s ženinou pomocí citlivější a obětavější. Otec, který odpovědně snáší nějaká svá zranění, bývá k dítěti otevřenější a vnímavější. Díky této vnímavosti dokáže pochopit jeho citlivost a vyjít mu vstříc. Dává také víc pozor, aby je nezranil tak, jako kdysi zranili jeho.“<sup>246</sup>

„Zkušenost vlastního utrpení se stává („...“) pramenem větší citlivosti k bližnímu a k jejich soužení. Nežádka otcové zlehčují bolest svých dětí jenom proto, že sami před vlastní bolestí utíkají. Prožité utrpení dává otci jakoby „šestý smysl“, díky němuž umí vycítit utrpení vlastního dítěte i tehdy, když je dítě skrývá pod rouškou vnější veselosti nebo předstírané spokojenosti.“<sup>247</sup>

---

<sup>242</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 73.

<sup>243</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 38.

<sup>244</sup> Tamtéž, s. 38.

<sup>245</sup> Tamtéž, s. 39.

<sup>246</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 96.

<sup>247</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 39.

„Opomíjení, zlehčování nebo pokusy dětské city udusit ve snaze vystavovat a zdůrazňovat své vlastní, jsou zjevnou formou rodičovské nespravedlnosti vůči malému, bezbrannému člověku.“<sup>248</sup>

„Děti charakterizuje veliká citlivost na rovný a spravedlivý přístup rodičů k nim. Když dítě v jejich jednání postřehne sebemenší nerovnost, vzniká u něho pocit křivdy, který bolestně prožívá.“<sup>249</sup>

„Otec se zvláštním způsobem stává zárukou přímého a spravedlivého přístupu ke všem dětem. Upřednostňování jedno dítěte je vždy křivdou vůči ostatním – ať už vůči upřednostňovanému, kterého „přílišná“ láska rodičů obvykle kazí, nebo vůči ostatním sourozencům, kteří se pak cítí být okrádáni o lásku.“<sup>250</sup>

„Následky nerovného rodičovského přístupu k dětem se mohou někdy táhnout celým životem. Mnoho bratrů a sester neumí navázat upřímný, otevřený a přátelský rozhovor se svými sourozenci ani v mládí či dospělosti, protože se neumí přenést přes nerovný, a tudíž nespravedlivý přístup rodičů k nim právě v době dětství.“<sup>251</sup>

## 5.7 Přátelství

„Důležitou známkou přátelství je vzájemná věrnost a loajalita v těžkých chvílích. Přátelství se neprověřuje city, ale chováním v kritických okamžicích, kdy jeden potřebuje pomoc druhého. Tato loajalita je základem věrnosti v manželském a rodinném životě.“<sup>252</sup> „Každé přátelství, tedy i mezi otcem a dítětem, předpokládá společné zájmy. Přátelé spolu „cosi“ vytvářejí. Čím hlubší je společenství myšlenek, prožitků a tvořivá práce, tím hlubší je přátelství.“<sup>253</sup>

---

<sup>248</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 42.

<sup>249</sup> Tamtéž, s. 24.

<sup>250</sup> Tamtéž, s. 24.

<sup>251</sup> Tamtéž, s. 24-25.

<sup>252</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 115.

<sup>253</sup> Tamtéž, s. 150.

„Podstatou otcovství je ochota obětovat se ve službě dětem: ta se projevuje spíše přátelským doprovázením než přílišnou péčí a usměrňováním. I když otcovská péče, výchova a moc nad potomkem s jeho vývojem postupně slábnou, autorita otcovství stále trvá. Je nepostradatelnou hodnotou i v životě dospělého člověka, když už otcovu výchovu a vedení nepotřebuje.“<sup>254</sup>  
„Mají-li pouta důvěry a přátelství otce s dítětem přetrvat období dětství a dospívání, nemohou stát jen na péči a uplatňování převahy, ale mají postupně získávat stále více přátelský a partnerský charakter. Je tedy nesmírně důležité, aby se otec, který uplatňuje otcovskou péči a autoritu, zároveň staral o vytváření opravdového partnerství a hlubokého přátelství.“<sup>255</sup>

„Přátelství otce s dcerou může vznikat spíše na základě citového vztahu, vzájemného zájmu o sebe a ochoty si pomáhat než na společných intelektuálních a odborných zájmech nebo na tvořivé činnosti. Svět zájmů mladé dívky a dospělého muže se většinou diametrálně liší. Existují samozřejmě výjimky.“<sup>256</sup>

„Přátelství otce se synem nespočívá ani tak ve vzájemném zájmu o sebe, v pomoci nebo citovém poutu (to muži realizují především ve vztahu k ženám) jako spíše ve společné práci, v intelektuálních, odborných, společenských, politických nebo i náboženských zájmech. Chce-li otec navázat s dospívajícím synem trvalé přátelství, měl by je začít budovat co možná nejdříve: jeho snahu má totiž doprovázet vědomí, že času na vytvoření skutečného přátelství s dětmi je poměrně málo. Jestliže s tím nezačne od raného věku dítěte nebo alespoň několik let před jeho dospíváním, budou šance na přátelské vztahy v pozdější době spíše mizivé.“<sup>257</sup>

„Rodiče své potomky milují příliš často podmíněnou láskou: pro jejich dobré výsledky ve škole, životní úspěchy, prokazovanou vděčnost, citovou přichylnost. Láska k nim se ale projeví především v situacích, kdy děti prožívají krizi, když mají nějaké životní problémy, kdy se nějak projeví jejich psychická nebo morální slabost. Přátelský vztah mezi rodiči a dítětem, zvláště mezi otcem

---

<sup>254</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 150.

<sup>255</sup> Tamtéž, s. 150.

<sup>256</sup> Tamtéž, s. 151.

<sup>257</sup> Tamtéž, s. 152.

a synem, matkou a dcerou, vytvořený v dětství a upevněný v raném období dospívání, může napomoci k tomu, aby dítě přijalo jejich pomocnou ruku v období puberty a rané dospělosti.<sup>258</sup>

## 5.8 *Emocionální nezávislost*

„Malé dítě – nemluvně – je bytost příliš slabá a křehká na to, aby bylo schopno navázat vztah s otcem jako první. A i když se někdy velice snaží přitáhnout otcovu pozornost, samo není s to toto pouto vytvořit. K tomu je potřebná iniciativa a citová angažovanost otce. Citově nezávislý muž, jehož pojí pevné pouto se ženou, je snadno vytvoří i s dítětem. Bude mít o ně zájem, bude přitahovat jeho pozornost, vzbuzovat v něm starostlivost, lásku, soucit. Vztah k dítěti v něm vyvolá pocit hrdosti a radosti. („...“) Emocionální nezávislost se projeví v ničím nepodmíněném přijetí dítěte, ve spontánním, nezištném kontaktu s ním a v chuti obětovat mu svůj čas.“<sup>259</sup>

„Naproti tomu muž emocionálně determinovaný, zaměřený v citech především na „braní“, otrocky závislý na lidech a věcech, nebude schopen navázat s dítětem hlubší citový vztah. Bude stát stranou a ve vytváření vztahu se nebude příliš angažovat. Pečování o dítě, pobývání s ním, rozmluva nebo hra se mu budou zdát málo zajímavé a nemužné. Poněvadž nevědomky hledá téměř ve všem citové uspokojení, nedokáže vynaložit nezištnou pozornost, energii a čas. Při hře s dítětem bude mít dojem, že svůj drahocenný čas promarnuje. Snadno ztratí trpělivost, protože se malý tvoreček nedovede přizpůsobit jeho náladě, potřebám a přáním. Mnozí otcové si uvědomí svoje dluhy v navazování citových pout s dítětem příliš pozdě. Někdy až v době dospívání svých ratolestí zpozorují, že je nic nespojuje. Nemají se synem nebo s dcerou o čem mluvit a cítí se cize.“<sup>260</sup>

---

<sup>258</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 116.

<sup>259</sup> Tamtéž, s. 68.

<sup>260</sup> Tamtéž, s. 68-69.

„Mužova citová nezávislost tvoří důležitou složku jeho osobní zralosti: bez ní je prakticky nemožné, aby se v manželství a otcovství angažoval. Pod tlakem pocitu osamocení, které nedokáže mužně nést, bezděčně narušuje pouta se ženou a dětmi, utíká od rodiny a hledá jinde něco, co by zmírnilo jeho neklid a pocit frustrace. Pokud se tyto tíživé stavy opakují, často se své ženě čím dál víc citově vzdaluje a ztrácí kontakt s dětmi. Vytrácí se zájem, manželství a otcovství pro něho ztrácí přitažlivost, což může končit rozlukou, rozvodem, nebo se proměnit v nějakou formu konfliktního manželského a rodinného soužití.“<sup>261</sup>

### **5.9 Citlivost a respektování citových projevů dítěte**

„Při budování vztahu k dětem je nutná citlivost pro všechno, co se děje uvnitř „ještě malého člověka“. Nedostatek této citlivosti může způsobit, že rodič svými přísnými a málo vyváženými reakcemi potlačí dosud křehkou osobnost syna nebo dcery.“<sup>262</sup>

„V dřívějších dobách se možná příliš jednostranně zdůrazňovala nutnost cítit a respektovat rodiče a zapomínalo se někdy na to, že i rodiče mají respektovat dítě a mít k němu úctu. Zatímco porušení úcty k rodičům bylo považováno za velký hřích, nedostatek úcty rodičů k dítěti byl odsuzován zřídka.“<sup>263</sup>

„Láska k dítěti se projevuje mimo jiné respektováním jeho citových projevů – i těch, které mohou rodiče zneklidňovat: zlosti, strachu, závisti, urážlivosti apod. Všechny dětské pocity a prožitky je třeba akceptovat; dítě má právo na své city stejně jako dospělý člověk. Jeho city mají stejnou lidskou hodnotu jako city jeho rodičů. Přehlížet, znevažovat je nebo se pokoušet je potlačit a současně preferovat a zdůrazňovat důležitost pocitů vlastních je od otce projevem evidentní nespravedlnosti („...“).“<sup>264</sup>

---

<sup>261</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 68.

<sup>262</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 40.

<sup>263</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 159.

<sup>264</sup> Tamtéž, s. 162.



„Děti velice spontánně vyjadřují své pocity jak pozitivní (radost, spokojenost, sympatii, lásku), tak i negativní (zlost, hněv, závist, strach). Spontánnost v projevech je velkým darem dětského věku. Díky ní mají rodiče možnost dozvědět se, čím jejich potomek žije, a navázat s ním hlubší kontakt. Mohou s ním mluvit o jeho vnitřních prožitcích. Přijetí a respektování pocitů dítěte dospělými pomáhá uchovat spontaneitu a přirozenost jeho reakcí nejen v raném dětství, ale i v pubertě a dospělosti.“<sup>265</sup>

„Respekt k emocím dítěte a jejich přijetí neznamena, že je chválíme; nejsou na něm závislé, a nejsou proto ani jeho zásluhou ani vinou. Respektování citových projevů nesmí znamenat, že dítě povzbuzujeme k slepému, nekritickému jednání podle toho, co právě pociťuje: musí vědět, že mají-li být jeho citové projevy přijaty, mělo by je zároveň usměrňovat a ovládat.“<sup>266</sup>  
„Rodiče, kteří respektují a akceptují emoce dítěte, je mají vychovávat k úctě k citům jiných osob. Podle toho, jak dorůstá, musí vyžadovat, aby respektovalo i emoce jiných.“<sup>267</sup>

„Dítě projevuje své city od prvních okamžiků svého života spontánně a přirozeně. Dožaduje se tím u rodičů přijetí a odpovědi na „volání“, které je v nich skryté. Když se dítě usmívá nebo pláče, vysílá tím prosbu k matce nebo otci. Zlehčování svých citů dítě vnímá jako výraz opuštěnosti. Dítě zakouší, že jeho volání zůstává bez odpovědi, a cítí se osamocené.“<sup>268</sup>

„Navázání citového kontaktu s dítětem vyžaduje od otce emocionální a duchovní pohotovost. Takové úsilí však brzy přináší plody větší vnitřní svobody nejen vůči dítěti a jeho zážitkům, ale také vůči vlastním citům. Otcové, kteří podstupují vnitřní úsilí, aby s dítětem navázali srdečný kontakt, se stávají lidštějšími pro všechny – především však pro sebe samé.“<sup>269</sup>

„Dovedné zacházení s celým světem dětských zkušeností vyžaduje od otce určitou duchovní a lidskou kulturu. Jen díky ní může ocenit a respektovat

---

<sup>265</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 163.

<sup>266</sup> Tamtéž, s. 164.

<sup>267</sup> Tamtéž, s. 167.

<sup>268</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 42-43.

<sup>269</sup> Tamtéž, s. 54.

všechno, čím dítě žije. Naopak otec, který si není vědom svých vlastních prožitků, může dítě ranit, svaluje-li na ně celou váhu svých nezvládnutých a nezralých pocitů. Až příliš často opakovaná slova – „dělám to pro dobro dítěte“ – mohou být pokusem o uklidnění nečistého svědomí dítěte, které tuší dvojsečnost jistých výchovných reakcí mnohdy poznamenaných citovým nátlakem.“<sup>270</sup>

---

<sup>270</sup> AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001, s. 41.

## 6 VLIV OTCE NA MORÁLNÍ VÝVOJ DÍTĚTE

„Podobně jako u vývoje rozumových schopností a sociability může mít otec podstatný pozitivní nebo negativní vliv na morální vývoj dítěte. Otcův vliv je důležitým vlivem, což je v rozporu s naším společenským předsudkem, který otcův příspěvek k morálnímu vývoji dítěte systematicky znehodnocuje“<sup>271</sup> (viz kapitola 2.5.1 Kult mateřství).

Warshak ve své knize *Revoluce v porozvodové péči o děti* zmiňuje výzkum Dr. Richarda Koestnera, který se zabýval zkoumáním okolností, které v dětském věku respondentů ovlivnily jejich pozdější schopnost empatie. Nejvýznamnějším ukazatelem empatického chování osob se ukázal čas, který s dětmi v dětství strávil jejich otec. Nabízí se dvě vysvětlení tohoto zjištění: otcové, kteří se svými dětmi tráví více času mohou mít větší schopnost empatie a mají více příležitostí k tomu, aby svým dětem vytvářeli model empatie.<sup>272</sup> „Dr. Lamb nabízí alternativní vysvětlení: Je možné, že domácnosti, v nichž je otec více zapojen do činností s dětmi, jsou také více harmonické – a to je to, co přispívá k vytvoření schopnosti empatie.“<sup>273</sup>

„Kromě zmíněné empatie si rodiče také přejí, aby se u jejich dětí vyvinulo spolehlivé svědomí, normy, co je dobré a co špatné, normy, které řídí chování. I při vytváření svědomí mají otcové značný význam.“<sup>274</sup> Warshak cituje výsledky několika vědeckých studií, které podávají informace o tom, že chlapci, jejichž otcové jsou přítomni v rodině, jsou morálně zralejší. V porovnání s chlapci bez otcovského vlivu vykazují známky lépe vyvinutého svědomí a méně agresivního chování. Provedené výsledky o vlivu otce na vývoj morálky, svědomí a vykazované agresivity však dle těchto studií nelze aplikovat na morální vývoj děvčat.<sup>275</sup>

---

<sup>271</sup> WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 42.

<sup>272</sup> Srov. tamtéž, s. 39.

<sup>273</sup> Tamtéž, s. 39.

<sup>274</sup> Tamtéž, s. 40.

<sup>275</sup> Srov. tamtéž, s. 40.

„Z domovů, v nichž otec chyběl, přichází neúměrně mnoho delikventů. Nejen že existuje silná závislost mezi nepřítomností otce a mužskou delikvencí, ale i mezi mírou recidivity: delikventi, jejichž otec byl nepřítomen, ještě než dosáhli věku šesti let, mají vyšší míru recidivity než ti, jejichž otcové byli doma během jejich dětství.“<sup>276</sup> „Do hry vstupuje mnoho jiných faktorů, včetně ekonomické situace a kvality vztahu chlapce k jeho matce. Avšak vřelý, angažovaný a pečující otec je stráž proti antisociálnímu chování, zatímco otec neplnící rodičovské funkce pravděpodobnost delikvence zvyšuje.“<sup>277</sup>

„U dětí, jejichž otcové se jim hodně věnovali, dávali jim najevo svou lásku častými citovými projevy a určovali přiměřená omezení, se snáze vytvářel pocit mohutnosti vlastních schopností. („...“) Nejen, že přijímají odpovědnost za své chování, nýbrž mají i tendenci chovat se více odpovědně. Tyto děti napodobují odpovědné chování, které vidí u svých otců.“<sup>278</sup>

### **6.1 Morální hodnocení chování dítěte**

„Příliš ukvapené morální hodnocení reakcí a chování dítěte je téměř povšechně rozšířenou výchovnou chybou. Rodiče tak chtějí dosáhnout toho, aby dítě své chování změnilo. Reakce a chování maličkových ale ještě nepodléhá plnému morálnímu hodnocení: nemají totiž zralé morální vědomí, aby mohli za své reflexy a reakce plně odpovídat. Chápeme je jako znamení, symboly určité dětské zkušenosti, která se za nimi skrývá. Jestliže se dítě nepatříčně chová, měli by se rodiče sami sebe ptát, co jim tím chce sdělit, jaká je souvislost tohoto chování (zvláště, když se opakuje) s jejich chováním k němu. Měli by si být vědomi povinnosti dešifrovat, co se za nepatříčnými reakcemi a chováním jejich ratolestí skrývá.“<sup>279</sup>

---

<sup>276</sup> WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996, s. 41.

<sup>277</sup> Tamtéž, s. 41.

<sup>278</sup> Tamtéž, s. 40.

<sup>279</sup> AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 165.

V souvislosti s nevyzrálostí morálního vědomí dítěte je třeba mít neustále na paměti také skutečnost, že dítě vnímá morální hodnocení spojené zpravidla s přísným pokáráním rodičů spíše jako nepřijetí sebe samého, což mu asociuje strach z odmítnutí. Výsledkem takového morálního hodnocení bývá, že dítě místo změny svého chování začne potlačovat své spontánní projevy a reakce.<sup>280</sup> „V morálním hodnocení vidí nejčastěji spokojenost, nebo naopak nesouhlas matky a otce. Teprve jak dorůstá, dokáže odlišit citovou reakci matky nebo otce od zásady – morální normy, v jejímž jménu je napomínáno. Pokud dítě často odsuzujeme a káráme, nedosáhneme jeho větší morální uvědomělosti, ale spíše pocitu odmítnutí a nespravedlnosti. Rodiče mají vědět, že základní morální normou je pro dítě především jejich vlastní jednání: neuvědoměle totiž napodobuje nejčastěji to, co vidí u nich.“<sup>281</sup>

---

<sup>280</sup> Srov. AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004, s. 165-166.

<sup>281</sup> Tamtéž, s. 166.

## Závěrečné shrnutí

Cílem této práce bylo přiblížit jejímu čtenáři problematiku otcovství. Vedle obecných informací o otcovství a jeho podobě v době patriarchátu a na počátku 21. století byla věnována pozornost celkové roli otce v životě dítěte. Tato role byla charakterizována jak z hlediska jednotlivých fází vývoje dítěte, tak z hlediska etických nároků, které jsou při jeho výchově na otce kladeny. Důležitou částí tohoto elaborátu je také kapitola, která se zabývá typologií otců a stručnou charakteristikou každého z uvedených typů.

Jedním z těchto typů je i homosexuální otec. Takový muž zastává ve výchově dítěte stejně tak podstatnou roli jako otec s heterosexuální orientací. Situace dítěte, které se musí vyrovnat s faktem homosexuality svého otce, však zajisté není jednoduchá. Také pro společnost je nesnadné přijmout realitu homosexuální orientace rodičů, a to i přesto, že vůči homosexualitě samotné jsou obyvatelé České republiky velice tolerantní.

Skutečnost, že je česká společnost vůči homosexuálům jednou z nejtolerantnějších společností na světě je pravidelně potvrzována výzkumy veřejného mínění, které pro lidi s odlišnou sexuální orientací vyznívají převážně pozitivně. O toleranci české společnosti svědčí také schválení Zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.

Nicméně i liberálnost názorů na téma homosexuality má své meze. S těmi se setkáme v případě, kdy začnou homosexuální páry požadovat legislativní schválení možnosti osvojit si a vychovávat dítě partnera či dokonce dítě, které není biologickým potomkem ani jednoho z nich. Právě v takové chvíli společnost i homosexuálové samotní stojí před zásadní otázkou či spíše dilematem: **Mohou homosexuální rodiče vytvořit vhodné prostředí pro výchovu dítěte?**

Homosexuální pár tvoří dvoučlennou domácnost. Tato skutečnost je již naší společností obecně přijímána a legalizována zákonem. Homosexuální pár a dítě (děti) by však už tvořili rodinu. Pojem rodina přesto většina z nás definuje jako

soužití heterosexuálního páru a jeho dětí, ti poučenější pak možná dodají, že rodina tvoří základní jednotku společnosti a plní určité funkce, přičemž jednou z nich je funkce biologickoreprodukční. Je však zřejmé, že právě tuto funkci nebude homosexuální pár nikdy schopen naplnit.

Model rodiny složený z heterosexuálních rodičů a dětí je přirozený, ideální a pro výchovu dítěte nesporně také nejvhodnější. Výchovné působení matky a otce poskytuje dítěti možnost seznámit se s ženským a s mužským pohledem na svět a naučí ho vzájemné interakci obou pohlaví. Nicméně v současné době, kdy mnoho dětí vyrůstá pouze s jedním rodičem (viz rozvody, svobodné matky) či s jedním rodičem a jeho širší rodinou (většinou s prarodiči), se tento model stává opravdu spíše ideálem. Ani v dnešní době tak často praktikovaná nesezdaná soužití nelze z důvodu jejich pochybné stability považovat za ideální rodinné zázemí pro výchovu dítěte. Mnoho dětí tak dnes vyrůstá v prostředí, které pro ně z hlediska normy či ideálu (tedy *úplné a funkční* rodiny) není příliš vhodné. Přesto četné výzkumy konstatují, že i děti žijící v takových typech rodin prospívají, někdy dokonce i lépe, než v rodinách úplných.

Ani homosexuální páry dětem pravděpodobně nemohou poskytnout zcela ideální prostředí pro jejich výchovu, avšak i zde výzkumy dokazují, že děti vychovávané homosexuálními rodiči nevykazují ve svém psychickém a sociálním vývoji či ve vývoji sexuální identity žádnou patologii (viz kapitola 2.4 Homosexuální otcové). Nelze však popřít, že by se děti vychovávané pouze homosexuálními rodiči musely vyrovnat nejen s absencí ženského (v případě gayů) či mužského (v případě lesbického páru) vzoru ve výchově, ale také s negativním přístupem určité části veřejnosti k svému rodinnému prostředí. Lze předpokládat, že někteří lidé by mohli k faktu existence rodiny s homosexuálními rodiči zaujmout na základě různých předsudků či skryté homofobie negativní postoj.

Nelze však zavírat oči před tím, že i homosexuální lidé mají potřebu a touhu stát se rodiči. Nebylo by tedy nesmyslné a diskriminující přiznat jim rodičovskou nezpůsobilost jen na základě jejich sexuální orientace? Ve výchově dítěte jsou přece důležité zcela jiné vlastnosti, schopnosti a kvality vychovatele – například

trvalý zájem o dítě, schopnost poskytnout mu domov, zajistit příjemnou rodinnou atmosféru a bezpečí, schopnost empatie, tolerance, spravedlnost, trpělivost... Jsou-li lidé (lhostejno zda hetero- či homosexuální) ochotni a schopni toto vše dítěti poskytnout, existuje pak nějaký rozumný důvod, proč jim nesvěřit dítě do péče?

Jednou z variant, jak by mohly homosexuální páry získat dítě do péče je i možnost osvojit si dítě umístěné v ústavním zařízení či se stát jeho pěstouny. V České republice žije v ústavech stále velký počet dětí, které zoufale potřebují rodiče ochotné se o ně postarat. I v dětském domově „rodinného“ typu, jež se zřejmě nejvíce přibližuje prostředí rodiny a domova, vychovávají děti většinou pouze vychovatelky. Ani toto výchovné prostředí tedy není pro děti zcela přirozené, neboť v takové výchově je zřejmá absence mužského vzoru. Výchova dětí homosexuálními páry by se zřejmě mohla stát jednou z alternativ ústavní péče. Faktem však zůstává, že i v případě této alternativy by zůstal zachován problém absence vzoru jednoho pohlaví ve výchově dítěte.

Registrované partnerství je v České republice legalizováno již několik let, ovšem otázka adoptivního rodičovství homosexuálních párů je pro naši společnost stále ožehavým tématem. Gayové a lesbičky mají na jednu stranu právo uzavírat partnerství, na druhou stranu však nemají právo na vytvoření rodiny. Je otázkou, zda se v tomto případě jedná ze strany společnosti o projev homofobie nebo o pouhé působení předsudků a strachu z něčeho nového a neznámého, popř. zda jsou taková stanoviska oprávněná.

V problematice rodičovství homosexuálních párů má každá ze stran – veřejnost i homosexuálové samotní – silné argumenty pro či proti této variantě výchovy. Dát za pravdu pouze veřejnosti či pouze homosexuálům je proto velice obtížné. Obě strany tak zřejmě čeká ještě velice dlouhá a obtížná cesta, na jejímž konci by mělo být dosažení takového rozhodnutí, které by bylo přínosné jak pro homosexuály, tak pro veřejnost a především pak pro děti, kterých se toto rozhodování týká nejvíce a má pro ně zásadní význam.



## ZÁVĚR

Fenomén otcovství nebyl dosud v našich podmínkách podrobněji zpracován. Odborná literatura se v této oblasti často věnuje spíše jednomu konkrétnímu tématu či se tématem otcovství zabývá obecně v rámci studia problematiky rodiny. Tato práce naopak umožnila jejímu čtenáři nahlédnout do problematiky otcovství z pohledu historického, sociologického, psychologického a etického a přiblížila mu tak významnou a nezastupitelnou úlohu, kterou muž-otec sehrává v životě a ve výchově svého dítěte.

Význam otce ve výchově dítěte je zde vymezen jak z obecného hlediska, tak z hlediska konkrétních vývojových fází dítěte a jeho pohlaví. Stěžejní část práce spočívá v charakteristice základních etických aspektů, které by měl otec při výchově dítěte uplatňovat.

Otec je pro dítě vzorem mužské role a v ideálním případě i vzorem morálním, je jeho průvodce životem, jeho ochráncem i přítelem. Každý otec je jiný (viz kapitola 2 Typologie otců a následující), ale přesto by se měli všichni otcové ve vztahu k svému dítěti snažit o dosažení stejných cílů: připravit dítě na život ve společnosti, pomáhat mu v procesu osamostatňování se od rodiny a v míře odpovídající jejich možnostem a schopnostem být dítěti oporou ve všech fázích jeho života.

Dnes již víme, že nejen matky, ale i otcové jsou schopni naučit se dovednosti potřebné k péči a k výchově dítěte. Schopnosti obou pohlaví v této oblasti jsou dle četných výzkumů srovnatelné. Tato zjištění nepřímou potvrzuje také skutečnost, že se v dnešní době zvyšuje počet otců, kteří se aktivně zapojují do výchovy svých dětí. Takoví otcové jsou označováni pojmem „noví otcové“, popřípadě „rodinní muži“ a jsou považováni za specifikum dnešní doby. Muže pečující o své dítě by však jistě bylo možné najít i v dobách minulých, stejně tak jako se i mezi dnešními otci pravděpodobně vyskytují muži, kteří ve své výchově naopak preferují metody typické pro „staré otce“ a uplatňují vůči svému dítěti moc a autoritu.

Stará talmudská moudrost říká, že otcem nazýváme toho, kdo vychoval, a ne toho, kdo zplodil. V době, kdy se většina manželství rozvádí a kdy rozvedení lidé zpravidla po určité době uzavírají manželství nová, je tato moudrost více než aktuální. Za takových okolností se tak zcela stírají rozdíly mezi vlastními a nevlastními rodiči, neboť otcem či matkou se dítěti stává ta osoba, která mu věnuje svůj čas, pozornost a lásku.

Každý z nás dokáže odpovědět na otázku, kdo je to otec a jaké by měl mít vlastnosti. Není přitom důležité, zda člověk, který na položenou otázku odpovídá, má či nemá s otcovstvím zkušenost. Už tento fakt samotný dle mého názoru poukazuje na to, jak významnou roli otec v životě dítěte zastává. Vinou různých okolností však může být otec pro dítě jen prázdným slovem či pouze jménem zapsaným v jeho rodném listě. Děti, které vyrůstají bez otce pravděpodobně dříve nebo později pocítí absenci mužské autority jako psychický a sociální handicap v různých oblastech svého života.

Problematika otcovství je poměrně rozsáhlá a nabízí mnoho témat k dalšímu rozpracování. Historie otcovství od pravěku až po současnost je z hlediska svého vývoje velice rozmanitá. Každý z uvedených typů otců by bylo možno zpracovat do samostatného elaborátu. V této práci nebyla věnována pozornost patologickým aspektům otcovství (např. otcům, kteří sexuálně zneužívají své děti; otcům tyranům či otcům, kteří se potýkají s nějakou závislostí), jejichž zpracování by bylo rozhodně zajímavé a poučené. Poměrně novým fenoménem v oblasti otcovství je problematika otců na rodičovské dovolené. Zde by bylo možno toto téma pojmout z hlediska nové třírychlostní rodičovské dovolené a zájmu otců o její čerpání.

Práce zabývající se fenoménem otcovství jsou velice cenné, neboť upozorňují na pozitiva otcovství a na nenahraditelný vliv mužského vzoru na život a výchovu dítěte. Publicita tohoto tématu (např. v médiích či při výuce žáků a studentů na různých typech škol) může přispět nejen k většímu uznání a docenění otcovství, ale v ideálním případě také k obecnému vnímání rodiny jako jedné z nejdůležitějších hodnot a k zvýšení snahy o její stabilizaci.

## Seznam použitých zdrojů

### Monografie:

1. AUGUSTYN, J. *Být otcem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-581-0.
2. AUGUSTYN, J. *O otcovství s Józefem Augustynem*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2004. ISBN 80-7192-632-9.
3. BADINTER, E. *Materská láska. Od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt, 1998. ISBN 80-85549-04-2.
4. BADINTEROVÁ, E. *X Y. O mužské identitě*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-727-0.
5. BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-605-0.
6. BRODY, L. *Gender, Emotion and the Family*. Cambridge: Harvard University Press, 1999. ISBN 0-674-34186-4.
7. BURGESSOVÁ, A. *Návrat otcovství. Jak se stát moderním otcem*. Brno: Jota, 2004. ISBN 80-7217-296-4.
8. CORNEAU, G. *Anatomie lásky. Vztahy otec-dcera, matka-syn a jejich vliv na budoucí partnerské vztahy*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-398-6.

9. HENSLIN, E. R. *Otec a syn: tajemství silného pouta mezi otcem a synem*. Praha: Návrat domů, 2003. ISBN 80-7255-068-3.
10. LEMAN, K. *Na otci záleží*. Praha: Návrat domů, 2008. ISBN 978-7255-175-0.
11. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
12. SMITH, H. *Děti a rozvod*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-906-2.
13. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě. Vývoj a výchova od početí do tří let*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0552-4.
14. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I. Dětství a dospívání*. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.
15. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie II. Dospělost a stáří*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1318-5.
16. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
17. VALDROVÁ, J., FORMÁNKOVÁ, L., RYTÍŘOVÁ, K. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí, 2004. ISBN 80-903228-3-2.
18. WARSHAK, R. A. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-089-8.

19. ZOJA, L. *Soumrak otců. Archetyp otce a dějiny otcovství*. Praha: PROSTOR, 2005. ISBN 80-7260-145-8.

**Časopisecké statě:**

1. DOVÁLELOVÁ, J. Maminka + tatínek = mamínek. Mediální obraz mužů na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neuveden, č. 4. ISSN 1213-0028.
2. DUDOVÁ, R. Genderové aspekty rozchodu manželství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neuveden, č. 4. ISSN 1213-0028.
3. DUDOVÁ, R. Rozporuplné diskursy otcovství. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Feminismus v praxi*, 2006, ročník 7, č. 2, s. 6. ISSN 1213-0028.
4. KUBÍČKOVÁ, K. Matkové: Mateřští otcové. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 3-4. ISSN 1213-0028.
5. MAŘÍKOVÁ, H. Kdo jsou otcové na rodičovské dovolené? *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neuveden, č. 1. ISSN 1213-0028.
6. MAŘÍKOVÁ, H. Rodičovská dovolená a muži. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 1-2. ISSN 1213-0028.
7. NEŠPOROVÁ, O. Životní styl rodin s otci na rodičovské dovolené. *Gender, rovné příležitosti, výzkum. Gender a životní styl*, 2006, ročník 7, č. 1. ISSN 1213-0028.

8. RADIMSKÁ, R. Mateřství, otcovství a moc. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2002, ročník neuveden, č. 4. ISSN 1213-0028.
9. RADIMSKÁ, R. Nová moc matek a stará moc otců. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2004, ročník neuveden, č. 1. ISSN 1213-0028.
10. UHDEOVÁ, Z. Sociologie rodiny – sociologie genderu – oblasti výzkumu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 2003, ročník neuveden, č. 1-2. ISSN 1213-0028.

#### **Elektronické dokumenty:**

WIKIPEDIE – OTEVŘENÁ ENCYKLOPEDIÉ. Příbuzenství [online].  
Poslední aktualizace 2.4.2009 [cit. 2009-04-12].

Dostupné na WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Filiace>>.

Franz Kafka: Hermanu Kafkovi (Dopis otci) [online]. [cit. 2009-02-14].

Dostupné na WWW: <<http://www.odaha.com/franzkafka.php?f=dopisOtc>>.

MAŘÍKOVÁ, H. Kde jsou otcové: ve třírychlostní úpravě rodičovské  
“dovolené”? *Socioweb* [online]. 2008, č. 11 [cit. 2009-04-20].

Dostupné na WWW:

<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=316&lst=120>>.

ISSN 1214-1720.

## **Seznam zkratek**

Apod. – a podobně

Atd. – a tak dále

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

Dr. – zkratka vědecko-akademického titulu doktora

Popř. – popřípadě

Resp. – respektive

Sb. – Sbírka zákonů ČR

Srov. – srovnej

Tj. – to je (jest)

Tzn. – to znamená

Tzv. – takzvaný

VŠPS – Výběrové šetření pracovních sil

## **SEZNAM PŘÍLOH**

**Příloha I. – Otcovské generativní aktivity**

**Příloha II. – Počty otců na rodičovské dovolené v letech 1993 - 2006**

**Příloha III – Franz Kafka: Dopis otci**



## PŘÍLOHY

### Příloha I. – Otcovské generativní aktivity

Níže uvedená příloha je z knihy E. Bakaláře Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít. Bakalář zde uvádí záznamové archy pro zkoumání otcovských generativních aktivit (generativitu autor chápe jako zralý rodičovský postoj). Tyto aktivity odkazují na chování **ideálního** otce v období dětství a dospívání dítěte. Bakalář vychází z knihy J. Snareye How Fathers Care for the Next Generation. A Four – Decade Study (Jak se otcové starají o příští generace. Studie čtyř dekad.), konkrétně z druhé kapitoly této knihy s názvem Varieties for Farhers Parental Generativity (Variety otcovské rodičovské generativity).

#### Během dekády dětství

Podpora sociálně-emočního rozvoje	Podpora intelektově-akademického rozvoje	Podpora tělesně-sportovního rozvoje
Kolébá před spánkem	Opatří didaktické hračky	Vezme k lékaři
Uklidní dítě, bojí-li se tmy	Hraje si s dítětem a reaguje na jeho zvuky	Drží láhev, krmí
Vezme na návštěvu k příbuzným	Předčítá dítěti	Hraje pohybové hry
Hraje hry jako schovávanou	Hraje hry se slovy	Vymění plenky
Provází při oslavách Halloweena	Vezme do muzea pro děti	Učí plavat
Připraví oslavu narozenin	Vezme do knihovny, knihkupectví	Vezme do obchodu pro první baseballovou rukavici
Věnuje dítěti čas před spaním	Poradí se s učitelem	Připraví dětskou snídani
Vezme dítě na večerní rutinní aktivity	Sleduje průběh domácích prací	Vede záznamy o očkování
Doprovodí do kostela stejně jako na výlet	Změní bydliště, aby dítě mohlo chodit do lepší školy	Povzbuzuje dítě, aby používalo „chodítko“
Vezme na nedělní vyjížďku	Zařídí výuku hudby	Vezme na hodiny gymnastiky, bruslení apod.
Vybídne dítě, aby si pozvalo domů kamarády	Předplatí dítěti časopis	Učí jezdit na kole
Podpoří dítě při vstupu do skautu	Naučí, podle čeho se poznají různí ptáci, souhvězdí apod.	Učí, jak driblovat při košíkové

## Během dekády dospívání

Podpora sociálně-emočního rozvoje	Podpora intelektově-akademického rozvoje	Podpora tělesně-sportovního rozvoje
Vyjde si s dítětem na „puťák“ ve dvou	Vezme do naučného muzea	Sleduje dodržování osobní hygieny
Dělá si obrázek o povaze přátel dítěte	Seznámí s baseballovými pravidly	Naučí, jak zasáhnout míč na zakřivené dráze
Doprovází je do kostela, doveze do tanečních	Zapíše dítě do exkurze za poznáváním přírody	Zařídí poučení o sexu
Koupí nový dům, aby dítěti zajistil neproblémové vrstevníky	Vezme dítě do galerie uměleckých děl	Poučí o boxu
Doprovází na míčové hry	Zapíše dítě do zvláštních kurzů	Naučí rybařit
Tráví s dítětem částí víkendu	Zajistí náboženskou výuku	Vezme do obchodu koupit atypickou obuv
Probírá s dítětem emočně nabitá témata	Vezme na výlet s cílem navštívit jiné kulturní skupiny	Vezme k zubnímu lékaři
Dělá garde v tanečních	Vezme do knihovny, knihkupectví	Sleduje, zda nedochází ke zneužívání drog či alkoholu
Povolí „noční babinec“	Probírá školní vyučování	Sleduje správné stravování
Poradí při problémech s dostaveníčky	Diskutuje s dítětem o knihách nebo o novinových člancích	Poučí, jak zlepšit hokejovou hru
Poradí, jak řešit společenský problém	Potvrdí škole, že viděl vysvědčení	Vysvětlí, jak se řídí automobil
Vybídne dítě, aby si pozvalo přátele domů	Vyžaduje a diskutuje politické názory	Vezme na lékařské vyšetření

**Zdroj:** BAKALÁŘ, E. *Průvodce otcovstvím aneb bez otce se nedá (dobře) žít*. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 163-164.

## **Příloha II. – Počty otců na rodičovské dovolené v letech 1993 - 2006**

Následující graf udává počet otců na rodičovské dovolené v tisících v letech 1993 až 2006. Z grafu je patrné, že nejvíce otců na rodičovské dovolené bylo zaznamenáno v roce 1993 (3,3 tisíce mužů), nejméně pak v roce 2004 (0,7 mužů). Lze říci, že od roku 2002 se počet mužů na rodičovské dovolené pohybuje zhruba ve stejné výši (s výjimkou roku 2004), tedy okolo 0,9 – 1,3 tisíc otců. Jedná se o údaje z doby, kdy v České republice ještě neplatila tzv. třírychlostní rodičovská dovolená (platí od počátku roku 2008).

Data udávající, jak se změnily počty otců na rodičovské dovolené po roce 2008 nejsou dosud k dispozici. Autorka článku *Kde jsou otcové: ve třírychlostní úpravě rodičovské „dovolené“?*, Hana Maříková, je však toho názoru, že nová úprava rodičovské dovolené počet otců pečujících o dítě výrazně neovlivní. Tato úprava i nadále znevýhodňuje ty otce, kteří ve svém zaměstnání pobírají vyšší příjmy než matka dítěte. Částky rodičovského příspěvku jsou totiž nastaveny a vypláceny určitou, pevně stanovenou částkou, která je zpravidla nižší, než jsou příjmy muže-otce v jeho zaměstnání. Otcové by k péči o děti v případě, kdy je pro ně důležitým kritériem finanční zajištění rodiny, byli nakloněni především tehdy, pokud by byl nastaven určitý poměr mezi příjmem ze zaměstnání otce a dávkou pobíranou na rodičovské dovolené.

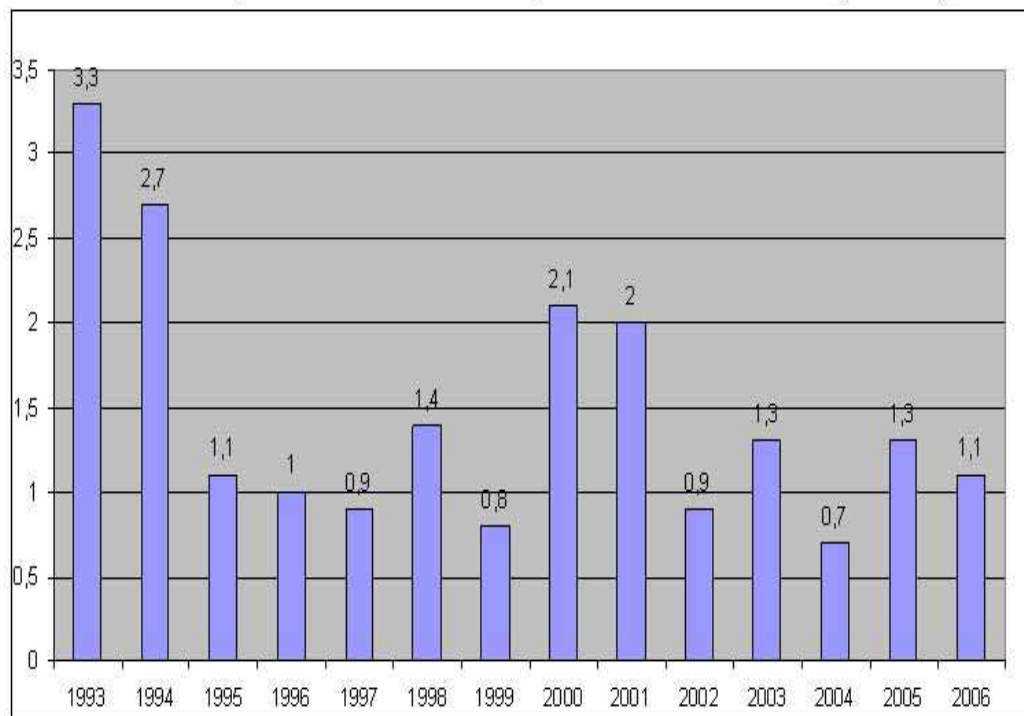
**Zdroj:** MAŘÍKOVÁ, H. *Kde jsou otcové: ve třírychlostní úpravě rodičovské „dovolené“?* *Socioweb* [online]. 2008, č. 11 [cit. 2009-04-20].

Dostupné na WWW:

<<http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=316&lst=120>>.

ISSN 1214-1720.

**Graf č. 1 Absolutní počet otců na rodičovské „dovolené“ v daném roce (v tisících)<sup>3</sup>**



Zdroj: *Trh práce 2006*, ČSÚ.

### **Příloha III – Franz Kafka: Dopis otci**

Franz Kafka (3. 7. 1883 – 3. 6. 1924) napsal svůj Dopis otci (1919) se svých šestatřiceti letech, tedy v době, když už byl sám zralý muž. V tomto díle se Kafka pokusil vyjádřit svůj složitý vztah k svému otci, Hermannu Kafkovi. Hermanna Kafku zde popisuje jako muže autoritativního, manipulujícího s druhými, nepřístupného, panovačného, někdy až despotického, jehož slovo je pro rodinu zákonem, a který své city (nejen) k rodině projevuje spíše výjimečně. Sám Franz Kafka otce označuje pojmem „poslední instance“.

Z obsahu dopisu je patrné, že v popisovaném vztahu syna k otci je na straně syna zastoupena úcta, bázeň, pokora i stud, ze kterých se Kafka snaží otci vyznat právě písemnou formou. Dopis je ve své konečné podobě vlastně jakousi autorovou snahou o analýzu vlastního vztahu k otci a zároveň otcovskou obžalobou (i když s popřením jakékoli viny z otcovy strany). Snad z těchto důvodů nebyl dopis svému adresátovi nikdy doručen.

Do přílohy byly vybrány pouze ty citace z dopisu, které dle názoru autorky diplomové práce popisují rysy výchovy „starých otců“ a typického zástupce patriarchálního otce (viz kapitola 1.5 Stručná charakteristika role otce v minulosti (patriarchát) a kapitola 2.1 Staří otcové).

#### **Franz Kafka: Hermanu Kafkovi (Dopis otci)**

(Tento tzv. „Dopis otci“ nebyl nikdy odeslán ani doručen).

[Želízy, listopad 1919]

„Milý tatínku,

jednou, bylo to nedávno, ses mě zeptal, proč tvrdím, že z Tebe mám strach. Nevěděl jsem, jako obvykle, co Ti mám odpovědět, a to zčásti právě kvůli strachu, který z Tebe mám, a zčásti proto, že bych byl musel, abych tento strach odůvodnil, uvést příliš mnoho okolností a nemohl tedy v ústním projevu zachovat byť i jen jakous takous soudržnost. A jestliže se ti teď pokouším odpovědět písemně, bude to tak jako tak jen velmi neúplné, protože i při psaní mě ve vztahu

k Tobě obtěžují strach a jeho důsledky a protože sám rozsah tématu daleko přesahuje mou paměť a mé chápání.“

„Tobě celá ta věc vždycky připadala úplně jasná, přinejmenším ses tak o ní přede mnou a před mnoha jinými lidmi, jak se jen kdo nachomýtl, vyjadřoval. Představoval sis to asi takhle: celý život jsi těžce pracoval, všechno jsi obětoval pro své děti, především pro mě, mně v důsledku toho „pečení holubi lítali do huby“, měl jsem naprostou svobodu učit se, co jsem chtěl, neměl jsem žádnou příčinu k starostem o obživ, neboli k starostem vůbec; nevyžadoval jsi za to žádnou vděčnost, vždyť znáš děti, víš, jak „dovedou být vděčné“, ale přece jen jsi očekával alespoň náznak pozornosti, znamení, že se do Tebe dokážu vcítit; místo toho jsem se před Tebou odjakživa schovával, do svého pokoje, ke knihám, k pomateným přátelům, k výstředním myšlenkám; nikdy jsem s Tebou nepromluvil otevřené slovo, nepřišel jsem za Tebou do synagogy, nikdy jsem za Tebou nepřišel na návštěvu do Františkových Lázní, ani jinak jsem neprojevoval smysl pro rodinný život, o obchod ani o ostatní Tvé záležitosti jsem se nikdy nestaral, továrnu jsem Ti pověsil na krk a pak jsem Tě v tom nechal, Ottlu jsem podporoval v její umíněnosti, a ačkoliv pro Tebe nehnu prstem (ani lístek do divadla Ti nepřinesu), pro cizí lidi se můžu přetřhnout. Kdybys měl svůj úsudek o mně stručně shrnout, pak by se ukázalo, že mi sice nevyčítáš nic přímo neslušného nebo zlého (snad jen s výjimkou mého posledního úmyslu oženit se), ale to, že jsem chladný, jako cizí, nevděčný. A zazlíváš mi to tak, jako by to byla moje vina, jako bych mohl, řekněme otočením nějakého kormidla, dát tomu všemu jiný směr, zatímco Ty na tom nemáš viny ani za mák, leda snad tu, žes na mne byl příliš hodný.“

„Tenhle Tvůj obvyklý pohled na věc považuji za pravdivý jen potud, že, což je i můj názor, neneseš na našem vzájemném odcizení žádnou vinu. Ale stejně naprosto nevinný jsem i já. Kdyby se mi podařilo dovést Tě k tomu, abys to uznal, pak by to s sebou přineslo možnost – ne snad nového života, na to jsme oba příliš staří, ale přece jen určitého zklidnění, Tvé ustavičné výčitky by nepřestaly, ale přece jen by se zmírnily.“

„Je to zvláštní, ale máš jakési tušení o tom, co Ti chci říci. Tak například jsi mi přednedávnem řekl: „Měl jsem Tě vždycky rád, i když jsem se navenek k Tobě nechoval tak, jak to dělávají jiní otcové, a to proto, že se neumím tak jako jiní přetvařovat.“ Nikdy jsem, tatínku, nepochyboval, že to se mnou celkově myslíš dobře, ale Tvůj výrok považuji za nesprávný. Neumíš se přetvařovat, to je pravda, ale tvrdit z toho důvodu, že ostatní otcové se přetvařují, je buď holá, dále nediskutovatelná svévole, nebo ovšem – a tak tomu podle mého názoru ve skutečnosti je – zastřené vyjádření faktu, že mezi námi není něco v pořádku a že Ty jsi to, ale bez viny, spoluzpůsobil. Jestliže máš na mysli skutečně tohle, pak jsem zajedno.“

„Neříkám samozřejmě, že to, čím jsem se stal, je pouze výsledek Tvého působení na mne. To by bylo velice přehnané (a můj názor je skoro dokonce takhle přehnaný). Je velice dobře možné, že i kdybych vyrostl zcela mimo Tvůj vliv, přece by se ze mne nemohl stát člověk, jakého by sis přál. I tak by se ze mne pravděpodobně byl stal člověk neduživý, úzkostlivý, váhavý, neklidný, ani Robert Kafka, ani Karl Hermann, ale přece někdo úplně jiný, než ve skutečnosti jsem, a byli bychom spolu mohli výborně vycházet. Byl bych šťastný, kdybych Tě měl za přítele, za šéfa, za strýčka, za dědečka, dokonce (i když už s většími výhradami) i za tchána. Jen jako otec jsi byl pro mne příliš silný, tím spíš, že mí bratři zemřeli, když byli ještě malí, sestry přišly až o hodně později, musel jsem tedy první náraz snášet úplně sám, a k tomu se mi zdaleka nedostávalo sil.“

\*\*\*\*

„V každém případě jsme se od sebe tak lišili a byli jsme si ve své odlišnosti navzájem tak nebezpeční, že kdyby byl chtěl někdo předem nějak vypočítat, jak se k sobě budeme chovat, já, pomalu se vyvíjející se dítě, a Ty, hotový muž, byl by mohl předpokládat, že mě prostě zadupeš do země, že po mně nezbude ani památka. To se sice nestalo, to, co žije, se vypočítat nedá, ale možná se stalo něco horšího. Neustále Tě ale prosím, abys nezapomínal, že mi nikdy ani v nejmenším nepřišlo na mysl, že by ses nějak provinil. Působil jsi na mne tak, jak jsi působit

musel, jenom musíš přestat považovat za nějakou moji obzvláštní zlomyslnost, že mě Tvé působení zničilo.“

„Byl jsem bojácné dítě, i když jsem byl jistě také tvrdohlavý, jak už děti bývají, maminka mě jistě také rozmazlovala, ale nemohu uvěřit, že se mnou bylo obzvláště těžké pořízení, nemohu uvěřit, že bych za přátelské slovo, za tiché uchopení za ruku, za laskavý pohled neudělal, co by si jen kdo přál. Ty jsi, to je pravda, v podstatě laskavý a měkký člověk (následující řádky tomu nebudou odporovat, mluvím přece pouze o tom, jakým dojmem jsi působil na dítě), ale ne každé dítě má dost vytrvalosti a nebojácnosti, aby hledalo tak dlouho, dokud nenarazí na laskavost. Umíš s dítětem zacházet jen tak, jak jsi byl i Ty sám stvořen, se silou, rámusem a prchlivostí, a v mém případě Ti to připadalo zvlášť vhodné, protože jsi ze mne chtěl vychovat silného a odvážného chlapce.“

\*\*\*\*

„Ze svých prvních let si bezprostředně vzpomínám jen na jednu příhodu, možná že si na ni vzpomeneš i Ty. Jednou v noci jsem neustále fňukal, že chci vodu, jistě ne proto, že bych měl žízeň, nýbrž pravděpodobně jednak proto, abych zlobil, a jednak proto, abych se nějak zabavil. Když se několik pádných hrozeb minulo s účinkem, vzal jsi mě z postele, odnesl na pavlač a nechal mě tam chvíli v košili stát za zavřenými dveřmi. Nechci říci, že to bylo nesprávné, snad tehdy skutečně nebylo jinak možné zajistit noční klid, chci tím však charakterizovat Tvé výchovné metody a jejich působení na mne. Byl jsem tehdy v noci asi už poslušný, ale vnitřně mi to uškodilo. Věrný své přirozenosti nedokázal jsem nikdy uvést do správného vztahu samozřejmost bezdůvodného prošení o vodu, samozřejmost, o níž jsem byl přesvědčen, a výjimečnou hrůzu vynesení ven. Ještě po letech jsem trpěl mučivou představou, že skoro bezdůvodně přijde obří muž, můj otec, poslední instance, a odnese mě z postele na pavlač a že jsem tedy pro něj takové nic.“

\*\*\*\*



\*\*\*\*

„(,..““) Vypracoval ses jen svou vlastní silou nesmírně vysoko a měl jsi v důsledku toho neomezenou důvěru ve vlastní mínění. Spíš než v dětství mě to oslňovalo v době, kdy jsem dospíval. Ze svého křesla jsi vládl světu. Tvé mínění bylo správné, každé jiné bylo bláznivé, přehnané, mešuge, nenormální. Tvoje sebedůvěra byla přitom tak veliká, že jsi ani nemusel být důsledný, a přesto jsi nepřestával mít pravdu. („,..“““

\*\*\*\*

„Vztahovalo se to jak na myšlenky, tak na lidi. Stačilo, abych se o nějakého člověka trochu zajímal – vzhledem k mé povaze se to nestávalo příliš často -, a už jsi se do toho se spíláním, pomlouváním a úmyslem ponížit vložil, bez jakéhokoli ohledu na mé city a bez přihlídnutí k mému názoru. Nevinní, dětsky prostí lidé jako například herec divadla jidiš, Löwy, za to museli pykat. Aniž jsi ho znal, přirovnal jsi ho hrozným způsobem, na který jsem už zapomněl, k hmyzí havěti, a měls automaticky po ruce, jako často při hovoru o lidech, které jsem měl rád, rčení o psech a blechách. Na toho herce při této příležitosti obzvlášť vzpomínám, protože jsem si Tvé výroky o něm zapsal s poznámkou: „Takhle mluví můj otec o mém příteli (kterého vůbec nezná), a to jen proto, že je můj přítel. Tohle mu budu moci vždycky namítnout, až mi bude vyčítat nedostatek synovské lásky.“ Vždycky mi byla nepochopitelná Tvá necitlivost k tomu, jaké trápení a jakou hanbu mi svými sklony a úsudky můžeš způsobit, bylo to, jak bys neměl ani ponětí o své moci. Já jsem Ti určitě svými slovy také často ublížil, ale vždycky jsem o tom věděl, bolelo mě to, ale nedokázal jsem se ovládnout a slovo zadržet, litoval jsem toho, už když jsem je vyslovoval. Ty jsi však svými slovy útočil bez dlouhých cavyků, nikoho jsi nelitoval, ani když jsi to dělal, ani později, člověk byl proti Tobě naprosto bezbranný.“

\*\*\*\*

\*\*\*\*

„(,,...“) Protože jsem s Tebou jako dítě býval pohromadě hlavně u jídla, omezovala se Tvá výuka z velké části na výuku slušného chování u stolu. Co přišlo na stůl, to se muselo sníst, o tom, jestli je jídlo dobré, se nesmělo mluvit – Ty jsi ale často prohlašoval, že je nepoživatelné, nazýval jsi je „žrádlem“, to „hovado“ (kuchařka) je zkazilo. Protože jsi, jak to odpovídalo Tvému notnému hladu a Tvé osobní zálibě, všechno jedl rychle, horké a velkými sousty, musilo si dítě pospíšet, u stolu panovalo pochmurné ticho, přerušované napomenutími: „nejdřív to dojez, mluvit můžeš potom“ nebo „rychleji, rychleji, rychleji“ nebo „koukej, já už jsem dávno dojedl“. Nesměli jsme okusovat kosti, Ty ano. Nesměli jsme srkat ocet, Ty ano. Hlavní věcí bylo, aby člověk krájel rovně chleba; že Tys to ale dělal nožem, z kterého kapala omáčka, bylo lhostejné. Museli jsme dávat pozor, aby ani drobek potravy neupadl na podlahu, pod Tebou jich nakonec bylo nejvíc. Směli jsme se u stolu zabývat jen jídlem, Ty sis ale čistil a stříhal nehty, ořezával tužky, vytíral sis párátkem uši. Rozuměj mi, prosím, dobře, tatínku, to všechno by byly bývaly naprosto nedůležité maličkosti, skličovaly mne jen proto, že Ty, tak strašlivě směrodatný člověk, jsi sám nedodržel příkazy, které jsi mi ukládal. Svět se mi tak rozpadal na tři díly, v jednom jsem žil já, otrok, podrobovaný zákonům, které byly vymyšlené jen pro mne a kterým jsem navíc, nevím proč, nikdy nemohl plně vyhovět, v druhém světě, který byl od mého nekonečně vzdálený, jsi žil Ty a zabýval ses vládnutím, vydáváním rozkazů a zlostí nad jejich neplněním, a konečně tu byl třetí svět, ve kterém šťastně žili ostatní lidé, pro které rozkazy neplatily a kteří nemuseli poslouchat. Mým údělem byla neustálá hanba, buďto jsem poslouchal Tvé rozkazy, to byla hanba, protože přece platily jen pro mne; nebo jsem trucoval, to byla taky hanba, protože jak jen jsem si vůči Tobě mohl dovolit trucovat, nebo jsem nemohl poslechnout, protože jsem například neměl Tvoji sílu, Tvoji chuť k jídlu, Tvoji šikovnost, ačkoliv jsi je na mně vyžadoval jako něco samozřejmého; to byla ostatně ta největší hanba. Takovýmhle způsobem nikoli rozvažovalo, nýbrž cítilo dítě.“

\*\*\*\*

\*\*\*\*

„Nemožnost klidného vztahu mezi námi vyústila v další, vlastně velice přirozený důsledek: odnaučil jsem se mluvit. I bez tak by se ze mne asi nestal velký řečník, ale obyčejnou plynulou lidskou mluvu bych přece jen zvládl. Tys mi však už na začátku zakázal mluvit, odjakživa mě doprovází Tvá zdvižená ruka spojená s výhružkou: „Mlč a neodmlouvej!“ („...“) Říkával jsi: „Mlč a neodmlouvej!“ a chtěl jsi tím ve mně umlčet síly, které působily proti Tobě a byli Ti nepříjemné, jenže takovéhle působení bylo na mne příliš silné, byl jsem příliš poslušný, úplně jsem oněměl, zalezl jsem před Tebou a neodvážil se ani pohnout, dokud jsem od Tebe nebyl tak daleko, že ke mně Tvá moc nedosáhla, alespoň ne přímo. Ty ses na to ale díval a připadalo Ti, že už zase jsem „proti“, zatímco to byl jen samozřejmý důsledek Tvé síly a mé slabosti.“

„Jako vrcholně účinné řečnické prostředky, které, alespoň pokud jde o mne, někdy neselhaly, jsi při výchově používal: hubování, vyhrožování, ironii, zlý smích a – což je zvláštní – sebelítost.“

\*\*\*\*

„(,,...“) Bylo pro mne strašné, když jsem slyšel například: „roztrhnu tě jako hada“, věděl jsem sice, že se to nestane (jako malé dítě jsem to ostatně nevěděl), ale že bys toho byl schopen, odpovídalo skoro mým představám o Tvé moci. Strašné bylo také, když jsi s křikem běhal kolem stolu, abys nás lapil, zřejmě jsi to ani nechtěl udělat, ale přece jen ses tak tvářil a nakonec to vypadalo, jako by nás maminka zachraňovala. Zas jednou si člověk, tak to připadalo dítěti, z Tvé milosti zachránil život a nesl ho pak dál jako nezasloužený dar. Sem patří také vyhrožování, jak to s námi dopadne, budeme-li neposlušní. Když jsem začal dělat něco, co se Ti nelíbilo, a Tys mě strašil, že neuspěju, pak jsem měl tak velikou úctu k Tvému mínění, že se tím neúspěch stával nevyhnutelný, i když možná až v budoucnosti. Ztratil jsem důvěru ve vlastní jednání. Byl jsem nedůsledný, váhavý. Čím jsem byl starší, tím více bylo materiálu, který jsi mi mohl předložit

na důkaz mé bezcennosti, pozvolna jsi v jistém smyslu dostával skutečně pravdu. Znovu nechci ani zdaleka tvrdit, že jsem se takhle vyvinul jenom kvůli Tobě; zesiloval jsi pouze, co už existovalo, ale zesiloval jsi to velice, a to proto, že jsi na to vynakládal veškerou svou moc a že právě nade mnou byla tak obrovská.“

\*\*\*\*\*

„Naštěstí docházelo také k výjimkám, většinou tehdy, když jsi trpěl mlčky a láska a dobrota s celou svou silou překonávaly všechno, co jim stálo v cestě, a uchvacovaly mě bezprostředně. Stávalo se to sice zřídka, ale bylo to překrásné. Bylo tomu tak například, když jsem Tě v horkém létě v poledne po obědě viděl, jak jsi v obchodě, unavený a s loktem na pultu, na chvíli usnul, nebo když jsi za námi večer, celý upachtěný, přijel na letní byt; nebo když byla maminka těžce nemocná a ty ses pevně opíral o knihovnu a třásl se pláčem; nebo když jsi ke mně za mé poslední nemoci přišel do Ottlina pokoje, zůstal stát na prahu, jenom jsi natahoval krk, abys mě v posteli viděl, a z ohleduplnosti mě zdravil pouze rukou. V takových chvílích si člověk lehl a plakal štěstím a teď pláče znovu, když to píše.“

**Zdroj:**

Franz Kafka: Hermanu Kafkovi (Dopis otci) [online]. [cit. 2009-02-14].

Dostupné na: <<http://www.odaha.com/franzkafka.php?f=dopisOtc>>.

## ABSTRAKT

ČECHOVÁ, L. *Etické aspekty otcovství*. České Budějovice 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra psychologie a sociologie. Vedoucí práce M. Lhotová.

**Klíčová slova:** otec/otcovství, typologie otců, role otce, etické aspekty (autorita, trestání, svoboda, systematičnost, nezištnost, statečnost, spravedlnost, přátelství, citlivost, nezávislost)

Práce se zabývá tématem otcovství z historického, psychologického, sociologického a etického pohledu. Význam otce ve výchově dítěte je vymezen jak z obecného hlediska, tak z hlediska konkrétních vývojových fází dítěte a jeho ženského či mužského pohlaví. Stěžejní část práce spočívá v charakteristice základních etických aspektů, které by měl otec uplatňovat při výchově dítěte.

Existuje sedm základních typů otců, přičemž každý z nich má svá specifika a kladné a záporné stránky. V závěrečném shrnutí práce je věnována pozornost problematice homosexuálních otců a dilematu, které je spojeno se svěřováním dětí do jejich výchovy.

Tato práce upozorňuje na podstatnou a nezastupitelnou roli, kterou každý otec sehrává v životě svého dítěte. Otec je pro dítě nejen prvním představitelem mužské role, ale také tím, kdo jej vyvádí z rodinného prostředí do společnosti.

## **ABSTRACT**

### **Ethical aspects of fatherhood.**

**Key words:** father/paternity, types of fathers, the role of father, the ethical aspects (authority, punishment, freedom, systematic, selflessness, bravery, justice, friendship, sensitivity, independence)

The work deals with the theme of fatherhood from a historical, psychological, sociological and ethical perspective. The importance of fathers in child care is defined as the general terms and in terms of specific developmental stages of the child and his female or male. The central part consists of the basic characteristics of the ethical aspects that should be applied when the father raises the child.

There are seven basic types of fathers, each of them has its own specificities, and positive and negative aspects. In the final summary of the work is given to the issue of gay fathers and the dilemma, which is associated with the possibility to enable them to educate children.

This work highlights the significant and irreplaceable role that the father plays in the life of his child. Father is not only the first representative of the male role in the life of a child, but also the one who helps the child to release the bond with the family and participate in life in society.